

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ PROGRAMI**

**ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE ÇOCUĞU OLAN
EBEVEYNLERİN MEDYA VE TEKNOLOJİYE
YÖNELİK TUTUMLARININ MEDYA
ARACILIK ROLLERİ İLE İLİŞKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BÜŞRA VURAL ŞENEL

**ANKARA
HAZİRAN, 2020**

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ PROGRAMI**

**ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE ÇOCUĞU OLAN
EBEVEYNLERİN MEDYA VE TEKNOLOJİYE
YÖNELİK TUTUMLARININ MEDYA
ARACILIK ROLLERİ İLE İLİŞKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BÜŞRA VURAL ŞENEL

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ MÜGE ŞEN

**ANKARA
HAZİRAN, 2020**

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne,

BÜŞRA VURAL ŞENEL adlı öğrencinin hazırladığı “Erken Çocukluk Döneminde Çocuğu Olan Ebeveynlerin Medya ve Teknolojiye Yönelik Tutumlarının Medya Aracılık Rollerine İlişkisi” başlıklı bu çalışma Temel Eğitim Anabilim Dalı/Okul Öncesi Eğitimi Programı’nda jüri üyelerince oy birliği ile **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan Doç. Dr. Ege AKGÜN

Üye Dr. Öğr. Üyesi Arif YILMAZ

Üye Dr. Öğr. Üyesi Müge ŞEN

ONAY

Bu tez Ankara Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği’nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından 18/06/2020 tarihinde, Enstitü Yönetim Kurulunca .../.../20... tarihinde kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Yasemin KEPENEKÇİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgileri akademik yazım kurallarına uygun biçimde raporlaştırdığımı ve bunları etik ilkelere (atıfta bulunulan tüm yapılara kaynaklarda yer verilmesi, tezde kullanılan bilgi ve belgelere resmi yollarla ulaşılması ve bunların aslı bozulmadan kullanılması vb.) uygun olarak elde ettiğimi ve sunduğumu bildiririm.

Büşra VURAL ŞENEL

ÖZET

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE ÇOCUĞU OLAN EBEVEYNLERİN MEDYA VE TEKNOLOJİYE YÖNELİK TUTUMLARININ MEDYA ARACILIK ROLLERİ İLE İLİŞKİSİ

VURAL ŞENEL, Büşra

Yüksek Lisans Tezi, Temel Eğitim Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Müge ŞEN

Haziran 2020, xiii + 114 sayfa

Bu araştırmanın amacı, 60-72 ay aralığında çocuğu olan ebeveynlerin medya ve teknoloji tutumlarının, dijital ebeveynlik tutumlarının ve ebeveynler ile çocuklarının demografik özelliklerinin ebeveyn medya aracılık rolleri ile ilişkisinin belirlenmesidir. Bu araştırmada, nicel araştırma modellerinden biri olan ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak ‘Demografik Bilgi Formu’, ‘Medya ve Teknoloji Tutum Ölçeği’, ‘Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği’ ve ‘Erken Çocukluk Medya Aracılık Ölçeği’ kullanılmıştır. Form ve ölçekler, Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı özel ve resmi okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların ebeveynlerine ulaştırılmıştır. Veri toplama süreci sonunda, araştırmanın çalışma grubunu 596 ebeveyn oluşturmuştur. Yapılan istatistiksel analizler sonucunda ebeveyn medya aracılık ölçeği alt boyutları üzerinde, ebeveyn rolü, ebeveyn yaşı, ebeveyn eğitim durumu, ebeveyn çocuk sayısı değişkenleri ile çocuk cinsiyet ve doğum sırası değişkenlerinin rolü belirlenmiştir. Annelerin babalardan; genç ebeveynlerin yaşı büyük olanlardan; eğitim durumu yüksek olan ebeveynlerin düşük olanlardan daha fazla aktif ve destekleyici aracılık boyutlarına ilişkin davranışlar bildirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte ebeveynlerin, oğlan çocuklara daha fazla sınırlayıcı aracılık uyguladığı, sahip oldukları çocuk sayısı arttıkça aktif ve destekleyici aracılık davranışlarının azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışma, erken çocukluk ebeveyn medya aracılık rolü üzerinde yordayıcı etkisi sınanan; medya ve teknoloji tutumu ve dijital ebeveynlik tutumu arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucunu ortaya koymuştur.

Anahtar Sözcükler: Erken çocukluk, ebeveyn medya aracılığı, dijital ebeveynlik, medya ve teknoloji tutumu.

ABSTRACT

THE RELATION BETWEEN PARENTAL MEDIATION ROLES AND PARENTAL MEDIA AND TECHNOLOGY ATTITUDES IN EARLY CHILDHOOD

VURAL ŞENEL, Büşra

Master Thesis, Department of Primary Education

Thesis Advisor: Assistant Professor Müge ŞEN

June 2020, xiii + 114 pages

The purpose of this study is to investigate the relationship between parents' media and technology attitudes and digital parenting attitudes on parental media mediation roles and to reveal the role of demographic characteristics of children and parents with children between 60-72 months on parental media mediation. In this research, the correlational survey model, as one of the quantitative research models was used. 'Demographic Information Form', 'Media and Technology Attitude Scale', 'Digital Parenting Attitude Scale' and 'Early Childhood Media Mediation Scale' were used as data collection tools. These forms were delivered to volunteer parents, through teachers in private and official kindergartens who provide preschool education affiliated to the Ministry of Education. The sample of the study consisted of 596 parents. As a result of the statistical analysis, the role of parent; gender, age, education and number of children, and child; gender and birth order variables on the parent media mediation role were analyzed. It was concluded that mothers, younger parents and parents with higher education reported more active and supportive mediation to their children. Additionally, it was concluded that parents performed more restrictive mediation for boys and the presence of more siblings lead a decrease on parent's active and supportive mediation behaviors. This study tested the predictive effects of digital parenting attitude and media and technology attitude on the parental early childhood mediation role and revealed a significant relationship among them.

Key Words: Early childhood, parental media mediation, digital parenting, media and technology attitude.

ÖNSÖZ

Çalışmama, çevremdeki ebeveynlerin zorlandığını gözlemlediğim, hatta işin içinden çıkamadıklarını ifade ettikleri, çocukların medya ile etkileşim süreçlerine ayna tutmak amacıyla; medyanın risklerinden çocukları korumak ve yararlı kullanımına ulaşmak için ebeveyn-çocuk etkileşimlerinden oluşan medya aracılığı kavramı üzerine çalışmak ve bu yolda çeşitli çözüm önerilerine ulaşmak isteği ile başladım. Yüksek lisans eğitimimi tamamlamak için yaptığım 75'ten fazla uçak yolculuğu, hayallerime ulaşmam için attığım büyük bir adım oldu. Bu çalışmanın kendini geliştirme isteği taşıyan tüm meslektaşlarıma umut olmasını, erken çocukluk dönemindeki çocuklarının medya süreci hakkında ilgi duyan ebeveynlere ise yol gösterici olmasını dilerim.

Bu çalışma teşekkür etmek istediğim birçok değerli insanın katkılarıyla gerçekleştirilmiştir. İlk olarak danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Müge ŞEN'e bilim insanı olma yolunda attığım bu ilk adımda; sunduğu değerli bilgiler ve farklı bir şehirden tez süreci yürütme zorluklarını üstlendiği için büyük teşekkür borçluyum. İnceleme kurulu üyelerine Sayın Doc. Dr. Ege AKGÜN ve Sayın Dr. Öğr. Üyesi Arif YILMAZ'a, çalışmama katkıları ve yorumları için teşekkür etmek istiyorum.

Doc. Dr. Sedat ŞEN, Arş. Gör. Gürkan ÇETİN, Arş Gör. Nergiz TEKE ve Banu MOCOŞOĞLU'na veri analiz sürecine kattıkları ve yorumları için;

Arkadaşlarım M. Zeynep GÜZEL, Tuba Nur ÇETİN, Firdevs AN ve Büşra MEMİŞ'e bu süreçte yanımda oldukları ve desteklerini esirgemedikleri için;

Bu çalışmaya katılan ebeveynlere, çalışmama olan katkıları için;

Kız kardeşim, Arş. Gör. Hande VURAL'a çalışmaya olan katkısı ve kıymetli desteği için, sevgili annem Semra VURAL ve babam Hüseyin VURAL'a, eğitim hayatım başladığı günden bu yana beni hiçbir zaman yalnız bırakmadıkları, koşulsuz sevgileri, tüm fedakarlıkları ve emekleri için;

Son olarak, öncelikle yüksek lisansa başlama konusunda beni yüreklendiren daha sonra bu süreçte karşılaştığım tüm sorunlara çözümler üreterek beni destekleyen eşim Arş. Gör. Serkan ŞENEL'e ve gülümsemesiyle tüm zorlukları unutturan, varlığı umut ışığı olan canım kızım Hüma ŞENEL'e teşekkür ediyorum.

Büşra VURAL ŞENEL

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar DİZİNİ.....	x
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
KISALTMALAR/SİMGELER	xiii
BÖLÜM 1.....	1
GİRİŞ.....	1
Problem.....	1
Amaç.....	5
Önem.....	5
Sayıtlar.....	8
Sınırlılıklar	8
Tanımlar.....	9
BÖLÜM 2.....	11
KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ KURAMLAR.....	11
Kavramsal Çerçeve.....	11
Erken Çocukluk ve Medya Kullanımı	11
Erken Çocuklukta Medya Kullanımının Olumlu Etkileri	13
Erken Çocuklukta Medya Kullanımının Olumsuz Etkileri.....	14
Ebeveynin Çocuk Yaşantısındaki Önemi	15
Ebeveynin Medya ve Teknoloji Tutumu	16
Dijital Ebeveynlik Tutumu	18
Ebeveyn Medya Aracılığı	20
İlgili Kuramlar	23
Sosyo-Kültürel Gelişim Kuramı	24
Sosyal Öğrenme Kuramı	25
Medya Aracılık Kuramı	25
BÖLÜM 3.....	28
YÖNTEM	28
Araştırmanın Modeli.....	28
Çalışma Grubu	28
Verilerin Toplanması	34
Veri Toplama Araçları	34
Demografik Bilgi Formu	35
Medya ve Teknoloji Tutum Ölçeği	36

Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği	39
Erken Çocukluk Ebeveyn Medya Aracılık Ölçeği	39
Verilerin Çözümlemesi	40
BÖLÜM 4.....	44
BULGULAR VE YORUMLAR	44
Birinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular ve Yorumlar	44
Ebeveyne İlişkin Bulgu ve Yorumlar	44
Bu kısımda ebeveyn rolü, ebeveyn yaşı, ebeveyn eğitim durumu ve ebeveyn çocuk sayısı değişkenlerinin erken çocukluk ebeveyn medya aracılık rolü ile ilişkisi incelenecektir.....	44
Ebeveyn Rolü	44
Ebeveyn Yaşı	48
Ebeveyn Eğitim Durumu.....	51
Ebeveyn Çocuk Sayısı.....	56
Çocuğa İlişkin Bulgu ve Yorumlar	60
Çocuk Cinsiyeti.....	60
Çocuk Doğum Sırası	63
İkinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular ve Yorumlar	66
Aktif Destekleyici Alt Boyut	68
Kısıtlayıcı Destekleyici Alt Boyut.....	71
Kısıtlayıcı Sınırlayıcı Alt Boyut	74
Aktif Yorumlayıcı Alt Boyut.....	76
Kısıtlayıcı Engelleyici Alt Boyut.....	79
Aktif Sınırlayıcı Alt Boyut	81
BÖLÜM 5.....	85
SONUÇLAR VE ÖNERİLER	85
Sonuçlar	85
Öneriler	88
KAYNAKÇA	91
EKLER	106
EK 1. Demografik Bilgi Formu	107
EK 2. Erken Çocukluk Ebeveyn Medya Aracılık Ölçeği	109
EK 3. Etik Kurul Onayı	111
EK 4. Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma İzni	112
BENZERLİK BİLDİRİMİ	113
ÖZGEÇMİŞ.....	114

TABLolar DİZİNİ

Tablo	Sayfa
Tablo 1. Çalışma Grubunun Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı	29
Tablo 2. Çocuklara Ait Demografik Özelliklerin Dağılımı.....	31
Tablo 3. Evde Bulunan Dijital Medya Araçlarına İlişkin Özelliklerin Dağılımı	31
Tablo 4. Ebeveynlere ve Çocuklara İlişkin Günlük Medya Aracı Kullanım Süresi Düzeyleri	32
Tablo 5. Ebeveyne İlişkin Medya Aracı Kullanım Sıklık Düzeyleri	33
Tablo 6. DFA Model-Veri Uyumuna Ait Eşik Değerleri.....	38
Tablo 7. Ebeveyn Medya Aracılık Ölçek Puanı Ebeveyn Rolü Değişkenine İlişkin T-testi Sonuçları.....	45
Tablo 8. Ebeveyn Medya Aracılık Ölçek Puanı Ebeveyn Yaş Değişkenine İlişkin ANOVA Sonuçları.....	48
Tablo 9. Ebeveyn Medya Aracılık Ölçek Puanı Ebeveyn Eğitim Durumuna İlişkin ANOVA Sonuçları.....	51
Tablo 10. Ebeveyn Medya Aracılık Ölçek Puanı Çocuk Sayısı Değişkenine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları	56
Tablo 11. Ebeveyn Medya Aracılık Ölçek Puanı Çocuk Cinsiyet Değişkenine İlişkin T-testi Sonuçları.....	60
Tablo 12. Ebeveyn Medya Aracılık Ölçek Puanı Çocuk Doğum Sırası Değişkenine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları.....	63
Tablo 13 Ebeveyn Medya Aracılık Ölçeğinin Yordayıcı Değişkenlere (Dijital Ebeveynlik ve Medya ve Teknoloji Tutumu) İlişkin Çoklu Regresyon Analizi ..	67
Tablo 14. Ebeveyn Medya Aracılık Ölçeği Aktif Destekleyici Alt Boyutu Yordayıcı Değişkenlerine (Dijital Ebeveynlik ve Medya ve Teknoloji Tutumu Ölçeği Alt Boyutları) İlişkin Çoklu Regresyon Analizi	69
Tablo 15. Ebeveyn Medya Aracılık Ölçeği Kısıtlayıcı Destekleyici Alt Boyutu Yordayıcı Değişkenlerine (Dijital Ebeveynlik ve Medya ve Teknoloji Tutumu Ölçeği Alt Boyutları) İlişkin Çoklu Regresyon Analizi.....	71

Tablo 16. Ebeveyn Medya Aracılık Ölçeği Kısıtlayıcı Sınırlayıcı Alt Boyutu Yordayıcı Değişkenlerine (Dijital Ebeveynlik ve Medya ve Teknoloji Tutumu Alt Boyutları) İlişkin Çoklu Regresyon Analizi	74
Tablo 17. Ebeveyn Medya Aracılık Ölçeği Aktif Yorumlayıcı Alt Boyutu Yordayıcı Değişkenlerine (Dijital Ebeveynlik ve Medya ve Teknoloji Tutumu Alt Boyutları) İlişkin Çoklu Regresyon Analizi	77
Tablo 18. Ebeveyn Medya Aracılık Ölçeği Kısıtlayıcı Engelleyici Alt Boyutu Yordayıcı Değişkenlerine (Dijital Ebeveynlik ve Medya ve Teknoloji Tutumu Alt Boyutları) İlişkin Çoklu Regresyon Analizi	79
Tablo 19. Ebeveyn Medya Aracılık Ölçeği Aktif Sınırlayıcı Alt Boyutu Yordayıcı Değişkenlerine (Dijital Ebeveynlik ve Medya ve Teknoloji Tutumu Alt Boyutları) İlişkin Çoklu Regresyon Analizi	82

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil	Sayfa
Şekil 1. Ebeveyn Medya ve Teknoloji Tutumu Ölçeğinin Faktör Analizi.....	37

KISALTMALAR VE SİMGELER

çev.	Çeviren
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve diğerleri
%	Yüzde
F	Frekans
$\bar{X}$	Aritmetik Ortalama
N	Toplam sayı
P	Anlamlılık Düzeyi
ss	Standart Sapma
sd	Serpestlik Derecesi
sh	Standart Hata
T	Regresyon ve T-test İstatistiki Değeri
F	ANOVA İstatistiki Değeri
R^2	Determinasyon Katsayısı
B	Standart Yük Değeri
B	Standart Olmayan Yük Değeri
AAP	Amerikan Pediatri Akademisi
RTUK	Radio Televizyon Üst Kurulu
NAEYC	Çocuklar için Ulusal Eğitim Derneği (ABD)
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TDK	Türk Dil Kurumu
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
DFA	Doğrulamalı Faktör Analizi
CFI	Karşılaştırmalı Uyum İndeksi
TLI	Tucker ve Levis'in Uyum İndeksi
RMSEA	Yaklaşık Ortalama Karekök Hatası

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bu bölümde problem durumuna, araştırmanın amacına, önemine, sayılıtlarına, sınırlılıklarına ve çalışmada geçen terimlerin tanımlarına yer verilmiştir.

Problem

Bugünün dünyasında teknoloji, bireyleri kuşatmış durumdadır. Medya araçları bilgiye erişmek, içerik üretmek, iletişim kurmak, paylaşımında bulunmak, eğlence ihtiyacını karşılamak gibi çok farklı alanlarda yetişkinlere hitap etmektedir. Yetişkinlerin yanında çocuklar da teknolojinin gelişmesinden ve yaygın kullanımından etkilenmektedirler (United Nations International Children's Emergency Fund [UNICEF], 2017). Erken çocukluk dönemi olarak tanımlanan sıfır-altı yaş aralığındaki çocuklar, medya araçları ile gitgide daha erken yaşta tanışmakta ve daha çok vakit geçirmektedirler (Brooks-Gunn ve Donahue, 2008; Chaudron vd., 2015; Dinleyici, Carman, Ozturk ve Sahin-Dagli, 2016; Holloway, Green ve Livingtone, 2013; Rideout, 2013). Bu yaş grubundaki çocuklar, özellikle masaüstü bilgisayarların yerini alan tabletler ve akıllı telefonlar sayesinde dijital medya araçlarına daha kolay erişebilir olmuşlardır (Strader, 2011). Bu araçlar taşınabilirliği ile çocukların medya araçlarına seyahat ve yemek sırasında bile erişimini mümkün kılmaktadır.

Yaygınlaşan ve erişilebilirliği artan teknoloji ve dijital araçların çocuklar üzerinde yaş açısından uygun, ilgi çekici ve eğitimsel olduğu zaman öğrenmelerini destekleyecek etkileri bulunmaktadır (Courage ve Troseth, 2016). Ericson Enstitüsü'nün güncel raporunda erken çocukluk ve dijital medya aracı kullanımı ile ilgili yürütülmüş 165 çalışma incelenmiştir. Bu çalışma, çocukların teknoloji ve dijital medya ile etkileşimlerinin; medya içeriği empati ve özgüven becerilerini desteklediği, risk almaya teşvik ederek karar verme becerisine olumlu etki ettiği, merak duygusunu tetiklediği, dikkat çekici olduğu ve oyun içerdiği sürece gelişimi bütünsel olarak desteklediğini ortaya koymuştur (Donohue ve Paciga, 2017).

Teknolojinin gelişmesi ve yaygınlaşmasıyla birlikte birçok olumlu özellik ortaya çıkarken bazı risk faktörlerinin de çocuklar için tehdit oluşturduğu görülmektedir (Livingstone ve Haddon, 2009). Amerika Birleşik Devletleri'nde 0-8 yaş aralığındaki çocuklar için yazılan eğitim raporunda, dijital araçların çocuklarda davranışsal sorunlara, akademik performansın düşmesine, sosyalleşme ve dil gelişimi üzerindeki olumsuz etkilere neden olduğu bildirilmektedir (The National Association for the Education of Young Children [NAEYC], 2012). Yapılan güncel araştırmalar bu raporu desteklemekle birlikte farklı risk durumlarına dikkat çekmektedir. Buna göre kontrolsüz dijital araç kullanımı karpal tünel sendromu, obezite (Küçükturan, 2017) ve uyku düzensizliği (Hofferth, 2010) gibi fiziksel etkiler ile internet bağımlılığı ve sanal zorbalık (Sırakaya ve Seferoğlu, 2018) gibi sosyal hayatı etkileyen olumsuz durumlara da neden olabilmektedir.

Okul öncesi dönemde çocukların dijital medya araçlarına güvenli bir şekilde ulaşmasında yetişkinler önemli rol oynamaktadır. Medya araçlarını çocuklarla tanıştıranlar ve çocukların medya kullanımı üzerinde kontrolü olanlar ebeveynlerdir (Lauricella, Wartella ve Rideout, 2015; Nikken ve Schols, 2015). Evlere giren dijital araçlar çocukların bu araçlara erişimine ve etkileşimine olanak sağlamaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun [TÜİK] (2019) raporuna göre ülkemizdeki evlerde bilişim aracı bulunma oranları: Akıllı telefon %98.7, televizyon %97.7, bilgisayar (masaüstü veya dizüstü) %55.5, tablet ise %26.7'dir.

Ebeveynlerin evlerde bulunan medya araçlarını seçme ve dolayısıyla çocuklarını tanıştıracakları medya araçlarına karar verme yetkisi olduğu gibi, dijital araçlara karşı gösterdikleri tutumlar da çocuklar için önemlidir. Ebeveynlerin çocukların öğrenme deneyimlerini mümkün olduğunca arttırmak ve olası riskleri azaltmak için günlük hayat ile dijital araçlar arasında bir denge kurması gerekli görülmektedir (Wu vd., 2014). Ebeveyn tutumlarının çocukların dijital medya araçlarını kullanımını etkilediğini gösteren araştırmalara göre ebeveynlerin dijital medyaya yaklaşımları farklılaşmaktadır. Yedi ülkede sekiz yaşından küçük çocukların ebeveynleriyle yapılan bir araştırmada ebeveynlerin dijital araçlara yükledikleri anlam, beklenti ve tutumlarının çocuklarının dijital medya alışkanlıklarını etkilediği sonucuna ulaşılmıştır (Chaudron vd., 2015).

Ebeveynlerin teknolojiye karşı gösterdikleri tutumları etkileyen etmelerden biri de kişisel teknoloji tüketim alışkanlıklarıdır. Sıfır-iki yaş arasındaki çocukların ebeveynlerinin akıllı telefona ve tabletlere daha olumlu tutum göstermesinin, ebeveynlerin kişisel teknoloji kullanım sıklığı ile ilişkili olduğu ifade edilmiştir

(Lauricelle vd., 2015). Günümüzde ergen ve yetişkinler için teknoloji ile ilgili çeşitli bağımlılık türleri tanımlanmaktadır. İnternet bağımlılığı (Taş, 2017), oyun bağımlılığı (Demir Kaymak, Güngören ve Horzum, 2017), akıllı telefon bağımlılığı (Padır, 2017) ve sosyal ağ bağımlılığı (Duman, Hamutoğlu ve Uysal, 2017) bağımlılık türlerinden bazılarıdır. Hwang, Choi, Yum ve Jeong (2017), medya bağımlılığı bulunan ebeveynlerin, çocuklarının medya kullanımını diğer ebeveynler kadar dikkate almadığı ve çocuklarının medya ile ilişkilerine aracılık etmediklerini bulmuştur. Ebeveynlerde tanımlanan medya ve teknoloji kaynaklı bağımlılığın çocukları açısından olası sonuçları son derece önemli görülmektedir.

Vygotsky (1979) sosyo-kültürel gelişim kuramında çocuğun gelişimi sırasında karşılıklı etkileşim içinde olduğu kişilerin gelişim alanlarını arttırma potansiyellerinden dolayı önemli olduklarını ve çocuğun bilişsel gelişimini desteklemede yetişkin rolünü vurgulamaktadır. Dolayısıyla, yakın çevresini oluşturan ebeveynlerinin çocuğun teknolojileri kullanım ve alışkanlıkları üzerinde etkisi olduğu söylenebilir. Ebeveynler çocuklarının dijital medya aracı kullanımında önemli bir rol oynadığından, ebeveynlerin olumlu rol model oluşturmaları, çocuğun medya kullanmanın olumlu yanlarına ulaşmasına katkı sağlayacaktır (Wu vd., 2014).

Ebeveynler rehberlik görevi üstlenip çocuklarının medya ile ilgili davranışlarını düzenleme ve olası risklere karşı onları koruma isteğindedirler (Livingstone ve Helsper, 2008). Gelişen teknoloji ve yaygınlaşan medya araçları ebeveynlerin çocuklarına karşı sergiledikleri ebeveynlik davranışlarını etkilemektedir. Kağıtçıbaşı, Üskül ve Uzun (2007) küreselleşme ve medya araçlarının yaşam tarzlarında ve çocuk yetiştirme tutumlarında değişimlere neden olduğunu ifade etmiştir. İnan Kaya, Mutlu Bayraktar ve Yılmaz (2018) dijital ebeveynliği ‘Çocuklarının medya araçlarını kullanımlarına yönelik ebeveynlerin ortaya koydukları davranışlar’ olarak tanımlamaktadırlar. Dönmez, Odabaşı, Yaman ve Yurdakul (2013) ise dijital ebeveynliğe ait rolleri dijital okuryazarlık, farkında olma, kontrol, etik ve yenilikçilik olarak ifade etmektedir. Dijital okuryazarlık teknolojiyi kullanabilmenin ötesinde sorunları çözebilme, yenilikleri takip etme ve olumsuzlukların farkında olan birey olma gibi özelliklere sahip olmaktır. Dijital okuryazar olan dolayısıyla dijital içerikleri kullanan ve olumsuz yönlerini fark eden ebeveynler kaygı duygusuyla birlikte çocuklarını risklerden korumak için harekete geçmektedir (Goodwin, 2018). Ancak araştırmalar ülkemizde ebeveynlerin teknoloji konusunda yeterince bilgi sahibi olmadıklarını (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü

[OECD], 2016) ve bu nedenle teknoloji ve medyanın neden olabileceği risklerin hafife alındığını göstermektedir (Chaudron vd., 2015).

Donohue ve Paciga (2017) medya ve erken çocuklukla ilgili yapılan çalışmaların analizlerinin, çocukların teknolojik alet ve dijital medya aracı kullanırken ebeveynlerinin, öğretmenlerinin veya diğer yetişkinlerin yanında olduğunu bildirdiğini ifade etmektedirler. Ancak bir yetişkinin fiziksel varlığı her zaman aktif olduğu anlamına gelmemektedir. Yetişkinler çoğu zaman, cihazı kurarak ya da çocuğu aktivite hakkında bilgilendirerek çocuğun yanında olmaktadır. Bu durum çocukların risklerden yeterince korunması ve bazı gelişimsel fırsatlar açısından olumsuz bulunmaktadır. Medya içeriğinin çocuklar üzerindeki olumlu etkisinin ortaya çıkması için donanımlı rehber göreviyle ebeveynlerine ihtiyaç duyulmaktadır (Neumann, 2015). Ebeveynlerin çocuklarının medya kullanımını doğru yönetmesi ve medya ile çocuk arasında doğru aracılık stratejileri geliştirmeleri çocukların risklerden korunup yararlarla ulaşması için kritik öneme sahiptir. Medyanın çocuklar üzerindeki olumlu etkilerini ortaya çıkarıp olumsuz etkilerini azaltma girişiminde kullanılan ebeveynlik davranış ve stratejilerine ‘medya aracılığı’ denilmektedir (Clark, 2011).

Avrupa Birliği Çocuk Çevrimiçi Projesi raporuna göre Türkiye’deki çocuklar medya risklerine karşı ebeveynlerinin kendilerine koyduğu kısıtlamalarla korunmaktadır (Helsper, Kalmus, Hasebrink, Sagvari ve De Haan, 2013). Baskın şekilde kullanılan kısıtlayıcı yaklaşımın çocuklarda zayıf benlik kontrolüne ve sonraki süreçte öz-düzenleme becerilerinde daha fazla destek duymasına neden olduğu bilinmektedir. Öğretici bir yaklaşım ise, deneyimin arkasından gelen bir konuşma çocukların eleştirel düşünme becerilerini arttırmada ve medya içeriği hakkında daha şüpheci olmalarını sağlamaktır (Nathanson, 2001; Mendoza, 2009). Etkili ebeveynliğin çocuğun gelişimini tümüyle desteklediği, olumsuz veya yetersiz ebeveynliğin ise gelişimi sekteye uğrattığı bilinmektedir (Karraker ve Coleman, 2006). Benzer şekilde, dijital medya aracı kullanımında da etkili medya aracılık stratejisi kullanan ebeveynlerin çocuklarının medya içeriğinin zararlarından korunması (Collier vd., 2016; Desmond, Singer ve Singer, 1990; Nathanson, 1999; Bilgin Ülken, 2011) ve içerikten faydalanması açısından (Nathanson, 2001) çocuğunu desteklediği ortaya konmuştur.

Bu çalışmanın problemi; ebeveynlerin medya ve teknoloji tutumları ile dijital ebeveynlik tutumlarının, 60-72 aylık çocuklarına gösterdikleri medya aracılığı rolleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır.

Amaç

Bu çalışmanın amacı 60-72 ay aralığında çocuğu olan ebeveynlerin medya ve teknoloji tutumlarının, dijital ebeveynlik tutumlarının ve ebeveynler ile çocuklarının demografik özelliklerinin ebeveyn medya aracılık rolleri ile ilişkisinin belirlenmesidir.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

- 1.2.1. Ebeveynlerin medya aracık rolleri, ebeveynlerin (cinsiyeti, yaşı, eğitim durumu ve çocuk sayısı) ve 60-72 aylık çocuklarının (cinsiyeti ve doğum sırası) demografik özellikleri ile ilişkili midir?
- 1.2.2. 60-72 aylık çocuğu olan ebeveynlerin medya ve teknoloji tutumları ile dijital ebeveynlik tutumlarının alt boyutları, medya aracılık ölçeğinin aktif destekleyici, kısıtlayıcı destekleyici, kısıtlayıcı sınırlayıcı, aktif yorumlayıcı, kısıtlayıcı engelleyici ve aktif sınırlayıcı alt boyutlarını yordamakta mıdır?

Önem

Medya ve teknoloji her yaştan birey için hayatın kaçınılmaz bir parçası haline dönüşmektedir. Yetişkinler, günlük hayatta medya araçları aracılığı ile öğrenme, öğretme, ifade etme ve paylaşım yapma faaliyetlerine katılmaktadır. İnsanlığa sağladığı yararlar gözetildiğinde bundan sonraki zamanlarda da teknolojinin artarak kullanılmaya devam edileceği öngörülmektedir. Kullanım amacı ve şekline göre medyanın olumlu özelliklerinden yararlanan yetişkinler ve ergenler olduğu gibi, riskleri ile karşı karşıya kalanlar da bulunmaktadır. Günümüzde internet bağımlılığı, akıllı telefon bağımlılığı, sosyal medya bağımlılığı gibi medya ve teknoloji kaynaklı bağımlılıklar tanılanmakta ve uzmanlar bu konularla ilgili önerilerde bulunmaktadırlar. Bugün ergen ve yetişkinleri tehdit eden risklerle, günü gelince kullanım olgunluğuna erişmemiş çocuklarımızın da yüzleşmesi kaçınılmazdır. Çocukların üzerinde doğrudan çocukluğa ilişkin riskler ile ebeveynlerinin medya aracı kullanımından ve yetersiz medya aracılıklarından kaynaklı riskler olduğu öngörülmektedir. Bu risk durumları, yetişkinleri çocukların medya kullanımlarını gelişimlerine uygun şekilde düzenleme yolu araştırmaya itmektedir.

Küçük çocuklarda medya kullanımının dinamiklerini anlamak çok önemlidir çünkü, yaşamın ilk yıllarında çocuklarda muazzam bir gelişme ve büyüme olduğu bilinmektedir. Bu dönemde çocuklar dünyayı keşfetmek için birçok yol denerler. Deneyimlerinin arasında teknoloji ve medya araçları da bulunmaktadır ancak çocuklar

bilişsel ve işlevsel olarak gelişimleri tamamlanmadığı için bu araçlardan gelebilecek risklere karşı savunmasızdırlar (Timisi, 2011). Politikacılar, bilim adamları, sağlık uzmanları, eğitimciler ve ebeveynler gün geçtikçe yaygınlaşan dijital medya araçlarının erken çocukluk döneminde gelişimi devam eden çocuklar üzerindeki olası risklerinden endişe duymakta ve risk faktörlerini ortadan kaldırmak için bazı önlemler almaktadırlar. Çocuklar için oluşabilecek olası riskleri azaltmak ve medya araçlarından azami yarar sağlamak için bu araçların doğru kullanımının anlaşılması önem taşımaktadır. Doğru kullanım sağlandığında dijital medya araçlarının kullanım amaçları da daha olumlu bir yöne doğru çevrilmiş olacaktır (UNICEF, 2017).

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin (ÇHS, 1989) 17. Maddesine göre: “Taraflar devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlâki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar”. Bu maddeye göre, devletlerin çocukların kitle iletişim araçlarından doğru, güvenilir ve yaşlarına uygun bilgiler alarak, bu araçlardan olumlu şekilde yararlanması için önlem almalarının önemine dikkat çekilmektedir (Banko, İlhan ve Şallı, 2017). Devletlerin medya araçlarından en fazla yarar sağlanacak şekilde düzenlemeler yapma eğiliminde olduğu görülmektedir. Bu amaçla Amerikan Pediatri Akademisi bildiriler (AAP, 2010, 2011) yayınlamakta, özellikle küçük çocukların iki yaşından önceki medya aracı kullanımını engelleme adına adımlar atmaktadırlar. İki yaşından büyük çocuklar için de, ebeveynlerin doğru rol model olmasının ve çocukların dijital medya araçları ile geçirdikleri sürenin kontrol altında olmasının önemi vurgulanmaktadır (AAP, 2016; Chaudron vd., 2015; d’Haenens, Vandonink ve Donoso, 2013; Lauricella, Gola ve Calvert, 2011; Ocak, 2013; Wu vd., 2014).

Ebeveynler hayat tarzındaki değişikliklerden dolayı çocuklarının eğitiminde hizmet satın alma yöneliminde olsalar bile, aile çocuk için önemini yitirmemektedir (Şen, 2017). Erken çocuklukta dijital dünyanın getirdiği risk faktörlerine karşı direnç kazanmak ve çocukların medya araçlarını güvenli kullanımını düzenlemek için en etkili yol ebeveynlerden geçmektedir (d’Haenens vd., 2013; Van den Bulck ve Van den Bergh, 2000). Ailenin önemi sosyo-kültürel gelişim kuramında da vurgulanmaktadır (Vygotsky, 1978). Buna göre ebeveynler, çocuk için karışık kodlar içeren medya içeriğine rehberlik edebilir ve bu sayede bilgiyi gelişimleri açısından doğru içselleştiren çocuklar, bağımsız düşünme ve problem çözme becerilerini geliştirebilirler.

Anne babaların çocuk yetiştirme tutumları ailenin önemli bir özelliğidir. Ebeveynlik süreci birçok faktörden etkilenmekte ve bu faktörlere aracılık ederek gelişimi devam eden çocuğu etkilemektedir (Kağıtçıbaşı, 2010). “Dijital yerliler” (Prensky, 2001) olarak bilinen günümüz çocuklarının dijital teknoloji konusundaki bilgileri çoğu zaman ebeveynlerinin bilgisini aşmaktadır (Rideout, 2013). 21. yüzyıl yeni bir çocukluk anlayışı ile gelenekselin dışında eğitim anlayışını gerektirmektedir (Onur, 2012). Sürekli değişen ve gelişen medya ortamı, uzmanlığı olmayan ebeveynler için zorluk teşkil edebilmektedir. Ebeveynler için çocuk büyütmek, teknolojinin hızla değişmesi ve bunun günlük hayatımızda yer eden etkilerinden dolayı karmaşık bir hal almıştır. Yurt dışında yürütülen araştırmalar (Livingstone, Mascheroni, Dreier, Chaudron ve Lagae, 2015; Tomczyk ve Wasinski, 2017), ebeveynlerin çocuklarına medya konusunda etkili bir şekilde nasıl rehberlik edecekleriyle ilgili yönlendirmeye gereksinim duyduklarını göstermektedir. Türkiye’de yapılan güncel bir çalışma ise ebeveynlerin dijital ebeveynlik stratejileri, çevrim-içi riskler ve fırsatlar ile ilgili daha ayrıntılı bilgiye ihtiyaç duyduklarını ortaya koymuştur (İnan-Kaya vd., 2018). Çocukların gelişiminden sorumlu olan ebeveynlerin medya kullanımıyla ilgili birçok endişesi bulunmaktadır. Bu endişe çoğu zaman teknolojik cihazların yaygınlaştığı dijital çağda doğan çocuklar ile bu cihazları kullanmaya yetişkinlik yaşlarında başlamış olan ebeveynleri arasındaki bilgi farkından kaynaklanmaktadır. Ebeveynlerin medya kullanımında çocuklarına nasıl rehberlik edeceklerini bilmemelerinden kaynaklanan endişelerini belirleme konusunda bu çalışma önem taşımaktadır.

Ebeveyn medya aracılığı ile ilgili yürütülmüş çalışmaların çoğu televizyon üzerine yoğunlaşmıştır (Clark, 2011). Bu çalışma televizyonun yanı sıra, araştırmaların (Connell, Lauricella ve Wartella, 2015; Kirkorian, Wartella ve Anderson, 2008; Nevski ve Siibak, 2016) aile ortamında en sık kullanıldığını vurguladığı akıllı telefon, tablet, dizüstü ve masaüstü bilgisayarı da dahil etmiştir. Bu yönüyle çalışma, mevcut çalışmaların ötesinde yeni medya araçları ile farklı bir boyuta sahiptir. Ayrıca, ilkököl dönemi çocukları (7-13 yaş) ve ergenlere (13-19 yaş) ebeveynlerin yaptığı aracılık ile ilgili pek çok araştırma yürütülmüş (Bartau-Rojas, Aierbe-Barandiaran ve Oregui-González, 2018; Gentile, Nathanson, Rasmussen, Reimer ve Walsh, 2012; Helsper vd., 2013; Hwang vd., 2017; Lee, 2013; Livingstone ve Duerager, 2012; Ruh Linder ve Werner, 2012) ve bu çalışmalar, ilkököl deva eden çocuklar ve ergenler için ebeveyn aracılığının önemli olduğunu ortaya koymuştur. Ancak, erken çocukluk döneminde çocuk

üzerinde ebeveyn etkisinin daha fazla olduğu bilinmektedir. Erken çocukluk dönemi çocukların ebeveynleriyle yürütülen çalışma, yaş grubu itibariyle önceki çalışmalardan farklılaşmakta ve ebeveynlerin çocuklarına rehberlik etmeleri konusunda önem kazanmaktadır. Oktay (2006), bu dönemde kazanılan alışkanlıkların yaşamın diğer dönemlerine göre yetişkinlik sürecini daha fazla etkilediğini ve daha kalıcı olduğunu bildirmektedir.

Bütün bunlarla beraber, ebeveyn medya aracılığı ile ilgili yapılan çalışmaların büyük kısmı Amerika ve Avrupa’da yürütülmüştür. Kültürel öğeler ebeveynlerin aracılık rolleri ve ebeveynlik türlerini belirlemede önemli görülmektedir (Kirwil, 2009). Ülkemizde teknolojik gelişmelerin neden olduğu artan ve karmaşık hale gelen ebeveynlik beklentilerinden dolayı anne babaların medya aracılık rollerini destekleyici çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Aile üyelerinin sayısı ve toplum değerleriyle Türkiye’nin birçok bölgesinden farklılaşan Güneydoğu bölgesindeki bir ilden toplanan veriler ile bilinçli bir medya kültürünün oluşturulması için konuyu ele almak açısından bu çalışma önem taşımaktadır.

Sayıtlar

Araştırmada kullanılacak olan ‘Demografik Bilgi Formu’, ‘Medya ve Teknoloji Tutum Ölçeği’ ‘Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği’ ve ‘Erken Çocukluk Ebeveyn Medya Aracılık Ölçeği’ formlarının ebeveynler tarafından içtenlikle doldurulduğu varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

Bu çalışma amaç kısmında belirtilen sorulara cevap bulmak üzere tasarlanmıştır. Araştırma sürecinde kullanılan veriler, medya ve teknoloji tutumuna, dijital ebeveynlik tutumuna ve erken çocukluk ebeveyn medya aracılık rolüne ilişkin ölçeklere verilen yanıtlar ile sınırlıdır.

Çalışmada uygun örnekleme tekniğinin ve sadece kendini bildirim yönteminin kullanılması sonuçların genellenebilirliğini etkilemektedir. Araştırma 2019- 2020 eğitim-öğretim bahar yılında Şanlıurfa ilinin merkez iki ilçesinde, Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı; bağımsız anaokulları, ilkokullar bünyesindeki ana sınıfları, özel okul öncesi eğitim

kurumları ve özel ilkokullar bünyesindeki ana sınıflarına devam eden çocukların ebeveynleriyle sınırlıdır.

Tanımlar

Aktif aracılık: Ebeveynin çocuğunun medya sürecine, medya içeriğini açıklama ve tartışma gibi davranışlarla eşlik etmesidir (Clark, 2011).

Aktif destekleyici aracılık: Ebeveynlerin medya içeriği hakkında konuşmak, soru sormak, çocuğun maruz kalacağı içerik için öncesinde hazırlanmak, sonrasında ise içerik hakkında açıklama yapmak gibi çocuğun medya içeriğinden zarar görmesini engellemek ve medya deneyimlerini yararlıya dönüştürmek için ebeveyn çabası içeren davranışlardır (Şen, Demir, Teke ve Yılmaz, 2020).

Aktif sınırlayıcı aracılık: Medya içeriği ve süresi hakkında verilecek kararları birlikte belirleme, içerik hakkında akıllı işaretler gibi uyarı veren kaynakları dikkate alma davranışlarını içeren medya aracılık rolüdür (Şen vd., 2020).

Aktif yorumlayıcı aracılık: Ebeveynin gerçek hayat ile medya içeriği hakkında karşılaştırma ve yorum yaparak çocuğunun medya deneyimine eşlik etmesini ön gören medya aracılık davranışdır (Şen vd., 2020).

Dijital medya araçları: ‘Bireylerin medya ile etkileşime girmesine izin veren araçlar’ olarak tanımlanmaktadır (İnan Kaya vd., 2018). Ev ortamında en sık karşılaşılan (Wartella, Rideout, Lauricella ve Connell, 2013) ve çocuklar tarafından en çok kullanılan (Kirkorian vd., 2008; Nevski ve Siibak, 2016) dijital araçlar olduğundan bu çalışmada akıllı telefon, tablet, dizüstü ve masaüstü bilgisayar ve televizyon için kullanılmaktadır.

Dijital ebeveynlik: ‘Çocuklarının medya araçlarını kullanımlarına yönelik, ebeveynlerin ortaya koyduğu davranışlar’ olarak tanımlanmaktadır (İnan Kaya vd., 2018).

Dijital ebeveyn: ‘Temel düzeyde teknoloji okuryazarlığına sahip, teknolojik gelişmelerden haberdar olan, çocuklarının karşılaşabileceği çevrimiçi risklerin farkında olan ve çocuğunu bu risklere karşı korumanın yollarını bilen, çocuğuna dijital medya kullanımında model olan bireyler’ olarak tanımlanmaktadır (Yaman, 2018).

Dijital ebeveynlik tutumu: Çocuklarının medya araçları ile olan deneyimlerine yönelik ebeveynlerin sahip olduğu tutumlardır.

Kısıtlayıcı aracılık: Ebeveynin çocuğunun medya sürecine, zaman ve içerik ile ilgili kural koyan davranışlar ile eşlik etmesidir (Clark, 2011).

Kısıtlayıcı destekleyici aracılık: Ebeveynin çocuğunun medya süresini belirlemek, bazı zaman dilimlerinde medya araçlarını kapatmak gibi kısıtlama davranışları gösterdiği medya aracılık rolüdür (Şen vd. 2020). Kısıtlayıcı destekleyici aracılığın, kısıtlayıcı aracılığın diğer alt boyutları ile arasındaki fark, ebeveynin süreçte çocuğun temel gelişim gereksinimlerini gözetmesidir.

Kısıtlayıcı sınırlayıcı aracılık: Ebeveynlerin çocuklarının maruz kaldığı uygun olmadığını düşündüğü medya içeriklerinde (madde kullanımı, şiddet, küfür ve cinsel içerik) doğru ve yanlış davranış hakkında bilgilendirmeksizin, çocukların medya içeriğine erişimini keserek kısıtlama uyguladığı medya aracılık davranışdır (Şen vd., 2020).

Kısıtlayıcı engelleyici aracılık: Ebeveynlerin çocuklarından koyduğu kurallara karşı itaat beklediği, ebeveynin medya araçlarını ödül-ceza olarak kullandığı davranışlar ile eşleşen medya aracılık davranışdır (Şen vd., 2020).

Medya aracılığı: Medyanın çocuklar üzerindeki olumlu etkilerini ortaya çıkarıp olumsuz etkilerini azaltma girişiminde kullanılan ebeveynlik davranış ve stratejileri medya aracılığı olarak tanımlanmaktadır (Clark, 2011).

Medya ve teknoloji tutumu: Ebeveynlerin kişisel medya ve teknoloji kullanımlarına dair tutumlarıdır.

BÖLÜM 2

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ KURAMLAR

Bu bölümde 60-72 ay aralığında çocuğu bulunan ebeveynlerin medya ve teknoloji tutumu, dijital ebeveynlik tutumu ve ebeveyn medya aracılık rolleri ile ilgili kavramsal bilgiye ve konularla ilgili uluslararası ve ulusal çalışmalara yer verilmiştir.

Kavramsal Çerçeve

Erken Çocukluk ve Medya Kullanımı

Erken çocukluk dönemi, çocuğun tüm gelişim alanlarında becerilerinin temellerinin atıldığı bir süreci kapsamaktadır. Çocuğun bağımsız bir şekilde yaşamını sürdürebilmesi için, öğrenmenin hızlı gerçekleştiği bu dönemde edindiği beceriler kritik öneme sahiptir. (Erden, 2011). Bebeklik döneminde (sıfır-iki yaş) ebeveynine bağımlı bulunan çocuk, ilk çocukluk dönemi olarak adlandırılan iki-altı yaş aralığında sosyalleşmeye başlamasıyla beraber ayrı bir birey olma bilinciyle hayatına yön verir (Oktay, 2000). Bu önemli gelişim aşaması, ebeveynleri, öğretmenleri ile çocuk yetiştirme ve eğitmeye katılan diğer yetişkinler tarafından ciddiye alınmalıdır. Çocukların bu dönemde kazandıkları davranışlar, yetişkinlik süreçlerini etkileyerek karakter biçimlerini, alışkanlıklarını ve değerlerini oluşturmaktadır (Oktay, 2006).

1980 yılından sonra doğanlar; Prensky (2001) tarafından ‘dijital yerliler’, Tapscott ve Barry (2008) tarafından ‘İnternet jenerasyonu’ ve Howe ve Strauss (2000) tarafından ise ‘Milenyum çocuğu’ olarak tanımlanmaktadır. Bu nesil teknolojik gelişmeleri yetişkinlik dönemlerinden sonra değil, doğar doğmaz tanımakta (Prensky, 2001) ve henüz okuma yazma bilmiyorken bile teknolojik aletlerde yetkinlik sahibi olup, uygulama indirebilmekte, tablet ve akıllı telefon kullanırken yardıma ihtiyaç duymamaktadır (Özsoy ve Atılgan, 2018). Ülkemizde yürütülen bir çalışma, çocukların bir yaşından önce televizyon izlemeye başladığını (%46,8), 2 yaşında (%22,6) televizyon açmaya başladığını ve tablet/akıllı telefonla video izledikleri sonucunu göstermektedir (Merdin, 2017). Oysa iki yaşından küçük çocukların kendileri izlemeseler bile arka

planda çalışan televizyonun, oyunlarına odaklanmalarını engellediğini (Courage ve Troseth, 2016) ve bu medyanın gelişime hiçbir yararı olmadığını araştırmalar (AAP, 2011) ortaya koymaktadır.

Teknoloji ve medyanın sık kullanıldığı günümüzde, çocukların günlük hayatı da bu değişikliklerden etkilenmektedir (Leung, 2006). Teknoloji ve medyanın çocukların üzerinde oyunlarından, sosyal ilişkilerine kadar birçok etkisi olduğu düşünülmektedir (Hjarvard, 2008). Okul öncesi dönemdeki çocukların birçoğu, hatta bebekler bile, sadece ailelerinin diğer üyeleri tarafından seçilen pasif medyayı tüketmekle kalmamakta, iki yaşında televizyonu kendileri açabilmekte (%58.5), televizyon kanallarını değiştirebilmekte (%57.3) ve tablet/akıllı telefonlara uygulamaları yükleyecek kadar (%17.5) aktif olarak sürece dahil olmaktadır (Merdin, 2017). Aynı çalışmanın bulguları, ebeveynlerin yaklaşık yüzde 60'ının (%57.5) çocuklarının tablet/akıllı telefonları da kendilerinin açabildiğini ortaya koymaktadır.

Common Sense Media'nın ABD'de yürüttüğü boylamsal çalışma çocukların medya aracı kullanım sürelerinin artmakta olduğunu ortaya koymuştur. Buna göre, çocukların bir günde medya araçları ile harcadığı süre 2011 yılında beş dakika, 2013 yılında 15 dakika, 2017 yılında ise 48 dakika olarak bulunmuştur (Rideout, 2017). Türkiye'de ise İnanlı'nın 2015 yılında yürüttüğü araştırmada dört-altı yaş arası çocukların ekran süresi bir saat 50 dakika olarak bulunmuştur. Aynı yılda yapılan başka bir çalışmada ise, sıfır-iki yaş çocukların günde ortalama bir saat, iki-beş yaş çocukların ise günde ortalama üç saat televizyon izlediği belirlenmiştir (Akkuş, Yılmaz, Şahinöz ve Sucaklı, 2015). Daha güncel araştırmalar ise, sıfır-altı yaş aralığındaki çocukların televizyon izleyerek günde yaklaşık bir-iki saat harcadığını ortaya koymuştur (ortalama: 1.68 saat) (Merdin, 2017). Bu bulgular medya aracı kullanımının çocuklar arasında ne kadar yaygın olduğunun ispatı niteliğindedir. Bununla birlikte, çocukların medya sahipliği de gittikçe artmaktadır (Kucirkova, Littleton ve Kyparissiadis, 2018). Common Sense Media tarafından Amerika Birleşik Devletleri'nde sıfır-sekiz yaşları arasındaki çocuklar ile yürütülen çalışmaya göre, 2011 yılında çocukların %1'i kişisel tabletlerine sahipken, 2017 yılında çocukların %42'si kişisel tablet sahibi olmuştur (Rideout, 2017). altı yaşından büyük çocukların medya kullanımına ilişkin sunulan ulusal veriler (TÜİK, 2013) altı ile 15 yaş arası çocukların %24,4'ünün kişisel bilgisayara (tablet, masaüstü veya dizüstü bilgisayar) sahip olduğunu belirtmektedir.

Bu rakamlar dijital yerli olarak tanımlanan günümüz çocuklarının medyaya gün geçtikçe daha kolay ve erken eriştiğini göstermektedir (Brooks-Gunn ve Donahue, 2008;

Rideout, 2017). Araştırmacılar, bu durumun medya araçlarını kullanmanın gittikçe daha ilgi çekici (Sergi, Gatewood, Elder ve Xu, 2017), kolay taşınabilir (Kabali vd., 2015) ve kolay ulaşılabilir (Yengil, Güner ve Topakkaya, 2019) olmasından kaynaklandığını ifade etmiştir. Ayrıca dokunmatik ekranın gelişmesi, klavye ve fare kullanma zorunluluğunu ortadan kaldırmış dijital medya kullanımının artmasına katkı sunmuştur. Çünkü dokunmatik ekran küçük çocukların sahip oldukları daha sınırlı motor beceriyle bağımsız bir şekilde dijital aletleri kullanmalarını mümkün kılmaktadır (Holloway vd., 2013). Bununla birlikte, medya ve teknoloji şirketlerinin bu yaş grubunu müşteri olarak görmesi de (Arnett, 2007) bu yaş grubunun medya kullanımındaki artış için bir açıklama sayılabilir. Sıfır-altı yaş arası çocukların birçoğunun medyada en sevdikleri karakterleri temsil eden kişisel eşyaları bulunması (Merdin, 2017) bu ticari şirketlerin etkisini onaylar niteliktedir.

Bahsedilen etmenlerin dışında çocukların medya araçlarının kullanım nedenleri, süreçleri olası etkileri üzerinde birçok değişken söz konusudur (Arnett, 2007; Bittman, Rutherford, Brown ve Unsworth, 2011; Holloway vd., 2013; Huber, Yeates, Meyer, Fleckhammer ve Kaufman, 2018). Çocukların televizyon izleme süreçleri ile ilgili yapılan araştırmalar, televizyon kullanım süresinin televizyona erişim olanağı, çocuğun cinsiyeti, yaşı, mizacı, ihtiyaçları ve ilgi alanları, ebeveynlerin sosyo-kültürel ve sosyoekonomik düzeyleri, ebeveyn televizyon izleme alışkanlıkları, ebeveyn aracılığı, televizyon izleme süresi ve televizyon izlemenin kültürel, dini, politik ve ekonomik bağlamları gibi pek çok değişkene bağlı olabileceğini ortaya koymuştur (Arnett, 2007). Çocukların medya aracı kullanımları gelişimleri üzerinde olumlu etki yapabileceği gibi, bu kullanım kontrolsüz ve bilinçsiz şekilde sürdürüldüğünde gelişimleri üzerinde risk faktörleri de oluşturabilecektir.

Medya kullanımının çocuklar üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri iki başlık altında sunulmuştur:

Erken Çocuklukta Medya Kullanımının Olumlu Etkileri

Teknolojinin zengin içeriği ile çocukların keşfetme, oynama ve öğrenme gibi ihtiyaçlarını karşılaması ve ilgi çekici olması başlıca olumlu yönlerinden sayılmaktadır. Erken çocukluk döneminde beyin son derece esnektir ve her deneyim ile nöronlar arası yeni bağlantılar oluşmakta veya önceden oluşan bağlantılar daha da güçlenmektedir (Blanchard ve Moore, 2010). Medya araçlarının sunduğu içerik çocukların deneyimlerini arttırmaktadır.

Ericson Enstitüsü'nün erken çocukluk ve dijital medya aracı kullanımı ile ilgili yürütülmüş 165 araştırmayı raporlaştırdığı çalışmada (Donohue ve Paciga, 2017) çocukların teknoloji ve dijital medya ile etkileşimlerinin; olumlu risk almaya teşvik ettiği, empatiyi arttırdığı, güven duygusuna hitap ettiği, özgüveni desteklediği, merakı arttırdığı, dikkat çektiği ve oyun içerdiği sürece çocukların gelişimini bütünsel olarak destekleyeceği ifade edilmiştir. Amerikan Pediatri Akademisi (AAP, 2011) ise iki yaşındaki çocukların, bir yetişkin ile yapacakları görüntülü sohbetten veya etkileşimli bir dokunmatik ekran arayüzünden kelimeleri öğrenebileceğini bildirmektedir. Güncel araştırmalar da raporu desteklemektedir. Yengil ve diğerleri (2019), medya araçlarının uygun yaşta, uygun içerik ve uygun süre ile kullanımının çocukların psikomotor, sosyal, dil ve bilişsel gelişimlerine ve öğrenme süreçlerine katkı sağlayabileceğini ifade etmişlerdir.

Medya araçlarının erişilebilir ve kullanımının kolay olması çocukların bu cihazları daha çok kullanımına ortam hazırladığı düşünülmektedir. Medya araçlarının erişilebilir olması özellikle dezavantajlı çocukların lehine dönüştürülebilmektedir. Erken çocukluk döneminde eğitimsel bir televizyon programının beş yaşındaki çocuklar üzerindeki bilişsel etkilerini inceleyen bir çalışma 13 hafta boyunca programı izleyen dezavantajlı çocukların programdan temel bilişsel beceriler açısından yararlandığını göstermektedir (Baydar, Kağıtçıbaşı, Küntay ve Gökşen, 2008). Benzer şekilde Zimmerman ve Christakis (2005), televizyondaki eğitim programlarının okuma farkındalığı açısından üç-beş yaşlarındaki çocuklar için avantajlı bir ortam oluşturduğu bulunmuştur. Amerikan Psikiyatri Akademisi (APA, 2015) “Susam Sokağı” gibi yüksek kaliteli içeriğe sahip dijital yayınların, çocuğun ekran kullanımına ebeveyn tarafından uygun şekilde eşlik edilmesi durumunda okula hazırlık açısından potansiyel yararlarının bulunduğu dikkat çekmektedir. Bu araştırmalar medya araçlarının çocukların dil gelişimi üzerinde destekleyici etkisinin olduğunu göstermektedir.

Erken Çocuklukta Medya Kullanımının Olumsuz Etkileri

Yer değiştirme (displacement) teorisi medyanın çocuklardan neyi uzaklaştırdığına odaklanmaktadır. Medya kullanımının etkilerini açıklayan bu teorinin destekçileri, çocuklar için medya araçlarıyla zaman geçirmenin, çocukların gelişimini destekleyen temel deneyimler için gerekli zamanın yerine geçtiğini iddia etmektedirler (Neuman, 1988; Huston, Wright, Marquis ve Green, 1999). Türkiye’de 52 ebeveynin katıldığı

çalışmada dört-altı yaş grubundaki çocukların video oyunları oynamak için geçirdikleri süre arttıkça gelişimsel olarak zenginleştirici faaliyetlerde bulunma sürelerinin azaldığı bulunmuştur (İnanlı, 2015). Çalışmanın sonuçları yer değiştirme teorisini desteklemektedir.

Araştırmalar çocukların medya kullanarak harcadıkları zamanın, gelişim sonuçlarına yansıdığını ifade etmektedir (Anderson ve Pempek, 2005). Bu çalışma sıfır-altı yaş grubundaki çocukların televizyona maruz kalmasının, zayıf dil gelişimi ve dikkat eksikliği ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Beyin çalışmaları, aşırı ekran süresinin beyin yapısının ve fonksiyonunun farklı bölümlerine zarar verdiğini göstermektedir (Dong, Hu ve Lin, 2013). Hasar genellikle dürtüleri kontrol etme, duyguları tanıma ve empati yeteneği gibi birçok beceriyi belirleyen frontal lobda bulunmuştur. Manganello ve Taylor'un (2009), üç yaşındaki çocuklar ve ebeveynleri ile yaptıkları çalışmalarında, çocukların televizyon maruziyetinin çocukluk döneminde gösterilen saldırganlık davranışlarıyla ilişkili olduğu ortaya koyulmuştur. Dört-altı yaşları arasında olan 52 çocuğun ebeveynin çocuklarının medya kullanımlarını raporladığı bir başka çalışmada ise, çocukların medya araçları ile oynadıkları oyunların süresi arttıkça saldırgan davranışlarında artış olduğu gözlemlenmiştir (İnanlı, 2015). Bunlarla birlikte, çocuk sağlığı uzmanları, çocukların teknolojik cihazları gelişimlerine uygun olmayan süre, sıklık ve duruş pozisyonlarında kullanmalarının kas-iskelet sistemi problemleri, obezite ve uyku kalitesinde azalma gibi sağlık riskleri doğurabileceği hakkında uyarılmaktadır (Mustafaoğlu, Zirek, Yasacı ve Razak Özdiñler, 2018).

Ebeveynin Çocuk Yaşantısındaki Önemi

Çocuğun gelişiminde ve eğitiminde ailenin önemi kritiktir (Güler Yıldız, 2017). Çocuklarda, doğumla birlikte başlayan süreçte bireyin çevreye uyum sağlaması, toplum tarafından kabul edilen davranışları kazanması ve diğer bireylerle etkileşime girmesiyle sosyalleşme becerileri gelişmektedir (Dinçer, 2011). Aynı zamanda sosyalleşme ile çocuk yaşadığı sosyal çevrenin sosyo-kültürel yapısı ve özelliklerinde yetkinleşmekte ve bu çevrenin aktif bir üyesi haline gelmektedir (Kağıtçıbaşı, 2010). Çocuğun ilk etkileşime girdiği çevre ailesi olduğundan, ebeveynleri gelişiminde kritik önem taşımaktadır.

Anne babaların eğitilmiş olmalarının çocuklarının üzerinde daha uzun eğitim alma, daha prestijli işlerde çalışma gibi olumlu etkileri olduğunu boylamsal çalışmalar ortaya koymuştur (Kağıtçıbaşı, Sunar, Bekman, Baydar ve Cemalcılar, 2009). Bu ve

benzer çalışmalar ebeveynlerin sahip olduğu yetkinlik, tutum ve yaklaşımlarının çocuğun hayatı üzerinde doğrudan etkisinin olduğunu göstermektedir. Yetişkinlerin ve yaşamsal ögelerin çocuklar üzerinde etkisi bulunmaktadır. Çocuklar bu ögelerle karşılaşmakta, etkilenmekte ve birçok yeni bilgi edinmektedir (Hortaçsu, 2003).

Ebeveynlerin çocuklarının medya kullanımını etkileyen çok etkili bir rolü bulunmaktadır (Jago, Wood, Zahra, Thompson ve Sebire, 2015). Ebeveynler çocuklarına medya kullanımını öğretmekte, onları kontrol etmekte, medya araçları sunmakta ve çocuklarının medya kullanımına rehberlik etmektedirler. Ebeveynlerin medyanın çocukları üzerindeki etkileri ve evlerinde medya cihazı kullanımına ilişkin olarak belirledikleri kural ve düzenlemeler, çocukların medya kullanımını ve bunların gelişimi üzerindeki etkisini anlamak için önemlidir (Nikken ve Schols, 2015).

Lee, Bartolic ve Vandewater (2009), 12-13 yaşındaki çocukların medya kullanımı açısından yaşlılarından daha fazla etkilendiklerini, küçük yaştaki çocuklar için ise ev ortamının medya kullanımı üzerinde daha büyük bir etkiye sahip olduğunu bulmuşlardır. Yetişkinler okul öncesi dönemde çocuklar için oluşabilecek olası riskleri fark edebilecekken, çocuklar bu muhakeme gücüne sahip değildirler. Erken çocuklukta medya kullanımı, gelişimsel olarak kritik bir dönemde gerçekleştiği için, çocukların ebeveynleri tarafından doğru yönlendirilmeleri önemlidir. Yapılan çalışmalarda çocukların medya kullanımları ile ebeveynlerinin demografik özellikleri, tutumları, eğitim düzeyleri, sosyoekonomik durumları; çocukların cinsiyeti ve yaşı ilişkili bulunmuştur (Bickham vd., 2003; Lee vd., 2009; Tatar, 2018). Çocuklar medya araçlarını en çok evde kullandığından (Nevski ve Siibak, 2016), içinde büyüdüğü ailenin yeterlilikleri ve tutumları çocuklar için kritik görülmektedir. Ebeveyn ile ilgili özelliklerin çocukların medya ile etkileşiminde önemli bir yordayıcı olduğu düşünülmektedir.

Ebeveynin Medya ve Teknoloji Tutumu

Yetişkinler medya araçlarını iletişim, sosyalleşme, eğlence, öğrenme ve çalışma gibi çeşitli nedenlerle günlük hayatlarında sıkça kullanmaktadır (Jago vd., 2012). Yetişkinlerin medya araçlarına karşı ihtiyaçları, beklentileri ve farkındalıkları evrensel değildir (Nikken ve Schols, 2015). Kültürlere, ihtiyaçlarına ve bağlama göre farklılaşmaktadır. Ülkemizde yapılan bir çalışma ebeveynlerin televizyon izlemek için günlük harcadığı ortalama sürenin 91.6 dakika, bilgisayar önünde geçirdiği ortalama sürenin ise 40.1 dakika olduğunu bildirmektedir (İnanlı, 2015). Ebeveynin medyayı

kullanım biçiminin, çocuğunun medya alışkanlıklarının güçlü bir yordayıcısı olduğu görülmektedir (Jago vd., 2012). Tatar (2018), annelerin çocuklarının medya kullanımındaki rolünü incelemiş ve annelerin olumlu tutumunun çocuklarına dijital medya araçlarını daha çok sunmalarına, kullanıma izni vermelerine ve daha çok medya aracı satın almalarına neden olduğu bildirilmiştir. Araştırmacılar, çocukların ebeveynlerinin davranışlarını taklit etme eğiliminden dolayı ebeveynlerin medya tüketimini çocuklarının medya kullanımı ile ilişkilendirmektedir (Lauricella vd., 2015).

Günümüzde yetişkinlerin medya ve teknoloji bağımlılığı üzerinde çok konuşulan bir olgudur. Teknolojinin yaygınlaşmasıyla birlikte televizyon, akıllı telefon ve internet bağımlılığı gibi yeni bağımlılıklar tanımlanmıştır. Yeşilay (2019) teknoloji bağımlılığını; diğer bağımlılıklarla benzer olarak, 'kişinin bağımlısı olduğu ürüne ulaşamadığında yoksunluk yaşadığı bir durum' olarak tanımlanmaktadır. Teknoloji bağımlılığı fiziksel olarak sağlığa ve sosyal hayat üzerinde sorunlara neden olmaktadır (Yeşilay, 2019). Nitel yürütülen güncel bir çalışmaya katılan annelerin çoğu eşlerinin telefon ve internet bağımlısı olduğundan endişe ettiklerini ve çocuklarının da eşlerine benzemesinden endişe ettiklerini ifade etmişlerdir (Özsoy ve Atılğan, 2018). Ebeveynlerde bulunan davranışsal bağımlılığın çocukları açısından olası sonuçları son derece önemlidir.

Yetişkinlerin günlük yaşamda sıklıkla kullandığı medya araçlarının çocukları üzerinde gelişimsel, eğitimsel ve sosyal ilişkiler bakımından etkisi bulunmaktadır (Tüzün, 2002). Ebeveynlerin arka planda televizyon izlemesinin ebeveyn çocuk etkileşimini (Kirkorian, Pempek, Murphy, Schmidt ve Anderson, 2009) ve çocukların oyunlarını (Schmidt, Pempek, Kirkorian, Lund ve Anderson, 2008) böldüğünü ortaya koymuştur. Ebeveynler tarafından aşırı kullanılan mobil cihazlar, ebeveyn çocuk arasında daha az sözlü ve daha fazla sözsüz iletişime neden olmaktadır (Radesky vd., 2015).

Ebeveynlerin çeşitli nedenlerden medyayı çocuklarına sundukları görülmektedir. Ebeveynler çocuklarını bazen öğrenme hedeflerine ulaşmak bazen de boş zaman aktiviteleri için medya araçlarına yönlendirmektedir (Sergi vd., 2017). Ebeveynler, çocuklarının dokunmatik ekran kullanımını rasyonelleştirirken, eğitim, eğlence ve davranış düzenlemeleriyle ilgili üç ana neden ortaya koymaktadır (Nevski ve Siibak, 2016). Bu durum ebeveynin medya kullanımı tutumuna ve çocuğun yaşına göre değişmektedir. Araştırmalar bebeklik ve ilk çocukluk döneminde ebeveynler tarafından çoğunlukla eğitici ve eğlendirici uygulamalar tercih edildiğini göstermektedir (Kabali vd., 2015). Ayrıca, ebeveynler medyayı kişisel işleri olduğunda çocukları oyalamak için (Livingstone vd., 2015), ödül olarak (Cingel ve Krcmar, 2013) ve sakinleştirmek için de

kullanılmaktadırlar (Kabali vd., 2015; Tatar, 2018). Bununla birlikte Amerika’da yapılan bir araştırmaya göre ebeveynlerin %35’i çocukları yemek yerken ve %38’i de yoldayken oyalanmaları için medya aracı sunduklarını ortaya koymuştur (Rideout, 2017).

Dijital Ebeveynlik Tutumu

Günümüz koşullarında dijital araçlar ve elektronik medya cihazları küçük çocuklar, ergenler ve yetişkinlerin bulunduğu çevreyi oluşturmaktadır (Waisman, Hidalgo ve Rossi, 2018). Dijital teknolojilerin günlük hayatta yer alması bireylerin rollerinde bazı dönüşümlere neden olmaktadır. Medya araçları ebeveynlerin çocuklarıyla olan ilişkilerini, sorumluluklarını ve dolayısıyla sergiledikleri ebeveynlik davranışlarını etkilemektedir. Ebeveynler çocuklarının dijital teknolojilere erişimini istendik düzeyde tutma, bu teknolojilerin etkili kullanımını sağlama ve bu süreçte de zarar görmelerini engelleme gibi roller edinmişlerdir (Yaman, 2018).

İnan Kaya ve diğerleri (2018) geliştirdikleri dijital ebeveynlik tutum ölçeğinde dijital ebeveynliği ‘Çocuklarının medya araçlarını kullanımlarına yönelik ebeveynlerin ortaya koydukları davranışlar’ olarak tanımlamaktadırlar. Çocukları olası risklerden korunmak ve çevrim-içi fırsatları değerlendirebilmek için dijital ebeveynlik kavramının çok önemli olduğu vurgulanmıştır (Sırakaya ve Seferoğlu, 2018). Yaman (2018), Türkiye genelinde yürütülen çalışmada dijital ebeveynlik yeterlik ve göstergelerini; dijital okuryazarlık, dijital güvenlik ve dijital iletişim olarak ortaya koymuştur. Dönmez ve diğerleri (2013) ise dijital ebeveynliğe ait rolleri dijital okuryazarlık, farkında olma, kontrol, etik ve yenilikçilik olarak ifade etmektedir. Dijital okuryazar olabilmek için ebeveynlerin temel seviyede teknoloji kullanım becerisine sahip olması ve teknoloji ile ilgili yaşadıkları sorunlara çözüm üretebilmesi beklenmektedir. Bu becerilerde bazen çocuklar ebeveynlerinden daha iyi durumda olabilmektedir. EU Kids Online platformunun 2010 yılında yaptığı araştırmanın Türkiye sonuçlarına göre çocukların medya araçları ve internetle ilgili %78 oranında ebeveynlerinden daha fazla bilgiye sahip oldukları belirtilmiştir.

Uluslararası düzeyde en kapsamlı yetişkin becerileri anketi olan PIAAC’ta yetişkinlerin sözel yetkinlikleri, sayısal yetkinlikleri ve teknoloji zengin ortamda problem çözme yetkinlikleri değerlendirilmektedir. Teknoloji zengin ortamda problem çözme yetkinliği dijital ortamlardaki bilgiye erişim, yorumlama ve analiz etme kapasitesi ile ölçülmektedir. Türkiye’de OECD tarafından 16-65 yaş aralığında 5227 yetişkin ile

PIAAC anketi ile yapılan tarama çalışması Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (OECD, 2016) tarafından yayınlanmıştır. Yetişkin Becerileri Araştırması'na göre Türkiye'deki yetişkinler, diğer OECD ülkelerine göre tüm becerileri alanlarında ortalamanın altında olmanın yanında çarpıcı bir şekilde Türkiye örnekleminde yetişkinlerin %40'ının hiçbir bilgisayar deneyimi olmadığı bildirilmiştir. Bu yetişkinler bilişim teknolojileri temel testinde başarısız olmuştur. Bu durum yetişkinlerin çoğunluğunun temel bilişim teknolojileri becerilerinden eksik olduğunu göstermektedir.

Günümüz ebeveynleri ancak temel yetkinliklere sahip olduklarında ve araçları bizzat kullandıklarında medya ve teknoloji içeriklerinin olumsuzluklarını da farkedebilecektir. Dijital okuryazar olan, dolayısıyla medya araçlarını kullanan ve olumsuz yönlerini fark eden ebeveynler kaygı duygusuyla birlikte çocuklarını risklerden korumak için harekete geçmektedir (Goodwin, 2018). Yazgan (2009) günümüzde ebeveynliği 'kaygı ve evham' olarak tanımlamaktadır. Ebeveynler, çocuklarının medya ve teknoloji ile temaslarında da benzer duygularla hareket etmektedirler. Bu duygulara sahip ebeveynler, içeriklerin olumsuz yönlerinden ve oluşturduğu olumsuz ortamdan koruma isteği ile bazı kontrol stratejileri geliştirmektedir.

Ebeveynlerin çocukları için oluşabilecek riskleri engellemek amacıyla yaptıkları kısıtlamalar fırsat eşitsizliğine neden olabiliyorken, dijital medyanın sunduğu olumlu fırsatları arttırmaya çalışmaları ise bazı risklerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Dönmez vd., 2013). Bu süreçte araştırmacılar ebeveynlere, çocuklara temel düzeyde risklerle mücadele edebilmeyi öğrenmeleri için fırsat oluşturmayı tavsiye etmektedir (Çelen, Çelik ve Seferoğlu, 2011). Dijital ebeveynlerin bir sorumluluğu da çocuklarına internet ortamındaki içeriğe etik anlamda uygun yaklaşmak hakkında örnek olması ve öğretmesidir. Ayrıca ebeveynler dijital ortam çok çabuk değiştiğinden ebeveynin yenilikleri takip etmesi ve öğrenmeye devam etmesi gerekmektedir.

Günümüz çocukları doğdukları andan itibaren teknolojinin içinde olan ve araçların kullanımına adapte olmakta zorlanmayan nesil olarak ifade edilen 'dijital yerliler' olarak tanımlanmaktadır. Bu çocuklar, medya araçları ve internet ile sonradan tanışmış bulunan ve 'dijital göçmenler' olarak adlandırılan ebeveynleri ile ebeveyn-çocuk ilişkisi yaşamaktadır. Dijital dünyanın içine doğan bu çocukların ve medya araçlarını sonradan tanıyan ebeveynlerinin günlük yaşamları, dijital teknolojiler ve elektronik medya araçları ile çevrelenmiştir (Prensky, 2001). Dijital yerliler ve dijital göçmenler arasında dijital araçları kullanma bilgi ve becerileri arasında çok büyük farklılıklar bulunmaktadır. Çocukların etkileşim içinde olduğu medya araçlarından yarar sağlayıp

tehlikelerinden korunabilmeleri için ebeveynlerin çocuklarının bilişim teknolojileri kullanım alışkanlıklarına model olmaları ve rehberlik etmeleri gereklidir.

Ebeveyn Medya Aracılığı

Aracılık kavramı ‘yönlendirmek’, ‘rehberlik etmek’, ‘müdahale etmek’ anlamlarında kullanılmaktadır. Televizyon ve çocukla ilgili yapılan araştırmalarda ‘aracılık/mediation’ terimi ‘tartışma’ anlamında (Desmond, Hirsch, Singer ve Singer, 1987), , ‘birlikte izleme’ anlamında (Haefner ve Wartella, 1987) ve ‘kural koyma’ anlamında (Abelman, 1990) kullanılmıştır. Şen ve diğerleri (2020), ‘Erken Çocukluk Ebeveyn Medya Aracılık Ölçeği’ geliştirme çalışmasında, günümüzde yaygın kullanımıyla ‘ebeveyn medya aracılığı’ olarak bilinen terimin tarihsel olarak 30 yıllık süreçte ebeveyn rehberliği, ebeveyn kontrolü, ebeveyn aracılık tarzı, ebeveyn tutumları ve ebeveyn aracılığı şeklinde dönüştüğünü bildirmektedir.

Medya içeriğinin çocuklar üzerindeki olumlu etkisinin ortaya çıkması için donanımlı rehberler olan ebeveynlerine ihtiyaç duyulmaktadır (Neumann, 2015). Medyanın çocuklar üzerindeki olumlu etkilerini ortaya çıkarıp olumsuz etkilerini azaltma girişiminde kullanılan ebeveynlik davranış ve stratejilerine ‘medya aracılığı’ denilmektedir (Clark, 2011). Ebeveynlerin çocuklarının medya kullanımını doğru yönetmesi ve medya ile çocuk arasında doğru aracılık stratejileri geliştirmeleri çocukların risklerden korunup yararlara ulaşması için kritik öneme sahiptir.

Medya aracılığının tarihine bakıldığında, Barcus (1969), ebeveynlerin çocuklarının televizyon izlerken sürece ne zaman dâhil olduğu ile ilgili ‘yapısal anababa müdahalesi’ olarak tanımlanan bir model önermektedir. Bu model üç durumdan bahsetmektedir. Buna göre ebeveynler çocukları televizyon izlemeden önce ‘seçme’, izlerken ‘açıklama’ ve sonrasında ‘tartışma’ yaparak çocuklarının televizyon izlemesine katkı yapabilirler. Austin, 1993 yılında yaptığı çalışmada, ebeveynlerin çocuklarının televizyon izlemelerine karşı verdikleri tepkileri ‘doğrudan’ ve ‘dolaylı’ olmak üzere ikiye ayırmıştır. Doğrudan tepkiler ebeveynin çocuklara koydukları kuralları, birlikte izlemelerini, ebeveynin yaptığı yorumları içerirken, dolaylı tepkiler ebeveynin kasıtlı olmaksızın çocuğa verdiği mesajları içermektedir. Ebeveynin kişisel tutumlarının çocuklar üzerindeki etkisi dolaylı yoldan kontrole örnek olarak verilebilir. Austin, Bolls, Fujioka ve Engelbertson tarafından (1999), 2-17 yaş aralığında çocuğu olan 225 ebeveyn ile araştırma yürütülmüş ve televizyonla ilgili ebeveyn-çocuk etkileşim kalıpları ve

tutumları değerlendirmiştir. Televizyon içeriği hakkında ebeveyn-çocuk iletişiminin içeriği, ‘olumlu ve olumsuz aracılık’ olarak nitelenmiştir. Televizyon içeriği hakkında onaylayıcı iletişim ‘olumlu aracılığa’, eleştirel ve onaylamayan iletişim ise ‘olumsuz aracılığa’ işaret etmektedir.

Ebeveyn medya aracılığı kavramı zaman içinde farklı yorumlarla irdelenerek anlaşılıp, açıklanmaya çalışılmıştır. Bağlı (2002), Ankara’da dört aile ile nitel yol ile yürüttüğü çalışmasında aktif, kısıtlayıcı ve birlikte izleme stratejilerinin alt boyutlar içerdiklerini ortaya koymuştur. Bu çalışmaya göre, birlikte izleme, aktif aracılık için ortam hazırlamaktadır. Livingstone ve Helsper (2008) ‘gözleme’ stratejisini ortaya koymuş ve çocukların e-posta ve çevrimiçi oldukları siteleri onlardan hemen sonra kontrol etmeyi tanımlamıştır. Ayrıca, ebeveynler tarafından çocukların internet kullanımını düzenlemek için ise ‘teknik aracılık’ kavramı kullanılmaktadır (Nevski ve Siibak, 2016). Nikken ve Jansz (2014) ise ‘denetim’ terimi ile çocukların yalnızca ebeveynler yanındayken internete girmesini ve sürekli olarak kontrol edilmesini aracılık stratejisi olarak ortaya koymuştur. Bunun nedeni farklı kültürlerde çeşitli aile ve medya kullanım dinamiklerinin olduğunun düşünülmesidir.

Zaman, Nouwen, Vanattenhoven, De Ferrer ve Looy (2016), ebeveyn aracılığının dinamik olduğunu ve yeni boyutların ortaya çıktığını raporlamışlardır. Çalışmada kısıtlayıcı aracılık ile ilgili beş alt boyut; zaman, cihaz, içerik, yer ve satın alma olarak ve aktif aracılıkla ilgili dört alt boyut; zaman, cihaz, içerik ve satın alma olarak belirlenmiştir. Araştırmacıların ortaya koyduğu stratejilerde içinde bulundukları kültürdeki ebeveynlerin sıklıkla başvurduğu yöntemlerin etkisi bulunmaktadır (Shin ve Li, 2017). Brito, Francisco, Dias ve Chaudron (2017) analiz yaklaşımı ile Avrupa’daki 14 ülkeden 140 aile ile yaptığı çalışmada medya aracılığını; otoriter aracılık tarzı, yetkili aracılık tarzı ve müsamahakâr aracılık olmak üzere üç boyutta ele almışlardır. Bu çalışmada teknoloji kullanımı ile ilgili en yaygın ebeveyn aracılık tutumu ‘otoriter aracılık’ olarak bulunmuştur. Yetkili aracılık tarzını benimseyen ebeveynler, teknolojinin olumlu yanlarının farkındadır ve kendileri de sık sık teknoloji kullanmaktadır. Otoriter aracılık tarzını benimseyen ebeveynler çoğunlukla çeşitli risklerden korunmak istediklerini bu nedenle katı kurallar belirlediklerini bildirmişlerdir.

Alanyazın, yaygın ebeveyn medya aracılık terminolojisinin, Nathanson’un (1999) ortaya koyduğu aktif ve kısıtlayıcı aracılık ve birlikte izleme/kullanma kategorileri için kullanıldığını göstermektedir. Medya aracılığının kuramsal yapısı incelendiğinde ilk olarak Valkenburg, Krcmar, Peeters ve Marseille (1999) televizyon izlemeye karşı

ebeveyn aracılığını; aktif aracılık, beraber kullanma ve sınırlayıcı aracılık olarak üçe ayırmışlardır. Valkenburg ve diğerlerine göre (1999), sınırlayıcı aracılık ebeveynin kurallar koyarak, aktif aracılık içerikle ilgili düşünceleri paylaşarak ve tartışarak ve birlikte izleme ise çocukla birlikte içeriği izleyerek strateji oluşturmaktır. Bu üç medya aracılık davranışı da ebeveynler tarafından çocuklarının aşırı dijital medya aracı kullanımını önlemek için kullanılmaktadır (Van den Bulck ve Van den Bergh, 2000).

Alanyazında kabul gören bir diğer yaklaşımda ise Clark (2011) benzer şekilde ebeveyn aracılığını üç temel boyutta inceler: Bunlar; aktif aracılık, kısıtlayıcı aracılık ve birlikte izlemedir. Aktif aracılık; ebeveynlerin çocukla beraber medya içeriğini paylaşarak açıklaması ve tartışması; kısıtlayıcı aracılık: ebeveynin geçirilen zaman ve içerik ile ilgili kurallar koyması; birlikte izleme ise herhangi bir tartışma ve öğrenme söz konusu olmaksızın beraber izlemeyi ifade etmektedir. Fakat, birlikte izleme/kullanma için diğer (aktif ve kısıtlayıcı) aracılık türlerinin oluşumuna ortam ve olanak sunan bir izleme/kullanma süreci olduğu hakkındaki düşünceler de bulunmaktadır (Şen vd., 2020).

Ebeveyn medya aracılığı stratejilerinin, teknolojideki gelişmelerle ve medya araçları ile çocukların temasının artışıyla birlikte geliştiği görülmektedir (Clark, 2011). Medya araçlarının ebeveynlerin çocukları için kullandığı aracılık stratejisiyle ilişkisi bulunmaktadır. Hwang ve diğerleri (2017), aktif ve kısıtlayıcı aracılığın kullanılan medya aracına göre farklılaştığını öne sürmektedir. Tablet ve akıllı telefonlar gibi küçük ve taşınabilir araçların birlikte kullanım için çok uygun olmadığı söylenebilir. Connell ve diğerlerinin (2015) yaptığı araştırma, ebeveynlerin 0-8 yaş çocuklarıyla televizyon gibi geleneksel medyayı birlikte kullanma davranışlarının daha yüksek olduğunu, fakat video oyunlarını birlikte kullanma davranışlarının düşük olduğunu ortaya koymuştur. Bunun aksine Merdin (2017), ebeveynlerin bilgisayar gibi daha karışık medya araçlarını kullanırken çocuklarına rehberlik etme olasılıklarının daha yüksek olduğunu, oysa televizyon izleme gibi daha geleneksel medya aracı kullanırken yalnız bırakma eğiliminde olduklarını bulmuştur. Amerika'da yürütülen başka bir çalışmada ise (Liebeskind, 2013), ebeveynlerin çocukların akıllı telefon kullanımına genelde aracılık etmedikleri, internet ve tabletler içinse birlikte kullanım ile öğretici aracılığı en sık kullandıkları bildirmiştir. Bu bulgular, ebeveynlerin kültüre ve çocukların interneti, akıllı telefonları ve tabletleri nasıl kullandıklarına bağlı olarak ebeveynlerin farklı aracılık yaptığını göstermektedir.

Aktif aracılık stratejisi, ebeveyn ve çocuk arasındaki ikili iletişim sayesinde gerçekleştiğinden, çocuk açısından en etkili aracılık stratejisi olarak kabul edilir. Bu

sayede, ebeveyn varsa medya içeriğinin olumsuz etkilerini önleyebilmekte ve içeriği çocuğun faydalanabileceği şekilde sunabilmektedir. Araştırmalar aktif aracılık ile, şiddet içeren medyanın olumsuz etkilerinin hafifletebileceğini göstermektedir (Nathanson, 1999). Beyens ve Beullens, (2017), ebeveynlerin çocuklarının özerkliğini destekleyici bir şekilde aktif aracılık sağladığında, çocuklar ile ebeveynler arasında medya ve teknoloji kullanımı hakkında daha az çatışma olacağını öngörmektedir. Aktif ebeveyn aracılığı çocukların dijital medyadan daha fazla yararlanmasını sağlasa da (Van den Bulck ve Van den Bergh, 2000) ebeveynler medya aracılığı davranışlarını çoğu zaman karma olarak kullanmaktadır (Barkin vd., 2006; Livingstone vd., 2015; Nevski ve Siibak, 2016). Kısıtlayıcı aracılık, diğer aracılık stratejilerine göre daha çok ebeveyn-çocuk çatışmalarına neden olmaktadır (Van den Bulck ve Van den Bergh, 2000). Amerikada yürütülen bir çalışma (Evans, Jordan ve Horner, 2011), çocukların televizyon zamanını sınırlamak için koyulan kuralların, çocuklar ile ebeveynleri ve kardeşleri arasında çatışmaya neden olduğunu ortaya koymuştur.

Nathanson (2013) ve Lee (2013) kısıtlayıcı ebeveynlik rolünde ebeveynlerin koyduğu kurallara ve düzenlemelere karşı çocukların karşı gelme ve inat etme davranışı gösterdiğini ifade etmiştir. Van Petegem, de Ferrerre, Soenens, van Rooij ve Van Looy (2019), ebeveynlerin çocuğun dijital oyun davranışlarını kısıtlarken fazla kontrolcü davrandıklarında, çocuklar ile aralarında çatışma çıkma ihtimalinin arttığını bildirmişlerdir. Kısıtlayıcı tutumda, aşırıya kaçıldığında ebeveyn-çocuk çatışması hakkında rapor veren birçok çalışma bulunmaktadır (Beyens ve Beullens, 2017; Evans vd., 2011; Van den Bulck ve Van den Bergh, 2000). Ebeveynlerin doğru birleştirdiği medya aracılık rolleri ve olumlu rol model olmaları çocuklarının medya kullanmanın olumlu yanlarına ulaşmasına katkı sağlayacaktır (Wu vd., 2014).

İlgili Kuramlar

Bu kısımda, araştırmada ebeveyn-çocuk-medya ilişkisini açıklamaya yönelik olarak temel alınan gelişim ve öğrenme kuramlarından; sosyo-kültürel gelişim kuramı, sosyal öğrenme kuramı ve medya aracılık kuramı ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Bu kuramlar varsayımları ve ele aldıkları kavramlar ile ebeveyn-çocuk-medya ilişkisine ilişkin açıklamalar sunmaktadır.

Sosyo-Kültürel Gelişim Kuramı

Vygotsky'nin (1978) sosyo-kültürel gelişim kuramı ebeveyn-çocuk ilişkisinin çocuğun üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Vygotsky, çocuğun bilişsel gelişimini desteklemede yetişkin rolünün önemini vurgulamaktadır. Çocukların bilişsel gelişim potansiyeli ve çocukların mevcut yeteneklerinin ötesinde deneyimlerde bulunma fırsatına bağlı görülmektedir. Çocuklar kültürün belirlediği etkinliklere aktif şekilde katılır ve olguları anlamak için tecrübe sahibi olurlar (Bornstein ve Güngör, 2013). Çocukların gelişmesi için, kendilerinden daha bilgili bireylere erişimleri gerekmektedir. Bu nedenle, yetişkin rehberliği ve akran işbirliği, gelişimin kilit unsurları olarak görülmektedir. Bu kuram, çocuğun bağımsız bırakılmaması gerektiğini savunmaktadır. Sosyo-kültürel gelişim kuramına göre bağımsızlık, bilişsel gelişimin yavaşlamasına neden olmaktadır. Gelişimin uygun olarak devam etmesi için, çocuğun yaşı arttıkça karmaşık hale gelen olay ve olguları tanıyabilmesi için yetişkinin ya da o konuda daha bilgili olan herhangi bir kişinin yardımına ihtiyaç vardır.

Bu kuram ebeveyn aracılığında kültürel, sosyal ve kişilerarası bağlamları ön plana çıkarır ve öğrenme ve öğretme için bir çerçeve sunmaktadır (Bodrova ve Leong, çev. Yılmaz, 2010). Vygotsky, çocukların çevrelerinden yalıtılmış şekilde değil, toplum içinde geliştiklerini vurgulamaktadır. Gelişim döneminde daha ileri durumda olan tarafın çocuğun performans düzeyini sosyal etkileşim vasıtasıyla yükseldiğini savunmaktadır. Çocukların etkileşim olmadan sergilediği, kendiliğinden performansı ile etkileşim sonucu gözlenen performans arasındaki farka 'yakınsak gelişim alanı' denilmektedir. Çocukların deneyim ve tecrübeleri ne kadar artarsa yakınsak gelişim alanına o kadar yaklaşmaktadırlar. Öğrenmenin anlamlı bağlamlar içinde meydana geldiği ve 'gerçek dünya' gelişimlerinden bağımsız olmadığına vurgu yapılmaktadır.

Vygotsky yaklaşımını benimseyenler, yeteneklerin, öğrenmeyi mümkün kılan bazı stratejilerin oluşturduğu 'zihin araçları' ile geliştiği fikrini savunmaktadır. Çocuklar zihin araçları sayesinde dikkat, hatırlama ve düşünme işlevlerini daha kolay gerçekleştirmektedir. Bu süreç bilginin doğrudan öğretilmesinden daha karışıktır. Öğrenenin bilgiyi içselleştirmesi ve zihin araçlarını bağımsız ve yaratıcı şekilde kullanması hedeflenmektedir (Bodrova ve Leong, çev. Yılmaz, 2010). Vygotsky, yetişkinlerin, çocuklarının etkinliklerini kontrol ederken, içselleştirmeleri için de desteklemelerini tavsiye eder. Çocuk için karışık kodlar içeren medya içeriğini, çocuğu iyi tanıyan ve medyanın çocuk üzerindeki risklerini farkedenden ebeveynleri tarafından

kolaylaştırılması gerekmektedir. Bu sayede bilgiyi içselleştiren çocuklar, bağımsız düşünebilir ve problemleri kendileri çözebilirler.

Sosyal Öğrenme Kuramı

Erken çocukluk döneminde dijital medya araçlarının kullanımı ve ebeveynin önemini anlamak için Bandura'nın (1977) sosyal bilişsel kuramı gözüyle bakmak, konuyu anlamaya yardımcı olmaktadır. Bu kurama göre öğrenmenin gerçekleşmesi için deneyimlemeye ihtiyaç duyulmamaktadır. Gözlem ve davranışların sonuçlarının açıklanması öğrenme için yeterli görülmektedir. Öğrenme, gözlem yoluyla gerçekleşmektedir. Başka bir deyişle, ebeveynler ve yakın çevreyi oluşturan kardeşler ile akranlar çocuk için rol modelleri oluşturmaktadır.

Pek çok konuda olduğu gibi çocuklar medya ve teknoloji kullanımında da çevrelerini model alırlar. Bu kuram bağlamında, ebeveynlerin kişisel medya ve teknoloji kullanım süresi ve kullanım şeklinin çocuklarının medya alışkanlıklarını ve ebeveynlerin sergilediği medya aracılık rollerini etkileyeceği düşünülmektedir. Araştırmalar (Lauricella vd., 2011) çocukların ebeveynlerinin dijital medya aracı kullanımını model aldığını göstermektedir. Ebeveynler çocuklarının dijital medya aracı kullanımında önemli bir rol oynadığından, ebeveynlerin olumlu model olmaları çocuğun medya kullanmanın olumlu yanlarına ulaşmasına katkı sağlayacaktır (Wu vd., 2014).

Medya Aracılık Kuramı

Medya aracılık kuramında Clark (2011) ebeveynlerin medya araçlarının çocukların üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak için çocuklarıyla kurabilecekleri iletişim hakkında görüşlerini sunmaktadır. Bu kuram sosyolog Hochschild'in (1979; 1989) ebeveyn duygularının ebeveynlik davranışları üzerindeki etkisi ile ilgili yaptığı çalışmalar ile Vygotsky'nin (1978) sosyo-kültürel gelişim kuramına dayandırılmıştır. Her iki görüş de ebeveyn aracılığının meydana geldiği sosyal ve kişiler arası bağlamları ön plana çıkarmaktadır. Vygotsky'e (1978) göre gelişim sosyal bağlamdan ve sosyal faktörlerden etkilenmektedir. Çocukların gelişimi, mevcut yeteneklerinin ötesinde denemelere katılma fırsatıyla bağlı görülmektedir. Bu deneyimleri mümkün kılan kendilerinden daha bilgili yetişkin veya akran rehberliğidir. Rehberlik bu süreçte kilit unsur olarak görülmektedir.

Medya araçları, ebeveyn-çocuk arasındaki etkileşim için bilgi erişimi, geri bildirim, haberleşme, görüntülü konuşma gibi fırsatlar sunduğu gibi birçok potansiyel riski de taşımaktadır. Ebeveyn kontrolünde olan bu dengenin sağlanması için, medyanın aile yaşamındaki rolü değerlendirilmektedir. Ebeveyn aracılık teorisi, ebeveynlerin medyanın çocuklarının yaşamları üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak için farklı iletişim stratejileri kullandıklarını ileri sürmektedir. Ebeveynler ve çocukları arasında medya kullanımları esnasında gerçekleşen kişilerarası etkileşimlerin, çocukların sosyalleşme süreci üzerinde etkisi olduğu savunulmaktadır.

Aktif aracılık ebeveynler ile çocukları arasındaki diyaloga önem vermektedir. Medyada gördükleri içeriğe dair konuşmayı (Nathanson, 1999) ve içerik hakkında tartışmayı (Valkenburg vd., 1999) içermektedir. Araştırmacılar aktif aracılık ile ebeveynlerin çocukların televizyonda izlediği saldırgan davranışların olumsuz etkilerini azaltılabileceği (Collier vd., 2016; Desmond, Singer ve Singer, 1990; Nathanson, 1999; Bilgin Ülken, 2011) ortaya koyulmuştur. Ebeveynler televizyon içeriği ile ilgili yorum yaptığında, çocuklar içerikle ilgili daha şüpheci olmaktadır (Austin, 1993) ve bu onların eleştirel düşünmesini geliştirmektedir (Beck ve Wood, 1993).

Kısıtlayıcı aracılık, kural oluşturma, kural belirleme ve kurallara uyulmadığında ortaya çıkacak sonuçlar ile ilgili bir dizi ebeveyn-çocuk iletişimini içerir. Collier ve diğerlerinin (2016) medya aracılığı ile ilgili 57 çalışmayı inceleyerek oluşturduğu meta analiz çalışması, kısıtlayıcı aracılığın, çocuklar üzerinde özellikle medya süresi üzerinde etkili olduğunu bildirmektedir. Livingstone ve Duerager'in 2012 yılında yürüttüğü çalışma, kısıtlayıcı aracılığın çevrimiçi riskleri azalttığını, ancak aynı zamanda çevrimiçi fırsatlara ulaşmayı da engellediğini göstermektedir. Ebeveyn aracılığı ile ilgili çalışan araştırmacılar, ebeveynleri kısıtlayıcı aracılık yapan çocukların, birlikte izleme davranışına göre daha olumlu sonuçlar elde ettiklerini bulmuşlardır (Nathanson, 1999). Bunun nedeni birlikte izleme de ebeveynin yalnızca çocuğa fiziksel olarak eşlik etmesi, iletişimin gerçekleşmemesidir. Kısıtlayıcı aracılığın çocuklarda görülen saldırgan davranışları azalttığı (Bilgin Ülken, 2011) bilinse de, koyulan kuralların düzeyi önemli görülmüştür. Yüksek düzeyde kural koyma çocukların daha fazla saldırgan davranış göstermesiyle ilişkilendirilmiştir (Nathanson, 1999).

Hochschild'e (1979; 1989) göre, medya söz konusu olduğunda ebeveynler 'iyi bir ebeveyn olma' duygusu ile hareket etmekte ve karar vermektedir. İyi ebeveynin özellikleri kültürden kültüre değişmektedir ve bu değişim ebeveynlerin çocuklarına medya konusunda nasıl davrandığını etkilemektedir (Clark, 2011). ABD'de sık kullanılan

aracılık stratejisi aktif aracılıkken (Austin vd., 1999), Hollanda'da ise ebeveynler birlikte izlemeyi tercih etmektedir (Valkenburg vd., 1999). Türkiye de ise kısıtlayıcı aracılık stratejileri çok daha fazla kullanılmaktadır (Livingstone ve Duerager, 2012). Bu durum kültürün etkisiyle de açıklanabilir.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modelinden, çalışma grubundan, veri toplama araçlarından ve toplanan verilerin çözümleme yönteminden bahsedilecektir.

Araştırmanın Modeli

Ebeveynlerin medya ve teknolojiye yönelik tutumlarının ve ebeveynler ile çocuklarının demografik özelliklerinin, ebeveyn medya aracılığı rolleri ile ilişkisini inceleyen bu çalışmada, ebeveynlerden toplanan veriler arasındaki ilişki sorgulandığından, araştırmanın modeli nicel araştırma modellerinden biri olan ilişkisel tarama modelidir (Can, 2018). Tarama çalışmalarında bilginin toplanmasının ana yolu soru sormaktır; bu sorulara çalışma grubunun verdiği cevaplar çalışmanın verilerini oluşturmaktadır (Fraenkel ve Wallen, 2009). Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün ve Karadeniz Demirel (2014) tarama araştırmalarını ‘Bir konuya ya da olaya ilişkin katılımcıların görüşlerinin ya da ilgi, beceri, yetenek, tutum vb. özelliklerinin belirlendiği genellikle diğer araştırmalara göre daha büyük örneklemeler üzerinde yapılan araştırmalardır’ olarak tanımlamaktadır.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubu, 2019-2020 eğitim öğretim yılında Şanlıurfa ilinin merkez iki ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı; bağımsız anaokulları, ilkokullar bünyesindeki ana sınıfları, özel okul öncesi eğitim kurumları ve özel ilkokullar bünyesindeki ana sınıflarına devam eden çocukların ebeveynlerinden oluşmaktadır. Çalışma grubu belirlenirken kolay erişilebilir olması sebebiyle seçkisiz olmayan yöntemlerden ‘uygun örnekleme’ kullanılmıştır. Uygun örnekleme, örneklemin kolay ulaşılabilir ve uygulama yapılabilir birimlerden seçilmesi olarak tanımlanmaktadır (Büyüköztürk vd., 2014). Balcı (2018), örneklemin yansızlık kuralına göre seçilmediği

durumlarda, örneklem kavramı yerine çalışma grubu ifadesinin daha uygun olduğunu belirttiğinden, çalışma grubu terimi tercih edilmiştir.

Çalışma grubu belirleme sürecinde, Şanlıurfa ilinde Karaköprü ve Haliliye ilçelerinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı kurumlarla görüşülmüştür. Çalışma, bu okullardan yönetimi ve öğretmenleri çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden beş resmi ve 14 özel kurum ile yürütülmüştür. Araştırmada kullanılan soru seti öğretmenler aracılığı ile 60-72 aylık 2000 çocuğun ebeveynine ulaştırılmak üzere dağıtılmış ve öğretmenler tarafından ebeveynlere araştırma hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Kendisine ulaşan soru setini gönüllülük esasıyla yanıtlayan 808 ebeveyn çalışmaya katılmıştır. Buna göre, çalışma için yanıt verme oranı %40.4 olarak belirlenmiştir. Soruların %0.5'inden fazlasını (beş soru) yanıtlamayan 212 ebeveyn çalışma dışında bırakılmış ve sonuçta 596 ebeveynin katılımıyla çalışma grubu tamamlanmıştır.

Tabacnick, Fidell ve Ullman (2007) çalışma ölçeğinde bulunan madde sayısına göre örneklem büyüklüğünün belirlenmesinin çalışmanın temsil gücünü açısından önemli olduğunu ifade etmektedir. Buna göre yeterli örneklem büyüklüğü için 'örneklem sayısı>50+(8xmadde sayısı)' denkleminin sağlanmasına işaret etmektedir. Bu çalışmada toplamda 67 ölçek maddesi bulunduğundan, gerekli hesaplamalar sonucunda 596 ebeveyninden oluşan bir çalışma grubu istatistiksel açıdan yeterli görülmektedir. Çalışma 596 kişilik çalışma grubu ile bu öneriyi sağlamaktadır. Çalışma grubuna ilişkin demografik özellikler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1

<i>Çalışma Grubunun Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı</i>			
Özellikler	Boyutlar	f	%
Ebeveyn Rolü	Anne	422	70.8
	Baba	174	29.2
Yaş	22-30 yaş	151	25.3
	31-39 yaş	330	55.4
	40 ve üzeri yaş	115	19.3
Eğitim Durumu	Okula gitmeyen	6	1.0
	İlkokul mezunu	58	9.7
	Ortaokul mezunu	69	11.6
	Lise mezunu	158	26.5
	Lisans mezunu	260	43.6
	Lisansüstü mezunu	45	7.6

(Devam ediyor)

Tablo 1 (Devam)

<i>Çalışma Grubunun Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı</i>			
Özellikler	Boyutlar	f	%
Meslek	Çalışmayan	262	44.0
	Öğretmen	116	19.5
	Esnaf	59	9.9
	Sağlık görevlisi	46	7.7
	Memur	45	7.6
	Banka-muhasebe çalışanı	13	2.2
	İnşaat sektörü çalışanı	9	1.5
	Akademisyen	4	0.7
	Emekli	3	0.5
Çocuk Sayısı	Tek çocuğu olan	56	9.4
	İki çocuğu olan	269	45.1
	Üç ve daha fazla çocuğu olan	271	45.5
Toplam		596	100.00

Tablo 1’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan 596 ebeveynin %70.8’i anne (n=422), %27.2’si babadır (n=174). Ebeveynler 22-65 yaş aralığında bulunmaktadır. Araştırmaya katılan ebeveynlerin %55.4’i (n=330) 31-39 yaş aralığındadır. Ebeveynlerin eğitim durumuna bakıldığında, yarıya yakınının (%43.6, n=260) lisans mezunu olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin %1’i (n=6) hiç okula gitmemiş, %9.7’si (n=58) ilkokulu, %11.6’sı (n=69) ortaokulu, %26.5’inin (n=158) ise liseyi tamamladığı görülmektedir. Lisansüstü eğitimini tamamlayan 45 ebeveyn (%7.6) bulunmaktadır. Ebeveynlerin meslek durumu incelendiğinde çoğunun çalışmayan (%44.0, n=262) olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin %19.5’i (n=116) öğretmen, %9.9’u (59) esnaf, %7.7’si (n=46) sağlık görevlisi, %7.6’sı (n=45) memur, %2.2’si (n=13) banka-muhasebe çalışanı, %1.5’i (n=9) inşaat sektörü çalışanı, %0.7’si (n=4) akademisyen, %0.5’i (n=3) emeklidir. Ebeveynlerin 9.4%’ünün tek çocuğu olduğu (n=56), %45.1’inin iki (n=269), %45.5’inin ise üç ve daha fazla çocuğu olduğu olduğu (n=271) bulunmuştur.

Çalışma grubunu oluşturan ebeveynlerin 60-72 ay yaş grubunda bulunan çocukları ile ilgili bilgiler Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2

Çocuklara Ait Demografik Özelliklerin Dağılımı

Özellikler	Boyutlar	f	%
Cinsiyet	Kız	284	47.7
	Oğlan	312	52.3
Okul türü	Resmi	435	73.0
	Özel	161	27.0
Doğum Sırası	İlk doğan	247	41.4
	İkinci doğan	193	32.4
	Üçüncü ve daha sonra doğan	156	26.2
Toplam		596	100.00

Tablo 2 incelendiğinde, çocukların %47.7'sinin kız (n=284), %52.3'ünün oğlan olduğu (n=312) ve %27'sinin özel okula (n=161), %73'ünün ise resmi okula (n=435) devam eden toplam 596 çocuktan oluştuğu görülmektedir. Bu çocukların doğum sırasına göre %41.4'ünün ilk (n=247), %32.4'ünün ikinci doğan (n=193), %26.2'sinin ise üçüncü ve daha sonra doğan (n=156) çocuk olduğu belirlenmiştir. Evde bulunan dijital medya araçlarına ilişkin bulgular Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3

Evde Bulunan Dijital Medya Araçlarına İlişkin Özelliklerin Dağılımı

Medya Ortamı	Durum	f	%
Çocuğa Ait Medya	Var	147	24.7
	Yok	449	75.3
İnternet	Var	313	52.5
	Yok	283	47.5
Televizyon	Var	582	97.7
	Yok	14	2.3
Akıllı Telefon	Var	590	99.0
	Yok	6	1.0
Masaüstü Bilgisayar	Var	65	10.9
	Yok	531	89.1
Dizüstü Bilgisayar	Var	282	47.3
	Yok	314	52.7
Tablet	Var	293	49.2
	Yok	303	50.8
Oyun Konsolu	Var	45	7.6
	Yok	551	92.4
Toplam		596	100.00

Tablo 3 incelendiğinde, 60-72 aylık çocukların %24.7'sinin (n=147) kişisel medya aracı sahibi olduğu görülmektedir. Ebeveynler çocukların en fazla sahip olduğu aracı, tablet olarak bildirmişlerdir. İnternet erişimine bakıldığında, ailelerin %52.5'i (n=313) internet erişimine sahiptir. Medya araçlarını tek tek incelemek gerekirse, aile ortamında en sık bulunan medya aracı akıllı telefondur. Evlerde akıllı telefonun bulunma yüzdesi %99'dur (n=590). Bunu %97.7 (n=582) ile televizyon takip etmektedir. Tabletin evlerde bulunma yüzdesi 49.2 (n=293), dizüstü bilgisayarın 47.3 (n=282), masaüstü bilgisayarın 10.9 (n=65) ve oyun konsolunun 7.6'dır (n=45). Buna göre aile ortamında en nadir bulunan araç ise oyun konsoludur. Evdeki toplam medya araç sayısı en az bir (n=2), en çok on beş (n=1) olarak bulunmuştur. Bu çalışmaya katılan ebeveynlerin evlerinde bulunan toplam medya aracı sayısının ortalaması 4.94 olarak hesaplanmıştır.

Ebeveyn medya kullanım süresi düzeyini belirlemek için yüzde (%) ve frekans (f) hesabı yapılmıştır. Bulgulara Tablo 4'te yer verilmiştir.

Tablo 4

<i>Ebeveynlere ve Çocuklara İlişkin Günlük Medya Aracı Kullanım Süresi Düzeyleri</i>										
	Hiç kullanmaz		Bir saatten az		İki saat		Üç saat		Dört saat ve fazla	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Ebeveyn										
Tv Kullanımı	110	18.5	160	26.8	180	30.2	90	15.1	56	9.4
Akıllı Telefon	32	5.4	184	30.9	185	31.0	84	14.1	110	18.5
Masaüstü Bilgisayar	448	75.2	51	8.6	29	4.9	11	1.8	57	9.6
Dizüstü Bilgisayar	494	82.9	63	10.6	18	3.0	3	0.5	18	3.0
Tablet	557	93.5	29	4.9	5	0.8	1	0.2	4	0.7
Çocuk										
Tv Kullanımı	36	6	166	27.9	246	41.3	88	14.8	60	10.1
Akıllı Telefon	193	32.4	293	49.2	69	11.6	22	3.7	19	3.2
Masaüstü Bilgisayar	573	96.1	20	3.4	3	0.5	0	0	0	0
Dizüstü Bilgisayar	561	94.1	31	5.2	2	0.3	2	0.3	0	0
Tablet	381	63.9	133	22.3	48	8.1	23	3.9	11	1.8

Tablo 4'e göre ebeveynlerin günlük televizyon kullanım süresi hakkında en sık bildirilen %30.2 oranıyla ortalama iki saat izledikleridir. Tabloda ebeveynler dört saat ve fazla vakit geçirdikleri medya araçları arasında en çok akıllı telefonu (%18.5, n=110) bildirmiştir. Akıllı telefonu hiç kullanmadığını ifade eden yalnızca 32 ebeveyn bulunmaktadır (%5.4). Buna göre ebeveynlerin medya araçları arasında en çok akıllı telefon kullanarak vakit geçirdiği görülmektedir. Hiç vakit geçirilmeyen medya araçları

için ise ebeveynlerin %93.5'i (n=557) tableti, %82.9'u (n=494) dizüstü bilgisayarı ve %75.2'si (n=448) masaüstü bilgisayarı bildirmiştir.

Çocukların günlük medya aracı kullanımını incelendiğinde; televizyon hakkında en sık bildirilen (%41.3, n=246) iki saat izledikleridir. Ebeveynlerin çocukları hakkında dört saat ve daha fazla kullanımını en fazla (%10.1, n=60) bildirdiği medya aracı televizyondur. Televizyonu hiç kullanmayan çocuk sayısı yalnızca 36'dır (%6). Televizyondan sonra çocuklar en fazla akıllı telefon ile vakit geçirmektedir. Ebeveynler çocukların neredeyse yarısının (%49.2, n=293) bir saatten az da olsa her gün akıllı telefonla vakit geçirdiğini bildirmiştir. Çocuklar için hiç kullanmaz olarak ifade edilen medya araçları ise masaüstü bilgisayar (%96.1, n=573), dizüstü bilgisayar (%94.1, n=561) ve tablettir (%63.9, n=381).

Ailenin medya kullanım sıklık düzeyini belirlemek için yüzde (%) ve frekans (f) hesabı yapılmıştır. Bulgulara Tablo 5'te yer verilmiştir.

Tablo 5

Ebeveyne İlişkin Medya Aracı Kullanım Sıklık Düzeyleri

Ortalama	Her zaman			Sık sık		Genelde		Nadiren		Hiç	
	$\bar{X}$	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Kimse izlemese bile televizyon açık kalır.	1.9	16	2.7	38	6.4	74	12.4	215	36.1	253	42.4
Yapmam gereken bir iş olduğunda çocuğuma medya araçları (televizyon, tablet, bilgisayar, telefon)izin veririm.	2.4	15	2.5	35	5.9	182	30.5	305	51.2	59	9.9
Yemek yerken medya araçları için izin veririm.	1.9	15	2.5	35	5.9	106	17.8	198	33.2	242	40.6
Yolculuk sırasında medya araçları için izin veririm.	2.0	8	1.3	23	3.9	138	23.2	225	37.8	202	33.9
Misafir geldiğinde veya misafirlığe gittiğimizde medya araçları için izin veririm.	2.2	17	2.9	28	4.7	161	27.0	264	44.3	126	21.1
Çocuğum oyun oynarken medya araçları açık bulunur.	1.8	12	2.0	26	4.4	81	13.6	184	30.9	293	49.2

Tablo 5'te ailenin medya kullanım sıklığı ile ilgili durumların ortalamalarına bakıldığında, ebeveynlerin en sık yapmaları gereken bir iş olduğunda ($\bar{X}=2.4$) çocuklarına medya aracı kullanımına izin verdiği görülmektedir. Bunu misafirlik süreci ($\bar{X}=2.2$), yolculuk ($\bar{X}=2.0$), yemek yeme ($\bar{X}=1.9$) ve oyun oynama ($\bar{X}=1.8$) takip etmektedir. Ebeveynlerin %42.4'ü (n=253) kimse izlemiyorken televizyonu kapattıklarını, geri kalan %57.6'sı (n=343) ise farklı sıklık durumlarında televizyonun kimse izlemese bile açık kaldığını bildirmiştir. Yemek yerken medya aracı her zaman kapalı olan aile yüzdesi 40.6'dır (n=242). Medya aracı olmaksızın oyun ortamı kurulan çocuklar çalışma grubunun %49.2'sini (n=293) oluşturmaktadır. Bunun yanında çocukların %50.8'i (n=303) farklı sıklıklarda oyun oynarken medya araçları ile de temas halinde kalmaktadır.

Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları, veri toplama süreci ile ilgili detaylar bu bölümde verilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Ebeveynlerin medya ve teknolojiye yönelik tutumlarının ve ebeveynler ile çocuklarının demografik özelliklerinin, ebeveyn medya aracılık rolleri ile ilişkisini inceleyen bu çalışmada, demografik form ve ölçeklerle veri toplanmıştır. Bu çalışmada ilk olarak verilerin toplanması için hazırlanan 1000 adet soru seti, Şanlıurfa ilindeki iki merkez ilçede (Haliliye ve Karaköprü) belirlenen Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı dört bağımsız anaokulu ve bir ilkokul bünyesindeki ana sınıflarından toplam beş okulun yönetimi ile görüşülerek dağıtılmıştır. Soru setleri iki okuldaki rehber öğretmenler aracılığıyla öğretmenlere dağıtılmış ve açıklanmıştır. Diğer üç okuldaki okul öncesi öğretmenleri ile birebir yapılan onar dakikalık görüşmelerle, çalışma öğretmenlere araştırmacı tarafından açıklanmıştır. Öğretmenlerin soru setlerini çocuklar aracılığı ile ebeveynlere ulaştırılması sağlanmıştır. Ebeveynlere çalışma hakkında bilgilendirme öğretmenler tarafından SMS ve Whats App yolu ile yapılmıştır. Öğretmenlere soru setlerinin teslim edildikten sonraki iki haftalık süreçte okul yönetimi ile iletişime geçilmiş ve araştırmaya katılmak konusunda gönüllü olup, formu tamamlayan ebeveynlerin soru setleri araştırmacı tarafından okul yönetiminden teslim alınmıştır.

Diğer yandan, eş zamanlı olarak Şanlıurfa'daki iki merkez ilçede (Haliliye ve Karaköprü) bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı; özel okul öncesi eğitim kurumları ve özel ilkokullar bünyesindeki ana sınıfları ile öncelikle telefon aracılığı ile iletişime geçilmiş ve çalışmanın kapsamından bahsedilmiştir. İletişime geçilen yirmi okul müdüründen on dördü çalışmaya katılmayı kabul etmiştir. Bu okullara, çocuk sayısına uygun olarak, 1000 adet soru seti daha dağıtılmıştır. Bu okul öncesi kurumlarda görev yapan zümre başkanı öğretmenler ile görüşülmüş ve çalışma hakkında bilgi verilmiştir. Zümre başkanı öğretmenler ise çalışma hakkında diğer öğretmenleri bilgilendirmiştir. Öğretmenlere soru setlerinin teslim edildikten sonraki iki haftalık süreçte okul yönetimi ile iletişime geçilmiş ve araştırmaya katılmak konusunda gönüllü olup, formu tamamlayan ebeveynlerin soru setleri araştırmacı tarafından okul yönetiminden teslim alınmıştır.

Demografik Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından geliştirilen Demografik Bilgi Formu (EK1) beş bölümden oluşmaktadır. Formun ilk bölümü ebeveynler hakkında bilgi almak için geliştirilmiştir. Bu bölümde ebeveyn rolü, yaşı, mesleği ve eğitim durumu soruları bulunmaktadır. İkinci bölüm ise çocuğun yaşı, cinsiyeti, doğum sırası ve (varsa) kardeşleri hakkında sorular içermektedir. Formun üçüncü bölümü, medya aracı ortamı hakkında soru sormaktadır. Bu sorular çocuğun kişisel medya sahipliği, evde bulunan medya araçları ve herbirinin adet sayısı ve internet erişimi hakkındadır.

Demografik bilgi formunun dördüncü bölümünde, ebeveyn ve çocukların medya kullanım süreleri hakkında veri toplamak üzere sorular bulunmaktadır. Medya aracı kullanım süresi ile ilgili sorular ev ortamında bulunma yüzdesi en fazla olan (Wartella vd., 2013) ve çocuklar ve ebeveynler tarafından en çok kullanılan (Connell vd., 2015; Kirkorian vd., 2008; Nevski ve Siibak, 2016) dijital araçlar olduğundan televizyon, akıllı telefon, masaüstü bilgisayar, dizüstü bilgisayar ve tablet kullanım süreleri hakkında bilgi almak üzere tasarlanmıştır. Süre için tasarlanan sorular 5'li Likert tipinde 'Hiç kullanmam', '1 saatten az', '2 saat', '3 saat' ve '4 saatten fazla' olarak derecelendirilmiştir. Formun son bölümü olan beşinci bölümde ise, aile ortamında medya araçlarının hangi sıklıkta ve hangi durumlarda daha çok kullanıldığı hakkında bilgi

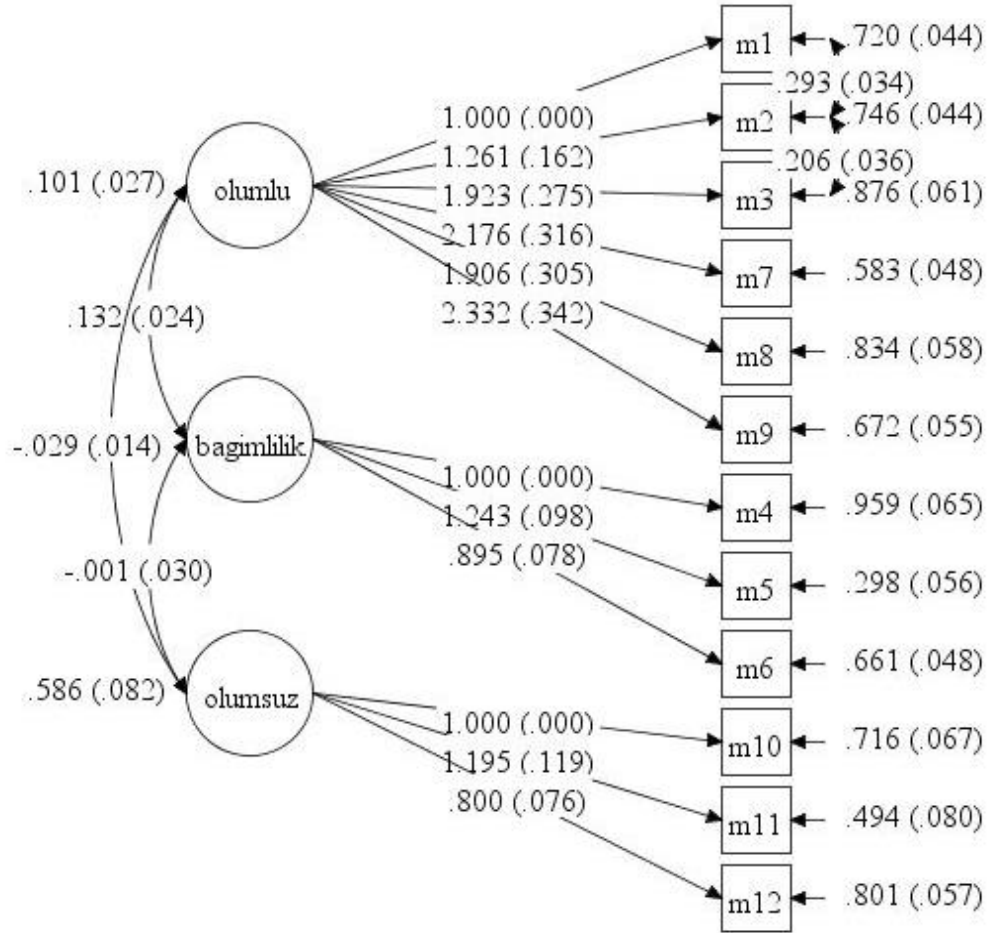
edinmek hedeflenmiştir. Bu sorular, ebeveynlerin en sık hangi ortamda çocuklarına dijital medya kullanımı hakkında izin verdikleri ile ilişkilidir. Sıklık ölçeği sorular 5’li Likert tipinde ‘Hiç’, ‘Nadiren’, ‘Genelde’, ‘Sık sık’, ‘Her zaman’ olarak derecelendirilmiştir.

Medya ve Teknoloji Tutum Ölçeği

Araştırmada kullanılan ‘Medya ve Teknoloji Kullanım ve Tutum Ölçeği’, ebeveynlerin medya kullanımları ve tutumları hakkında veri toplamak için Rosen, Whaling, Carrier, Cheever ve Rokkum (2013) tarafından orijinali İngilizce dilinde geliştirilmiştir. Orijinal halinde 15 faktör ve 60 madde bulunmaktadır. Faktörler için güvenilirlik katsayısı değerleri 0.71 ve 0.89 arasında değişmektedir. Güvenirlik katsayısının 0.70 ve üzerinde olması iyi derecede yeterli olarak kabul edilmekte ve bu değerleri karşılayan araçların güvenilir olduğu ifade edilmektedir (Field, 2009).

Ölçeğin Türkçe dilinde kullanımı için Özgür (2016) tarafından uyarlama çalışması yapılmıştır. ‘Ebeveyn Medya ve Teknoloji Kullanım ve Tutum Ölçeği’nin özgün faktör yapısı, Türkçe çalışması ile eşleşmektedir. Ölçeği oluşturan madde sayısı değişmemiştir. ‘Ebeveyn Medya ve Teknoloji Kullanım ve Tutum Ölçeği’ Türkçe uyarlaması da 15 faktörden (60 soru) oluşmaktadır. Yapılan güvenilirlik analizinde, güvenilirlik katsayısı (Cronbach Alfa) değerleri 0.89 ile 0.71 arasında hesaplanmıştır. Ölçeğe ait sorular, 5’li Likert tipinde tasarlanmış 12 madde ile ‘Kesinlikle Katılmıyorum’, ‘Katılmıyorum’, ‘Kararsızım’, ‘Katılıyorum’ ve ‘Kesinlikle Katılıyorum’ olarak derecelendirilmiştir. Özgür (2016), tarafından uyarlanan ‘Ebeveyn Medya ve Teknoloji Kullanım ve Tutum Ölçeği’nin kullanım ve tutum olmak üzere iki temel boyutu bulunmakta olduğu ve ölçeğin kullanımında bu boyutların çalışma yapısına bağlı olarak ayrı biçimde de kullanılabileceği belirtilmiştir. Bu nedenle çalışmaya, araştırma soruları için uygun görülen, ‘Ebeveyn Medya ve Teknoloji Kullanım ve Tutum Ölçeği’nde, 12., 13. ve 14. faktörlere işaret eden, sadece medya ve teknoloji tutumunu ölçen faktörler dahil edilmiştir. Bu nedenle çalışmada ölçek ‘Ebeveyn Medya ve Teknoloji Tutum Ölçeği’ olarak kullanılmıştır. Tutuma ilişkin faktörler: Teknolojiye yönelik olumlu tutum, teknolojisiz kalma kaygısı/teknoloji bağımlılığı, teknolojiye karşı olumsuz tutum ismiyle yer almaktadır. 5’li Likert tipinde 12 sorudan alınabilecek toplam puan en yüksek 60, en düşük 12’dir. Ölçek kullanılmadan önce üç faktörlü yapısı Mplus programı ile doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılarak test edilmiştir. Mplus yazılımı, “Özel sözdizimi, karmaşık

örnekleme tasarımlarında olasılık ağırlıklarının belirlenmesini, örtük büyüme modellerinde ve çoklu örneklemler üzerinde test edilen DFA (Doğrulamalı Faktör Analiz) modellerini (değişmezlik testi) desteklemektedir.” (Kline, 2019). Buna göre analiz sonuçları Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil. 1 Ebeveyn Medya ve Teknoloji Tutumu Ölçeğinin Faktör Analizi

MPlus 7.4 programı aracılığıyla yapılan DFA sonucunda ‘Ebeveyn Medya ve Teknoloji Tutumu Ölçeği’ için oluşturulan modelin üç faktörlü yapısının uygun olmadığı görülmüştür. Şekil 1’de görüldüğü üzere uyum indekslerinin yeterli seviyeye ulaşabilmesi için model üzerinde modifikasyonlar gerçekleştirilmiştir. Bunun sonucunda 1. ile 2. madde ve 2. ile 3. madde arasında ilişki kurulmuştur. Gerekli görülen modifikasyonlar model üzerinde gerçekleştirildikten sonra yeterli veya iyi düzeyde uyum indekslerine sahip olduğu tespit edilmiştir. Yapı geçerliğinin sağlanabilmesi amacıyla öncelikle Ki-kare (χ^2) değeri incelenmiştir [$\chi^2=160.558$; sd=49, $p<0.01$]. Anlamlılık

düzeyinin 0.05'in altında yer alması çalışmaya katılan ebeveyn sayısının artmasıyla orantılıdır. Oluşturulan yol diyagramında DFA uyum indeksleri $\chi^2/sd=3.276$; RMSEA=0,062; SRMR=0,048; CFI=0,935; TLI=0,912 olarak bulunmuştur.

Tablo 6

<i>DFA Model-Veri Uyumuna Ait Eşik Değerleri</i>				
Kestiriciler	Geliştirilebilir Model	Kabul Edilebilir Model	İyi Model	Bu Çalışma İçin Bulunan Değerler
CFI	0.90 ve altı ¹	0.90-0.95 arası ²	0.95 ve üstü ¹	0.935
TLI	0.90 ve altı ²	0.90-0.95 arası ³	0.95 ve üstü ⁴	0.912
RMSA	0.10 ve üstü ⁵	0.05-0.08 arası ⁶	0.05 ve altı ⁵	0.062

¹ (Hu ve Bentler, 1999), ² (Bentler ve Bonett, 1980), ³ (Bollen, 1986), ⁴ (Sharma, Mukherjee, Kumar ve Dillon, 2005), ⁵ (Browne ve Cudeck, 1993), ⁶ (Yılmaz ve Varol, 2015)

Uyum indekslerinin iyi veya yeterli olduğunun ifade edilebilmesi için bulunan değerlerin belirli aralıklar içerisinde yer alması gerekmektedir (Hu ve Bentler, 1999). Tablo 6, bu değerleri göstermektedir. CFI değeri için Bentler ve Bonett (1980), $CFI \geq 0,90$ değerinin kabul edilebilir aralığa işaret ettiğini ifade etmektedir. TLI değeri için örneklem ve madde sayısı dikkate alınarak olması gereken değer için $TLI \geq 0,90$ değeri önerilmektedir (Bollen, 1986). RMSEA değerinin $0,05 \leq RMSEA \leq 0,08$ değerleri arasında olması kabul edilebilir uyum değerlerine işaret etmektedir (Yılmaz ve Varol, 2015). Böylelikle ortaya çıkan bu değerlerin yeterli uyum indeksleri taşıdığı kanıtlanmaktadır. Uygulanan DFA sonucunda, 'Ebeveyn Medya ve Teknoloji Tutumu Ölçeği'nin üç faktörlü yapısının yeterli yapı geçerliliğine sahip olduğu görülmüştür ve kullanılmaya uygun olduğuna karar verilmiştir.

Teknolojiye yönelik olumlu tutum, teknolojisiz kalma kaygısı/teknoloji bağımlılığı ve teknolojiye karşı olumsuz tutum olarak Geçerliliği sağlanan üç faktörde toplam 12 madde yer almaktadır. 'Herhangi bir bilgiye istediğim anda çevrimiçi erişebiliyor olmanın önemli olduğunu hissediyorum' maddesi teknolojiye yönelik olum tutum ölçen maddelere, 'Cep telefonum yanımda olmadığı zaman endişelenirim' maddesi teknolojisiz kalma kaygısı/teknoloji bağımlılığını ölçen maddelere ve 'Yeni teknolojiler insanları daha fazla yalnızlaştırır' maddesi ise teknolojiye karşı olumsuz tutum ölçen maddelere örnektir. 5'li Likert tipinde sorulan sorulara ebeveynlerden, 'Kesinlikle

Katılmıyorum’, ‘Katılmıyorum’, ‘Kararsızım’, ‘Katılıyorum’ ve ‘Kesinlikle Katılıyorum’ derecelendirme şekline göre yanıtlar istenmiştir.

Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği

‘Dijital Ebeveynlik Rutum Ölçeği’, İnan Kaya, Mutlu Bayraktar ve Yılmaz tarafından 2018 yılında dijital ebeveynlik tutumlarının belirlenmesi için geliştirilmiştir. Bu ölçek, dijital medyanın etkili kullanımını onaylama (6 madde) ve dijital medya risklerinden koruma (6 madde) olmak üzere iki alt boyut ve toplam 12 maddeden oluşmaktadır. Dijital medyanın etkili kullanımını onaylama alt boyutu, ‘Çocuğumun teknolojik araçları faydalı bir amaç için kullanması beni memnun eder’ ve ‘Çocuğumun teknolojik araçları kullanma becerilerine sahip olmasının, geleceği için gerekli olduğunu düşünürüm’ gibi maddeler ile ölçülmektedir. ‘Çocuğumun teknolojik araçları kullanmasının neden olabileceği zararlar beni endişelendirir’ ve ‘Çocuğumun teknolojik araçları kullanırken geçirdiği zamanı sınırlamam gerektiğini düşünürüm’ gibi maddeler ise dijital medya risklerinden koruma alt boyutuna işaret etmektedir.

Ölçek, 5’li likert tipinde ‘Kesinlikle Katılmıyorum’, ‘Katılmıyorum’, ‘Kararsızım’, ‘Katılıyorum’ ve ‘Kesinlikle Katılıyorum’ olarak derecelendirilmiştir. Ölçekten alınabilecek toplam puan en yüksek 60, en düşük 12’dir. Ölçeğin alt boyutlarına ilişkin Cronbach Alpha katsayıları dijital medyanın etkili kullanımını onaylama için 0.77, dijital medya risklerinden koruma için 0.72 olarak belirlenmiştir. Cronbach Alpha sayıları 0.70’ten büyük olması, bu ölçeğin güvenilir bir ölçme aracı olduğuna işaret etmektedir (Field, 2009).

Erken Çocukluk Ebeveyn Medya Aracılık Ölçeği

Ebeveynlerin çocuklarına karşı sergiledikleri medya aracılığı hakkındaki veriler Şen ve diğerleri (2020) tarafından geliştirilen ‘Ebeveyn Medya Aracılık Ölçeği’ (EK2) ile toplanmıştır. Bu ölçek Türk kültürüne ait özellikler içermekte ve daha önce geliştirilen ölçeklerden farklı olarak, sık kullanılan medya araçları olan akıllı telefon, tablet, dizüstü ve masaüstü bilgisayar ve televizyonun (Connell vd., 2015; Kirkorian vd., 2008; Nevski ve Siibak, 2016) kullanımını bir arada ele almaktadır.

Ölçekte aktif ve kısıtlayıcı aracılık olmak üzere iki temel boyut bulunmakta, bu temel boyutlar aktif destekleyici, kısıtlayıcı destekleyici, kısıtlayıcı sınırlayıcı, aktif yorumlayıcı, kısıtlayıcı engelleyici ve aktif sınırlayıcı aracılık olmak üzere 3'er alt boyuta ayrılmaktadır. Aktif destekleyici alt boyut 14 madde, kısıtlayıcı destekleyici alt boyut 11 madde, kısıtlayıcı sınırlayıcı alt boyut 6 madde, aktif yorumlayıcı, kısıtlayıcı engelleyici ve aktif sınırlayıcı alt boyutlar ise 4'er madde ile ölçülmektedir. 'Çocuğumla televizyonda izlediği program öncesinde program hakkında konuşurum' maddesi aktif destekleyici aracılığa, 'Çocuğumun bilgisayarla/tabletle/akıllı telefonla oynama süresini ben belirlerim' maddesi kısıtlayıcı destekleyici alt boyuta ve 'Çocuğumun izlediği TV programında şiddet içerikli görüntüler çıktığında kanalı değiştiririm' maddesi ise kısıtlayıcı sınırlayıcı aracılığa örnektir. Aktif yorumlayıcı aracılık için 'Çocuğumla televizyon izlerken içeriğin gerçek dünyayı yansıtıp yansıtmadığı hakkında paylaşımlarda bulunurum', kısıtlayıcı engelleyici aracılık için 'Çocuğumun bilgisayarda/tablette/akıllı telefonda oynadığı oyunların karakterleri gibi davranmasına izin vermem' ve kısıtlayıcı sınırlayıcı aracılık için ise 'Çocuğumun televizyon izlemeyi sonlandırmasında/uyku saatini hatırlatmada ekran uyarılarını (akıllı işaretleri) kullanırım' gibi maddeler örnektir. Bu ölçek toplamda 43 adet 5'li Likert tipi sorudan oluşmaktadır. Sorular 'Hiçbir zaman', 'Nadiren', 'Zaman zaman', 'Çoğunlukla', 'Her zaman' olarak derecelendirilmiştir. Ölçekten alınabilecek toplam puan en yüksek 215, en düşük 43'tür.

DFA sonuçları erken çocukluk ebeveyn medya aracılığı ölçeği için yüksek düzeyde model-veri uyumu sağlayan bir yapı tanımlandığını göstermektedir ($\chi^2/sd=2.23$, RMSEA=0.043, RMR=0.044, CFI=0.98). Ölçeğin alt boyutlarına ilişkin Cronbach Alpha katsayıları aktif destekleyici için 0.92, kısıtlayıcı destekleyici için 0.86, kısıtlayıcı sınırlayıcı için 0.61, aktif yorumlayıcı için 0.83, kısıtlayıcı engelleyici için 0.84, aktif sınırlayıcı için 0.59 ve ölçek genelinde 0.91 olarak hesaplanmıştır. Tüm bu analizler sonucunda ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğuna karar verilmiştir (Şen vd., 2020).

Verilerin Çözümlemesi

Ebeveynlerden, demografik bilgi formu, medya ve teknoloji tutumları, dijital ebeveynlik tutumları ve ebeveyn medya aracılık rolüne ilişkin ölçekler aracılığı ile toplanan veriler dijital ortama aktararak analiz edilmiştir. Analize başlamadan önce

kayıp veri oranları, her bir maddede %0.5'in altında olduğundan, ortalama atama ile kayıp veri ataması yapılmış ve eksiksiz veri setleri elde edilmiştir.

Analizlerde betimsel veriler için yüzde (%) ve frekans hesabı (*f*) yapılmıştır. Her bir değişken için analiz öncesinde normallik testleri ile kontrol sağlanmıştır. Alanyazında çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1 ile +1 arasında olmasını tavsiye eden kaynaklar olduğu gibi (Morgan, Leech, Gloeckner ve Barrett, 2004; Can, 2018), -2 ile +2 arasında olmasının dağılımın normal varsayılması için yeterli olacağı şeklinde görüş bildiren kaynaklar da bulunmaktadır (George ve Mallery, 2003). Ebeveyn rolü için normallik analizi sonuçları; anne için çarpıklık ve basıklık değerleri sırasıyla -0.308, -0.115 ve baba için -0.147, -0.498 olarak bulunmuştur. Normallik analizi çarpıklık ve basıklık değeri sonuçları yaş aralıklarına göre sırasıyla; 22-30 yaş için -0.29,-0.28, 31-39 yaş için -0.34,-0.14, 40 yaş ve üzeri için -0.12,-0.32 olarak bulunmuştur. Normallik analizi çarpıklık ve basıklık değeri sonuçları eğitim durumuna göre sırasıyla; temel eğitim alanlar için -0.03, -0.40, lise mezunları için -0.39, -0.34 ve lisans ve üzeri mezunları için -0.24, -0.08 olarak bulunmuştur. Normallik analizi çarpıklık ve basıklık değeri sonuçları çocuk sayısına göre sırasıyla; tek çocuk için -0.60,-0.30, iki çocuk için için -0.37,-0.14, üç ve daha fazla çocuk için -0.10,-0.25 olarak bulunmuştur. Kız çocuklar için çarpıklık ve basıklık değerleri sırasıyla -0.22, -0.24 ve oğlan çocuklar için -0.35, -0.22 bulunmuştur. Normallik analizi çarpıklık ve basıklık değeri sonuçları çocuk doğum sırasına göre sırasıyla; ilk çocuk için -0.29,-0.03, ikinci çocuk için -0.46,-0.21, üçüncü ve daha sonra doğan çocuk için 0.01,-0.34 olarak bulunmuştur. Yapılan normallik analizlerinden elde edilen verilerin tamamı normalliğe işaret ettiğinden, bu çalışmada parametrik testler kullanılmıştır.

Birinci araştırma sorusunda yer alan, ebeveyn medya aracılık rolünün, ebeveyn rolü ve çocuk cinsiyet durumu ile ilişkisini incelemek için öncelikle normallik varsayımı kontrol edilmiştir. Çarpıklık-basıklık değerlerine, Q-Q Plot ve histogram grafiklerine bakılmıştır. Ebeveyn rolü ve çocuk cinsiyet verilerinin normal dağılım gösterdiği varsayıldığından parametrik test olan t-test uygulanmıştır. Değişkenlik bulunan durumlarda ($p < 0.05$) etki büyüklüğü hesaplanmıştır. Green ve Salkind (2005) etki büyüklüğünün (η^2) işaretinden bağımsız yorumlanması gerektiğini ve 0.2'nin küçük, 0.5'in orta, 0.8'in büyük etki değerine işaret ettiğini bildirmiştir.

Birinci araştırma sorusunun diğer alt soruları için, ebeveyn medya aracılık rolünün, ebeveyn; yaş, eğitim durumu ve çocuk sayısı ile çocuğa ait doğum sırası değişkenleri ile ilişkisi incelenmiştir. Bu sonucuna ulaşmak için çarpıklık basıklık değerlerine, Q-Q Plot, Histogram grafiklerine bakılmıştır. Ebeveyn yaş, eğitim durumu

ve çocuk sayısı ve çocuk doğum sırası değişkenlerine ait verilerin normal dağılım gösterdiği varsayıldığından parametrik test olan İlişkisiz Örneklemeler İçin Tek Faktörlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmıştır. ANOVA varyans analizinde çıkan farkların hangi değişkenler arasında olduğunu anlamak için öncelikle Levene testi ile varyansların homojenliğine bakılmıştır. Varyansların homojen olduğu ($p>0.05$) durumda, çalışma grubunun eşit dağılmadığı çalışmalarda tercih edilen (Kayri, 2009) çoklu karşılaştırma testlerinden olan LSD testi yapılmıştır. Varyans homojenliği sağlanmadığında ($p<0.05$) ise Tamhane testi uygulanmıştır.

İkinci araştırma sorusu için, öncelikle medya ve teknoloji tutum ölçeği ve dijital ebeveynlik tutum ölçeği toplam puanlarının, ebeveyn medya aracılık ölçeği toplam puanı üzerindeki yordayıcılığını ortaya koymak amacıyla, değişkenlerin arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkinin yönlerini belirlemek için Pearson Korelasyon Analizi yapılmıştır. Söz konusu değişkenler arasında çoklu bağlantı bulunmadığından diğer varsayımlar kontrol edilmiştir. Çok değişkenli normallik analizi (scatter/dot) yapılmış ve değişkenlerin oval şeklini sağlayarak çok değişkenli normal dağılım varsayımını sağladığı görülmüştür. Değişkenlerin okorelasyon olmaması varsayımını kontrol etmek Durbin Watson değeri kontrol edilmiş ve 2.11 olarak bulunmuştur. Bu değer 1.5 ile 2.5 arasında olduğu için varsayımı sağladığı görülmüştür. Çoklu regresyon analizi için kontrol edilen varsayımlardan biri olan bağımsız değişkenler arasında çoklu doğrusallık değerleri $VIF=1.06$, Tolerans değeri $=0.94$ olarak bulunmuştur. Buna göre, iki bağımsız değişkende de Varyans Büyütme Faktörü (VIF) <10 ve Tolerans Değeri $>0,2$ olduğu için çoklu doğrusallık olmama varsayımı sağlanmıştır (Field, 2009). Tüm normallik varsayımları sağlandığından, bu problemin cevaplanması için çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizi bir değişkenin puanını, diğer değişkenlerin puanlarından tahmin etmek/yordamak için kullanılan, bir bağımlı değişkenin birkaç bağımsız değişken ile arasındaki ilişkiyi değerlendirmeyi sağlayan bir dizi istatistiksel hesaplardan oluşmaktadır (Tabachnick, Fidell ve Ullman, 2007).

Daha sonra ikinci araştırma sorusunda yer alan, ebeveyn medya ve teknoloji tutum ölçeği ile dijital ebeveynlik tutum ölçeği alt boyutlarının, ebeveyn medya aracılık ölçeği alt boyutlarını ne düzeyde yordadığı araştırılmıştır. Altı alt boyut için normallik varsayımları ayrı ayrı kontrol edilmiştir. Uygulanan altı ayrı regresyon normallik testinde alt boyutların tümü için Pearson Korelasyon Analizi ile değişkenler arasında çoklu bağlantı kontrol edilmiş ve bağlantı olmadığı bulunmuştur. Regresyon analizi yapılmadan önce tüm alt boyutlar için ayrı ayrı varsayımlar kontrol edilmiştir. Çok değişkenli

normallik analizi (scatter/dot) uygulanmış ve tüm değişkenlerin oval şeklini sağlayarak çok değişkenli normal dağılım varsayımını sağladığı görülmüştür. Değişkenlerin otokorelasyon olmaması varsayımını kontrol etmek için kontrol edilen Durbin Watson değeri; aktif destekleyici alt boyut için 2.01, kısıtlayıcı destekleyici alt boyut için 2.08, kısıtlayıcı sınırlayıcı alt boyut için 2.04, aktif yorumlayıcı alt boyut için 1.98, kısıtlayıcı engelleyici alt boyut için 1.95 ve aktif sınırlayıcı alt boyut için 2.07 olarak bulunmuştur. Bu değerler 1.5 ile 2.5 arasında olduğu için tüm alt boyutlar için varsayım sağlanmıştır. Normallik varsayımları sağlandığından bu problemin cevaplanması için tüm alt boyutlara çoklu regresyon analizi yapılmıştır.

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümünde araştırma sorularına ilişkin bulgular ve ilgili yorumlara yer verilmiştir.

Birinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın birinci araştırma sorusu “Ebeveynlerin medya aracık rolleri, ebeveynlerin (cinsiyeti, yaşı, eğitim durumu ve çocuk sayısı) ve 60-72 aylık çocuklarının (cinsiyeti ve doğum sırası) demografik özellikleri ile ilişkili midir? şeklinde belirtilmiştir. Bu soru ebeveyne ilişkin bulgu ve yorumlar ile çocuğa ilişkin bulgu ve yorumlar olmak üzere iki başlık altında sunulmuştur.

Ebeveyne İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Bu kısımda ebeveyn rolü, ebeveyn yaşı, ebeveyn eğitim durumu ve ebeveyn çocuk sayısı değişkenlerinin erken çocukluk ebeveyn medya aracılık rolü ile ilişkisi incelenecektir.

Ebeveyn Rolü

Birinci araştırma sorusunun ebeveyn rolü değişkenini yanıtlamak için öncelikle çalışmaya katılan anne ve babaların, ebeveyn medya aracılık ölçeğine ilişkin verilerinin dağılım normalliğine bakılmıştır. Değerler normalliğe işaret ettiğinden bu soruyu yanıtlamak için parametrik testlerden bağımsız örneklem t-testi uygulanmıştır. Bulgulara Tablo 7’de yer verilmiştir.

Tablo 7

Ebeveyn Medya Aracılık Ölçek Puanı Ebeveyn Rolü Değişkenine İlişkin T-testi Sonuçları

Aracılık Boyutu	Ebeven Rolü	N	$\bar{X}$	ss	sd	t	p	η^2
Aktif Destekleyici Aracılık	Anne	422	47.79	10.36	594	3.45	0.00*	0.31
	Baba	174	44.61	9.78				
Kısıtlayıcı Destekleyici Aracılık	Anne	422	44.39	6.65	594	4.21	0.00*	0.39
	Baba	174	41.64	7.47				
Kısıtlayıcı Sınırlayıcı Aracılık	Anne	422	27.01	3.03	594	1.10	0.26	
	Baba	174	26.67	3.53				
Aktif Yorumlayıcı Aracılık	Anne	422	16.59	3.04	594	2.60	0.00*	0.23
	Baba	174	15.89	2.93				
Kısıtlayıcı Engelleyici Aracılık	Anne	422	12.96	2.68	594	-0.43	0.66	
	Baba	174	13.06	2.30				
Aktif Sınırlayıcı Aracılık	Anne	422	13.64	3.06	594	1.19	0.23	
	Baba	174	13.31	3.03				
Toplam puan	Anne	422	162.4	19.7	594	3.93	0.00*	0.35
	Baba	174	155.2	21.5				

* $p < 0.05$

Tablo 7'ye göre, ebeveyn rolü değişkenine ilişkin; ebeveyn medya aracılık ölçeği ile aktif destekleyici aracılık alt boyutu ($t_{(594)}=3.45$, $p < 0.05$), kısıtlayıcı destekleyici aracılık alt boyutu ($t_{(594)}=4.21$, $p < 0.05$) ve aktif yorumlayıcı aracılık alt boyutu ($t_{(594)}=2.60$, $p < 0.05$) arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu farkın aktif destekleyici, kısıtlayıcı destekleyici ve aktif yorumlayıcı aracılık alt boyutları için anneler lehine olduğu görülmektedir. Ebeveyn rolü değişkeni ile ebeveyn medya aracılığı toplam puanı arasında da anlamlı bir fark ($t_{(594)}=3.93$, $p < 0.05$) bulunmuştur. Hesaplanan etki büyüklüğü ise, ebeveyn rolü değişkeninin toplam puan üzerinde ($\eta^2=0.35$) “düşük” düzeyde etki büyüklüğüne sahip olduğunu göstermektedir. Alt boyutlardan aktif destekleyici ($\eta^2=0.31$), kısıtlayıcı destekleyici ($\eta^2=0.39$) ve aktif yorumlayıcı ($\eta^2=0.23$) aracılık alt boyutları üzerinde “düşük” düzeyde etki büyüklüğüne sahip olduğu görülmektedir. Ebeveyn medya aracılığı ölçeği kısıtlayıcı sınırlayıcı aracılık alt boyutu ($t_{(594)}=1.10$, $p > 0.05$), kısıtlayıcı engelleyici aracılık alt boyutu ($t_{(594)}=-0.43$, $p > 0.05$) ve aktif sınırlayıcı aracılık alt boyutu ($t_{(594)}=1.19$, $p > 0.05$) açısından ise ebeveyn rolü değişkenine ilişkin anlamlı bir fark görülmemiştir. Bu bulgular, ebeveyn medya aracılık rolünün,

ebeveyn rolü değişkeninininden etkilendiğini göstermektedir. Anneler aktif destekleyici, kısıtlayıcı destekleyici ve aktif yorumlayıcı rolü babalara göre daha fazla benimsemektedir.

Toplumumuzda geleneksel çocuk yetiştirme sürecine bakılacak olursa, anne rolünün medya süreci dışında da baba rolünden daha aktif olduğu düşünülmektedir. Anne, çocuğun ilk yıllarından itibaren bakım görevini üstelenen ebeveyn olarak görülmektedir (Baran ve Yurteri Tiryaki, 2016). Aile ortamında, çocukla ilgili beslenme, temizlik ve bakım gibi işler annenin sorumluluğunda görülürken, baba çoğunlukla ekonomik ihtiyaçları karşılayan aile üyesi konumundadır (Özyürek ve Tezel Şahin, 2017). Bu araştırmaya katılan 596 ebeveynin %70.8'i anne (n=422), %27.2'si babadır (n=174). Öğretmenler yardımıyla ebeveynlere iletilen araştırma soru setini anne-babaların doldurma oranı bile başlıbaşına, annenin çocuk ile ilgili daha fazla sorumluluk aldığının bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Annelerin çocuklarının medya sürecine babalara göre daha aktif tutumla eşlik etmesi, annenin çocuk yaşamındaki rolünü desteklemektedir.

Araştırmacılar, annelerin çocuk üzerindeki öğretme ve model olma gibi davranışlarının daha etkili olduğunu, baba davranışlarının anne davranışlarına tamamlayıcı olduğunu raporlamıştır (Wood, 2007). Medya ile ilgili süreçte annenin daha fazla ön plana çıkması, aktif destekleyici ve aktif yorumlayıcı alt boyutlar ile eşleşen davranışlara daha fazla dâhil olması, bu bilgiyi desteklemektedir. Buna göre babaların, çocukları medya ile vakit geçirirken, rehberlik etme kaygısını daha az taşıdığı söylenebilir. Yapılan bir çalışma (Connell vd., 2015), annelerin medya araçlarından kitap ile, babaların ise video oyunları ile çocuklarıyla daha fazla vakit geçirdiğini ortaya koymuştur. Hollanda'da 0-7 yaş arasında çocukları olan 785 ebeveyn ile çevrimiçi anket kullanarak yürütülen çalışmada (Nikken ve de Haan, 2015), ebeveynlerin çocukların dijital medya kullanımına aracılık sürecinde yaşadığı sorunlar incelenmiş ve babaların aracılık sergilemede annelerden daha fazla zorlandıkları bulunmuştur. Babaların annelerden daha nadir aktif aracılık yapmasının bir nedeni, nasıl yapacaklarını bilmemesi olabilir.

Çalışma bulguları annelerin babalara göre medya aracılık sürecinde daha aktif rol aldığını göstermektedir. Warren (2005) tarafından yapılan çalışmada, 3-5 yaş aralığında çocuğu olan ebeveynlerin aracılık davranışları ile ebeveynin çalışma durumu arasında negatif yönde ilişki bulunmuştur. Bu durum, çalışan ebeveynlerin evde daha az bulunması ve çocukla az vakit geçirmesinden kaynaklanıyor olarak yorumlanmıştır. Benzer şekilde

babalar, çalışmayan annelere göre evde daha az vakit geçirdiğinden ve çocukları ile daha az ekran paylaşımı yaptıklarından, aktif aracılık stratejilerini daha az uyguluyor olabilirler. Bu durum babaların annelere göre daha az aktif aracılık stratejisi uygulamasının bir diğer nedeni olarak görülebilir.

Aktif destekleyici aracılık alt boyutu, ebeveynin medya içeriği ve süresi hakkında önce ve sonra konuşması, soru yöneltmesi, tartışması gibi çocuğun gelişimine katkı sağlayacak davranışları içermektedir. Annelerin, babalardan daha fazla aktif destekleyici aracılık uygulaması, sorumluluk alarak çocuklarının medya araçlarından maksimum yararlanması için, olası riskleri önleme çabası olarak görülmektedir. Türkiye genelinde ebeveynlerin, çocuklarının medya araçlarını kullanımlarına yönelik ebeveynlerin ortaya koyduğu davranışlar olan ‘dijital ebeveynlik’ öz yeterlik algı düzeyleri incelendiğinde (Yaman, 2018), annelerin babalara oranla daha yüksek düzeyde öz yeterlik raporladığı bulunmuştur. Bu çalışma, annelerin çocuklarının medyadan yararlanmaları için kullanımlarını onayladıkları, fakat risklerin de farkında olduklarından çocuklarını korumayı da daha fazla önemsediklerini göstermektedir. Bu bilgilere göre, annelerin medya sürecini babalardan daha fazla önemsendiği düşünülmektedir. Bu farkındalık durumu ebeveynlerin aracılık davranışlarına da yansımaktadır. Çocuklarının medya ile etkileşimine, aktif destekleyici aracılık ile daha fazla eşlik etmeleri annelerin olası riskleri önlemek ve yarara dönüştürmek için attığı bir adım olarak yorumlanmaktadır.

Bulgular, kısıtlayıcı destekleyici aracılık boyutunda anneler ile babalar arasında fark olduğunu ve bu farkın babalar lehine olduğunu ortaya koymuştur. Kısıtlayıcı destekleyici aracılık, içerik ve zaman olarak çocuğun medya tecrübelerinin ebeveyn tarafından düzenlenmesine işaret etmektedir. Bunlar ebeveyn tarafından kullanılan; çocuğun medya süresinin belirlenmesi, sınır koyulması, saat düzenlemesi gibi kontrol araçlarıdır. Brito ve diğerleri (2017), annelerin babalara göre daha fazla kural belirlediğini, Nikken ve Schols (2015), annelerin babalardan daha sık denetim uyguladığını, Valkenburg ve diğerleri (1999) ise, öğretici ve kısıtlayıcı aracılık yapma eğiliminin annelerde babalardan daha fazla olduğunu ifade etmektedir. Bahsedilen çalışmaların bulguları ile örtüşecek şekilde, mevcut çalışmada da annelerin babalardan daha fazla aktif destekleyici ve kısıtlayıcı destekleyici alt boyutlara ilişkin davranışları benimsedikleri bulunmuştur.

Aktif yorumlayıcı aracılık boyutu ebeveynin gerçek hayat ile medya içeriği hakkında karşılaştırma yapması ile çocuğun eleştirel düşünme becerilerine ortam sağlayan bir aracılık davranışdır. Çalışmanın bulguları, annelerin babalardan daha fazla

aktif yorumlayıcı aracılığa ilişkin davranışlar gösterdiğini ortaya koymuştur. Bu durum, annelerin medya içeriklerine daha eleştirel yaklaşması ve çocuklarını da aynı eleştirel tutumla yetiştirmek istemesi ile ilişkili gözükmemektedir. Çalışmalar, annelerin babalara göre televizyona karşı daha olumsuz tavır sergilediklerini, bunun da anneleri daha fazla aracılık yapmaya teşvik ettiğini göstermektedir (Bağlı, 2002). Medya ile etkileşim sürecinde çocuklarına aracılık ile eşlik eden annelerin, aktif yorumlacıyı aracılığa ilişkin; gerçek hayat ile örtüşmeyen içerik hakkında konuşma, yorumlama gibi davranışları daha fazla yapması bulguları desteklemektedir. Bununla birlikte, Yağmurlu, Çıtlak, Dost ve Leyendecker'in çalışması (2009), yüksek eğitimli annelerin, çocuklarının kendine güvenli hissetmelerini ve özerk davranmalarını önemsediklerini bulmuşlardır. Aktif yorumlayıcı aracılık, kazandırmayı hedeflediği eleştirel düşünme ile çocuğun özerklik geliştirmesi için ön koşullardan birini sağlamaktadır. Bu çalışmaya katılan annelerin %48'inin lisans ve üzerinde eğitim almış olması, aktif yorumlayıcı aracılık davranışlarını daha fazla göstermiş olmalarının bir nedeni olarak yorumlanmaktadır.

Ebeveyn Yaşı

Birinci araştırma sorusunun yaş değişkenini yanıtlamak için öncelikle yaş aralıklarına göre ebeveynlerin, ebeveyn medya aracılık ölçeğine ilişkin verilerinin dağılım normalliğine bakılmıştır. Değerler normalliğe işaret ettiğinden bu soruyu yanıtlamak için parametrik testlerden biri olan ANOVA Testi yapılmıştır. Bulgulara ise Tablo 8'de yer verilmiştir.

Tablo 8

Ebeveyn Medya Aracılık Ölçek Puanı Ebeveyn Yaş Değişkenine İlişkin ANOVA Sonuçları

Aracılık Boyutu	Yaş	N	$\bar{X}$	Ss	sd	F	P	fark
Aktif	22-30 yaş	151	47.30	10.89	2-593	2.09	0.12	
Destekleyici	31-39 yaş	330	47.27	10.23				
Aracılık	40 + yaş	115	45.10	9.51				
Kısıtlayıcı	22-30 yaş	151	44.88	6.93	2-593	8.90	0.00*	1>3
Destekleyici	31-39 yaş	330	43.79	6.73				2>3
Aracılık	40 +yaş	115	41.33	7.39				

(Devam ediyor)

Tablo 8 (Devam)

Ebeveyn Medya Aracılık Ölçek Puanı Ebeveyn Yaş Değişkenine İlişkin ANOVA Sonuçları

Aracılık Boyutu	Yaş	N	$\bar{X}$	Ss	sd	F	P	fark
Kısıtlayıcı	22-30 yaş	151	26.78	3.15	2-593	1.14	0.31	
Sınırlayıcı	31-39 yaş	330	27.08	3.15				
Aracılık	40 + yaş	115	26.60	3.31				
Aktif	22-30 yaş	151	16.41	3.13	2-593	1.37	0.25	
Yorumlayıcı	31-39 yaş	330	16.52	2.93				
Aracılık	40 + yaş	115	15.98	3.16				
Kısıtlayıcı	22-30 yaş	151	13.03	2.66	2-593	0.04	0.95	
Engelleyici	31-39 yaş	330	12.96	2.59				
Aracılık	40 + yaş	115	13.01	2.44				
Aktif	22-30 yaş	151	13.98	3.12	2-593	2.29	0.10	
Sınırlayıcı	31-39 yaş	330	13.45	3.01				
Aracılık	40 + yaş	115	13.24	3.03				
Toplam	22-30 yaş	151	162.4	21.3	2-593	4.53	0.01*	1>3
	31-39 yaş	330	161.1	19.8				2>3
	40 + yaş	115	155.2	20.8				

* $p<0.05$

Tablo 8'e göre, ebeveyn yaş değişkenine ilişkin; ebeveyn medya aracılık ölçeği ile kısıtlayıcı destekleyici aracılık alt boyut açısından ebeveynler arasında göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($F_{(2-593)}=8.90$, $p<0.05$). Bu farkın hangi yaş aralıkları arasında olduğunu belirlemek için uygulanan LSD testinin sonuçlarına göre ilk fark 22-30 yaş aralığı ile ($\bar{X}=44.88$) ve 40 ve üzeri yaş aralığı ($\bar{X}=41.33$) arasındadır. Bu fark 22-30 yaş aralığı lehinedir. Diğer fark 31-39 yaş aralığı ile ($\bar{X}=43.79$) ve 40 ve üzeri yaş aralığı ($\bar{X}=41.33$) arasındadır. Bu fark da 22-30 yaş aralığı lehinedir. Hesaplanan etki büyüklüğü değerine ($\eta^2=0.03$) baktığımızda ise, yaş değişkeninin kısıtlayıcı destekleyici aracılık üzerinde “düşük” düzeyde bir etki büyüklüğüne sahip olduğu söylenebilir.

Ebeveyn yaş değişkeni ile ebeveyn medya aracılığı toplam puanı arasında da anlamlı bir fark ($F_{(2-593)}=4.53$, $p<0.05$) bulunmuştur. Bu farkın hangi yaş aralıkları arasında olduğunu belirlemek için uygulanan LSD testinin sonuçlarına göre ilk fark 22-30 yaş aralığı ile ($\bar{X}=162.4$) ve 40 ve üzeri yaş aralığı ($\bar{X}=155.2$) arasındadır. Bu fark 22-30 yaş aralığı lehinedir. Diğer fark 31-39 yaş aralığı ile ($\bar{X}=161.1$) ve 40 ve üzeri yaş aralığı ($\bar{X}=155.2$) arasındadır. Bu fark da 22-30 yaş aralığı lehinedir.

Ebeveyn medya aracılık ölçeği aktif destekleyici aracılık alt boyutu ($F_{(2-593)}=2.09$, $p>0.05$), kısıtlayıcı sınırlayıcı aracılık alt boyutu ($F_{(2-593)}=1.14$, $p>0.05$), aktif yorumlayıcı aracılık alt boyutu ($F_{(2-593)}=1.37$, $p>0.05$), kısıtlayıcı engelleyici aracılık alt boyutu ($F_{(2-593)}=0.04$, $p>0.05$) ve aktif sınırlayıcı aracılık alt boyutu ($F_{(2-593)}=2.29$, $p>0.05$) açısından ebeveynler arasında yaş değişkenine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu bulgulara göre, ebeveyn medya aracılık rolünün ebeveyn yaş değişkeninininden etkilendiği söylenebilir. Ebeveynlerin yaşı küçüldükçe, kısıtlayıcı destekleyici davranışları daha fazla sergiledikleri görülmektedir.

Bulgular incelendiğinde, ebeveynlerin yaşındaki artış ile kısıtlayıcı destekleyici davranışları arasında negatif ilişki olduğu görülmektedir. Kısıtlayıcı destekleyici aracılık davranışları, içerik ve zaman olarak çocuğun medya tecrübelerinin ebeveyn tarafından düzenlenmesine işaret etmektedir. Bu aracılık alt boyutuna göre, ebeveynler çocuğun medya içerik ve süresine sınır koyulmasında rol oynamaktadır. Çocuktan ise, ebeveyninin belirlediği kısıtlamalara uyması beklenmektedir. Kısıtlayıcı destekleyici aracılığın, kısıtlayıcı aracılığın diğer alt boyutları ile arasındaki fark, ebeveynin çocuğun temel gereksinimlerini gözetmesi, yemek zamanı, uyku öncesi zamanı gibi çocuk için medya kullanımının gelişimi için risk oluşturabileceği zamanlarda daha fazla kısıtlama yapmasıdır.

Ebeveyn tutumlarının çocukların dijital medya araçlarını kullanımını etkilediğini gösteren araştırmalara göre ebeveynlerin dijital medyaya yaklaşımları farklılaşmaktadır. Bazı aileler teknoloji ile yaşamın kaçınılmaz olduğunu düşünmekte ve çocuklarının teknolojiye aşina olmasının önemli olduğuna inanmaktadır. Araştırmalar bu tutuma sahip ebeveynlerin çocuklarının teknoloji ile daha çok vakit geçirdiğini (Nevski ve Siibak, 2016) bulmuştur. Burada belirleyici olan ebeveynin medya araçları ile ilgili farkındalığıdır. Medya içeriği hakkında endişe duyan ebeveynlerin, çocukları için daha fazla kural belirledikleri düşünülmektedir. Dijital okuryazar olan dolayısıyla dijital içerikleri kullanan ve olumsuz yönlerini fark eden ebeveynler kaygı duygusuyla birlikte çocuklarını risklerden korumak için harekete geçmektedir (Goodwin, 2018). Yapılan araştırmalar, medyanın zararlı etkilerini farkedene ve bu etkilerle ilgili endişe taşıyan ebeveynlerin aracılık yapma olasılığının daha yüksek olduğunu (Barkin vd., 2006) ve genç ebeveynlerin çocuklarıyla birlikte izleme deneyimine daha eğilimli olduğunu (Connell vd., 2015) göstermektedir. Daha genç yaştaki ebeveynlerin, teknoloji ile daha ilgili ve içiçe oldukları için riskler hakkında daha fazla bilgi sahibi olduğu ve bu nedenle kısıtlayıcı destekleyici aracılık davranışlarına yöneldikleri düşünülmektedir.

Ebeveynlerin çocuklarının medya kullanımına karşı gösterdiği koruma davranışı, çocuklarının medya araçlarını kullanımlarına yönelik ebeveynlerin ortaya koyduğu davranışlar olarak tanımlanan, dijital ebeveynlik tutumları ile ilişkili gözükmemektedir. Yapılan çalışmalarda (Yaman, 2018), ebeveynlerin, dijital ebeveynlik öz yeterlik algı düzeylerinin ebeveynin yaşı ile ilişkisine bakıldığında negatif yönlü bir ilişkiden söz edilmektedir. Ebeveynin yaşındaki artış, dijital ebeveynlik öz yeterlik algı düzeyindeki düşüş ile bağlantılı bulunmuştur.

Ebeveyn Eğitim Durumu

Birinci araştırma sorusunun, eğitim durumu değişkenini yanıtlamak için öncelikle eğitim durumuna göre ebeveynlerin, ebeveyn medya aracılık ölçeğine ilişkin verilerinin dağılım normalliğine bakılmıştır. Değerler normalliğe işaret ettiğinden soruyu yanıtlamak için parametrik testlerden biri olan ANOVA Testi yapılmıştır. Bulgulara ise Tablo 9’da yer verilmiştir.

Tablo 9

Ebeveyn Medya Aracılık Ölçek Puanı Ebeveyn Eğitim Durumuna İlişkin ANOVA Sonuçları

Aracılık Boyutu	Eğitim Durumu	N	$\bar{X}$	ss	sd	F	p	fark
Aktif Destekleyici Aracılık	Temel eğitim	133	42.51	10.32	2-593	16.76	0.00*	2>1
	Lise	158	47.37	10.00				3>1
	Lisans ve üstü	305	48.49	9.91				
Kısıtlayıcı Destekleyici Aracılık	Temel eğitim	133	41.72	7.68	2-593	6.31	0.00*	2>1
	Lise	158	44.36	7.09				3>1
	Lisans ve üstü	305	44.00	6.52				
Kısıtlayıcı Sınırlayıcı Aracılık	Temel eğitim	133	26.34	3.62	2-593	2.84	0.06	
	Lise	158	27.00	3.12				
	Lisans ve üstü	305	27.12	2.99				

(Devam ediyor)

Tablo 9 (Devam)

Ebeveyn Medya Aracılık Ölçek Puanı Ebeveyn Eğitim Durumuna İlişkin ANOVA Sonuçları

Aracılık Boyutu	Eğitim Durumu	N	$\bar{X}$	ss	sd	F	p	fark
Aktif Yorumayıcı Aracılık	Temel eğitim	133	16.14	3.46	2-593	0.98	0.37	
	Lise	158	16.63	2.76				
	Lisans ve üstü	305	16.37	2.95				
Kısıtlayıcı Engelleyici Aracılık	Temel eğitim	133	13.32	2.82	2-593	2.94	0.05**	1>3
	Lise	158	13.19	2.55				
	Lisans ve üstü	305	12.75	2.46				
Aktif Sınırlayıcı Aracılık	Temel eğitim	133	13.33	2.98	2-593	2.02	0.13	
	Lise	158	13.96	3.17				
	Lisans ve üstü	305	13.42	3.00				
Toplam	Temel eğitim	133	153.38	22.33	2-593	10.06	0.00*	2>1
	Lise	158	162.55	20.85				3>1
	Lisans ve üstü	305	162.18	18.91				

* $p<0.05$ ** $p=0.05$

Tablo 9'a göre, ebeveyn eğitim durumuna ilişkin; ebeveyn medya aracılık ölçeği aktif destekleyici ($F_{(2-593)}=16.76$, $p<0.05$), kısıtlayıcı destekleyici ($F_{(2-593)}=6.31$, $p<0.05$) ve kısıtlayıcı engelleyici ($F_{(2-593)}=2.94$, $p=0.05$) aracılık alt boyutları açısından ebeveynler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Yapılan LSD testinin sonuçlarına göre aktif destekleyici aracılık için ilk fark temel eğitim alan ebeveynler ile ($\bar{X}=42.51$) ve lise mezunu ebeveynler ($\bar{X}=47.37$) arasındadır. Bu fark lise mezunu ebeveynlerin lehinedir. Diğer fark temel eğitim alan ebeveynler ile ($\bar{X}=42.51$) ve lisans ve üzeri eğitim seviyesindeki ebeveynler ($\bar{X}=48.49$) arasındadır. Bu fark ise lisans ve üzeri eğitim seviyesindeki ebeveynler lehinedir. Kısıtlayıcı destekleyici aracılık için uygulanan LSD testinde, ilk fark temel eğitim alan ebeveynler ile ($\bar{X}=41.72$) ve lise mezunu ebeveynler ($\bar{X}=44.36$) arasındadır. Bu fark lise mezunu ebeveynlerin lehinedir. Diğer fark temel eğitim alan ebeveynler ile ($\bar{X}=41.72$) ve lisans ve üzeri eğitim seviyesindeki ebeveynler ($\bar{X}=44.00$) arasındadır. Bu fark ise lisans ve üzeri eğitim seviyesindeki ebeveynler lehinedir. Kısıtlayıcı engelleyici aracılık için ise yapılan

Tamhane testinin sonuçlarına göre temel eğitim alan ebeveynler ile ($\bar{X}=13.32$) lisans ve üzeri eğitim seviyesindeki ebeveynler ($\bar{X}=12.75$) arasında fark bulunmuştur. Bu fark temel eğitim seviyesindeki ebeveynler lehinedir.

Ebeveyn yaş değişkeni ile ebeveyn medya aracılığı toplam puanı arasında da anlamlı bir fark ($F_{(2-593)}=10.06$, $p<0.05$) bulunmuştur. Bu farkın hangi eğitim durumları arasında olduğunu belirlemek için Yapılan LSD testinin sonuçlarına göre ebeveyn medya aracılığı toplam puanı için ilk fark temel eğitim alan ebeveynler ile ($\bar{X}=153.38$) ve lise mezunu ebeveynler ($\bar{X}=162.55$) arasındadır. Bu fark lise mezunu ebeveynlerin lehinedir. Diğer fark temel eğitim alan ebeveynler ile ($\bar{X}=153.38$) ve lisans ve üzeri eğitim seviyesindeki ebeveynler ($\bar{X}=162.18$) arasındadır. Bu fark ise lisans ve üzeri eğitim seviyesindeki ebeveynler lehinedir.

Bulgulara göre, ebeveyn medya aracılık ölçeği kısıtlayıcı sınırlayıcı aracılık alt boyutu ($F_{(2-593)}=2.84$, $p>0.05$), aktif yorumlayıcı aracılık alt boyutu ($F_{(2-593)}=0.98$, $p>0.05$) ve aktif sınırlayıcı aracılık alt boyutu ($F_{(2-593)}=2.02$, $p>0.05$) açısından ebeveynler arasında eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu bulgulara göre, ebeveyn medya aracılık rolünün ebeveyn eğitim durumu değişkeni tarafından yordandığı söylenebilir. Ebeveynlerin eğitim durumu yükseldikçe, aktif destekleyici ve kısıtlayıcı destekleyici alt boyutlara ilişkin davranışların, daha az eğitim almış ebeveynlere göre daha fazla benimsendiği görülmektedir. Kısıtlayıcı engelleyici aracılık için ise tersi durum geçerlidir. Daha az eğitim almış ebeveynler, kısıtlayıcı engelleyici aracılığı daha fazla eğitim almış ebeveynlere göre daha fazla benimsemektedir.

Aktif destekleyici aracılık, ebeveynin çocuk ile medya hakkında önce ve sonra konuşması, soru yöneltmesi, tartışması gibi çocuğun gelişimine katkı sağlayacak davranışları, kısıtlayıcı destekleyici aracılık ise, içerik ve zaman olarak çocuğun medya tecrübelerinin ebeveyn tarafından düzenlenmesine dair davranışları içermektedir. Aktif destekleyici ve kısıtlayıcı destekleyici aracılık davranışlarının ortak noktası; çocuğun gelişim özelliklerinin gözetilerek medya hakkında desteklenmesi olarak ortaya çıkmaktadır. Çalışma bulguları, eğitim durumu yükseldikçe, ebeveynlerin bu aracılık davranışları ile daha fazla eşleştiğini göstermektedir.

Ebeveynin eğitim düzeyinin sosyoekonomik düzey hakkında önemli bir yordayıcı olduğu bilinmektedir. Sosyoekonomik düzey; eğitim düzeyi, aile geliri, ebeveynlerin mesleği ve toplumdaki sosyal statü gibi faktörlerden oluşmaktadır (Kagitcibasi, 1996). Alan yazında sosyoekonomik düzeye ilişkin veriler dikkat çekici olduğundan, yorumlarda

bu çalışmalara da değinilmiştir. Bu çalışmada sosyoekonomik durumun göstergesi olarak, ebeveyn eğitim durumu ele alınmıştır.

Ebeveyn eğitim durumu, çocukların medya kullanımının bir yordayıcısıdır. Alanyazın, daha az eğitilmiş ebeveynleri olan çocukların, medya ile daha fazla vakit geçirdiğini (Merdin, 2017; Rideout, 2017) ve bu ebeveynlerin evlerinde nispeten daha fazla medya aracının olduğunu (Livingstone vd., 2015) ortaya koymaktadır. Yapılan bir çalışma, anneleri ev hanımı olan okul öncesi çağındaki çocukların, annesi çalışan çocuklardan daha fazla televizyon ile vakit geçirdiğini göstermektedir (Genc, 2014). Bu durumun, çalışan ve çalışmayan annelerin eğitim düzeyi farkı ile açıklanabileceği düşünülmektedir. Livingstone, Blum-Ross, Pavlick ve Ólafsson (2018), sosyoekonomik statüleri düşük olan ebeveynler için, çocukların ekran süresinin önem verilmeyen bir konu olduğunu belirtmektedir. Bu durum, sosyoekonomik durumları düşük olan ebeveynlerin dijital araçların risklerinden habersiz oldukları ya da bu riskleri önemsemedikleri şeklinde yorumlanabilir.

Alanyazın ilköğretim mezunu ebeveynler ile yükseköğretim mezunu ebeveynlerin çocuklarına gösterdikleri tutumların farklılaştığı (Alisinaoğlu ve Ulutaş, 2000); anne babaların eğitim düzeyi arttıkça çocuklarına daha demokratik davrandığı ve çocuk gelişimi hakkında daha fazla bilgi sahibi olduklarını göstermektedir (Özyürek ve Tezel Şahin, 2005). TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1995) verilerine göre, anne babaların olumlu ebeveyn davranışları (açıklayıcı olma, akıl yürütme gibi) eğitim düzeyleri ile ilişkilidir. Araştırmalar, annenin eğitim düzeyi yükseldikçe, çocuğa ayırdığı süre ve gösterdiği destekleyici davranışların da arttığını ortaya koymuştur (Yağmurlu vd., 2009). Mevcut çalışmanın bulguları ise, bahsedilen çalışmaları destekler şekilde, daha yüksek eğitim durumuna sahip ebeveynlerin, çocuklarının medya ile ilişkisinde çocuklarına aktif destekleyici aracılık ve kısıtlayıcı destekleyici aracılık ile daha fazla destek sağlama eğilimde olduğunu ortaya koymaktadır.

Ebeveyn medya aracılığı üzerinde, ebeveyn sosyoekonomik düzeyinin etkisini inceleyen birçok çalışma (Livingstone ve Duerager, 2012; Livingstone vd., 2015; Nikken ve Oprea, 2018; Valkenburg vd., 1999) bulunmaktadır. Daha yüksek eğitilmiş ebeveynler, daha az eğitilmiş ebeveynlere göre daha fazla öğretici aracılık yapma eğilimi göstermiştir. Livingstone ve diğerleri (2015) tarafından yürütülen çalışma, ebeveynin eğitim durumunun mesleğini, mesleğinin sosyoekonomik durumunu ve dijital yetkinliğini etkilediğini göstermiştir. Yüksek sosyoekonomik durumda olan ebeveynlerin aktif aracılığa daha yatkın oldukları fakat ebeveyn medya aracılığı davranışlarını çoğu zaman

karma olarak kullandıkları bulunmuştur. Bu ebeveynler risklerin farkında olduğundan, çocuklarını korumak için zaman zaman kısıtlamalara da başvurmaktadır. Düşük sosyoekonomik düzeyde olan ebeveynlerin ise evde nispeten daha fazla medya aracının olduğu ve ebeveynler ile çocuklar arasında medya aracı kullanım bilgi durumu açısından büyük bir fark olduğu, bu ebeveynlerin daha çok kısıtlayıcı aracılığa başvurduğu bulunmuştur. Düşük sosyoekonomik düzeydeki ebeveynler medya araçlarını ödül-ceza olarak kullanma eğilimindedirler. Nikken ve Oprea (2018), ebeveyn medya yetkinliğinin ebeveyn eğitim durumu ile pozitif ilişkili olduğunu, medya yetkinliği arttıkça ebeveynlerin aktif aracılık rollerine ilişkin davranışları daha sık gösterdikleri sonucuna erişmiştir. Türkiye de dâhil olmak üzere 25 ülkede, 25.142 çocukla yapılan başka bir çalışmada ise benzer şekilde (Livingstone ve Duerager, 2012), ebeveyn sosyoekonomik durumunun medya aracılığı ile ilgili olduğunu, yüksek sosyoekonomik durumdaki ebeveynlerin daha az kısıtlayıcı, daha fazla aktif ve güvenli aracılık yaptığını ortaya koymuştur. Çalışma, bulgularla uyumlu olarak yüksek sosyoekonomik durumda olan ebeveynlerin zaman zaman kısıtlamalara başvurduğunu, aktif aracılığa daha yatkın olduklarını göstermektedir.

Yapılan çalışmalar sosyoekonomik olarak yüksek düzeydeki ailelerin daha fazla destekleyici ve daha az cezalandırıcı ana babalık davranışı sergilediklerini bildirmektedir (Kağıtçıbaşı, 2012). Bu durumda, eğitim durumu daha düşük olan ebeveynlerin daha fazla cezalandırıcı çocuk yetiştirme tutumuna sahip olduğu söylenebilir. Kısıtlayıcı engelleyici aracılık davranışları, diğer aracılık rollerine göre çocuktan daha fazla itaat bekleyen, ebeveynin medya araçlarını ödül-ceza olarak kullandığı, medya içeriğindeki karakterler hakkında en katı tutumları içeren davranışlar ile eşleşmektedir. Bu çalışmanın bulguları, daha az eğitim almış ebeveynlerin, daha fazla kısıtlayıcı engelleyici aracılık davranışları ile eşleştiğini göstermektedir.

Sosyal bilimlerde çalışma bulgularının bağlamdan bağımsız olmadığı bilinmektedir (Kagitcibasi, 1996). Pinderhughes, Nix, Foster ve Jones (2001), sert ve cezalandırıcı ebeveyn davranışlarının kırsalda daha fazla olduğunu, Trommsdorff (2010) ise, düşük sosyoekonomik düzeydeki ebeveynlerin, çocuk yetiştirme sürecine daha kontrolcü yaklaştığını bildirmektedir. Bu araştırmanın yürütüldüğü Güneydoğu Anadolu bölgesindeki aileler, geleneksel toplum özelliklerini yansıtmaya daha eğilimlidirler. TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1995), geleneksel toplumların çocuk eğitiminde daha fazla kontrolcü yaklaştığını, çocuktan itaatkâr olması beklendiğini ve ebeveynlerin bu kültürde daha fazla cezalandırıcı tutuma sahip olduğunu raporlamıştır. Nacak,

Yağmurlu, Durgel ve Van de Vijver'in (2011) yürüttüğü çalışma, raporu destekler niteliktedir. Kırsal ve metropolde yaşayan ebeveyn tutumları hakkında bilgi veren çalışmanın sonuçları, kırsal örneklemindeki ebeveynlerin, metropolde yaşayan ebeveynlere kıyasla daha fazla sorgusuz itaat bekleme ve cezalandırma davranışı kullandıklarını göstermiştir.

Yapılan güncel bir çalışma (Erşahin, 2019), ebeveynlerin eğitim düzeyleri ile aşırı koruyuculuk ve baskı disiplin tutumları arasında anlamlı bir fark olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çalışmada düşük eğitim düzeyindeki ebeveynlerin, çocuklarına daha fazla koruyucu ve baskıcı tutum gösterdiği bildirilmiştir. Başka bir çalışmada ise, düşük sosyoekonomik düzeydeki ebeveynlerin medya araçlarını ödül-ceza olarak kullanma eğilimi olduğu, bu ebeveynler ile çocuklar arasında medya aracı kullanım bilgi durumu açısından büyük bir fark olduğu, bu ebeveynlerin daha çok kısıtlayıcı aracılığa başvurduğu bildirilmiştir (Livingstone vd., 2015). Geleneksel toplum özelliklerini yansıtan bir çalışma grubu ile yürütülen bu çalışmada, eğitim durumu düşük ebeveynlerin kısıtlayıcı engelleyici aracılık davranışlarına bu toplumsal özelliklerden dolayı daha fazla başvurduğu düşünülebilir.

Ebeveyn Çocuk Sayısı

Birinci araştırma sorusunun ebeveyn çocuk sayısı değişkenini cevaplandırmak için öncelikle çocuk sayısına göre ebeveynlerin medya aracılık ölçeğine ilişkin verilerinin dağılımının normalliğine bakılmıştır. Değerler normalliğe işaret ettiğinden bu soruyu yanıtlamak için parametrik testlerden biri olan ANOVA Testi yapılmıştır. Bulgulara ise Tablo 10'de yer verilmiştir.

Tablo 10

Ebeveyn Medya Aracılık Ölçek Puanı Çocuk Sayısı Değişkenine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Aracılık Boyutu	Çocuk Sayısı	N	$\bar{X}$	ss	sd	F	p	fark
Aktif Destekleyici Aracılık	Bir çocuk	56	51.21	9.70	2-593	19.22	0.00*	1>3
	İki çocuk	269	48.64	9.90				2>3
	Üç ve daha fazla çocuk	271	44.19	10.13				

(Devam ediyor)

Tablo 10 (Devam)

Ebeveyn Medya Aracılık Ölçek Puanı Çocuk Sayısı Değişkenine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Aracılık Boyutu	Çocuk Sayısı	N	$\bar{X}$	ss	sd	F	p	fark
Kısıtlayıcı	Bir çocuk	56	44.33	7.69	2-593	10.17	0.00*	1>3
Destekleyici	İki çocuk	269	44.84	6.47				2>3
Aracılık	Üç ve daha fazla çocuk	271	42.20	7.14				
Kısıtlayıcı	Bir çocuk	56	27.21	2.78	2-593	0.56	0.57	
Sınırlayıcı	İki çocuk	269	26.99	3.25				
Aracılık	Üç ve daha fazla çocuk	271	26.78	3.20				
Aktif	Bir çocuk	56	16.03	3.04	2-593	3.91	0.02*	2>3
Yorumlayıcı	İki çocuk	269	16.77	2.81				
Aracılık	Üç ve daha fazla çocuk	271	16.08	3.19				
Kısıtlayıcı	Bir çocuk	56	12.28	2.95	2-593	4.20	0.01*	2>1
Engelleyici	İki çocuk	269	13.28	2.49				
Aracılık	Üç ve daha fazla çocuk	271	12.85	2.55				
Aktif	Bir çocuk	56	13.96	2.74	2-593	2.94	0.05**	2>3
Sınırlayıcı	İki çocuk	269	13.79	3.13				
Aracılık	Üç ve daha fazla çocuk	271	13.22	3.00				
Toplam	Bir çocuk	56	165.05	20.63	2-593	15.20	0.00*	1>3
	İki çocuk	269	164.32	19.26				2>3
	Üç ve daha fazla çocuk	271	155.35	20.72				

* $p<0.05$ ** $p=0.05$

Tablo 10'a göre, ebeveyn çocuk sayısı değişkenine ilişkin; ebeveyn medya aracılık ölçeği aktif destekleyici ($F_{(2-593)}=19.22$, $p<0.05$), kısıtlayıcı destekleyici ($F_{(2-593)}=10.17$, $p<0.05$), aktif yorumlayıcı ($F_{(2-593)}=3.91$, $p<0.05$), kısıtlayıcı engelleyici ($F_{(2-593)}=4.20$, $p<0.05$) ve aktif sınırlayıcı ($F_{(2-593)}=2.94$, $p=0.05$) aracılık alt boyutları açısından ebeveynler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu farkın hangi durumları arasında olduğunu belirlemek için yapılan LSD testinin sonuçlarına göre aktif destekleyici aracılık için ilk fark tek çocuk sahibi ebeveynler ($\bar{X}=51.21$) ve üç ve daha fazla çocuk sahibi ebeveynler ($\bar{X}=44.19$) arasındadır. Bu fark tek çocuk sahibi ebeveynlerin lehinedir. Diğer fark iki çocuğu olan ebeveynler ile ($\bar{X}=41.72$) üç ve daha fazla çocuk sahibi ebeveynler ($\bar{X}=44.19$) arasındadır. Bu fark iki çocuk sahibi ebeveynlerin lehinedir.

Kısıtlayıcı destekleyici aracılık sonuçlarına göre fark tek çocuk sahibi ebeveynler ($\bar{X}=44.33$) ve üç ve daha fazla çocuk sahibi ebeveynler ($\bar{X}=42.20$) arasındadır. Bu fark tek çocuk sahibi ebeveynlerin lehinedir. Diğer fark ise iki çocuğu olan ebeveynler ile ($\bar{X}=41.72$) üç ve daha fazla çocuk sahibi ebeveynler ($\bar{X}=42.20$) arasındadır. Bu fark iki çocuk sahibi ebeveynlerin lehinedir. Aktif yorumlayıcı aracılık için fark iki çocuğu olan ebeveynler ($\bar{X}=16.77$) ve üç ve daha fazla çocuk sahibi ebeveynler ($\bar{X}=16.08$) arasındadır. Bu fark iki çocuk sahibi ebeveynlerin lehinedir. Kısıtlayıcı engelleyici aracılık için fark tek çocuğu olan ebeveynler ile ($\bar{X}=12.28$) iki çocuk sahibi ebeveynler ($\bar{X}=13.28$) arasındadır. Bu fark iki çocuk sahibi ebeveynlerin lehinedir. Aktif sınırlayıcı aracılık için fark iki çocuk sahibi ebeveynler ($\bar{X}=13.79$) ve üç ve daha fazla çocuk sahibi ebeveynler ($\bar{X}=13.22$) arasındadır. Bu fark iki çocuk sahibi ebeveynlerin lehinedir.

Ebeveyn çocuk sayısı değişkeni ile ebeveyn medya aracılığı toplam puanı arasında da anlamlı bir fark ($F_{(2-593)}=15.20, p<0.05$) bulunmuştur. Yapılan LSD testinin sonuçlarına göre ebeveyn medya aracılığı toplam puanı için ilk fark tek çocuk sahibi ebeveynler ($\bar{X}=165.05$) ve üç ve daha fazla çocuk sahibi ebeveynler ($\bar{X}=155.35$) arasındadır. Bu fark tek çocuk sahibi ebeveynlerin lehinedir. Diğer fark iki çocuğu olan ebeveynler ile ($\bar{X}=164.32$) üç ve daha fazla çocuk sahibi ebeveynler ($\bar{X}=155.35$) arasındadır. Bu fark iki çocuk sahibi ebeveynlerin lehinedir. Yalnızca kısıtlayıcı sınırlayıcı aracılık alt boyutu ($F_{(2-593)}=0.56, p>0.05$) açısından ebeveyn çocuk sayısı değişkenine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Bu bulgulara göre, ebeveyn medya aracılığı rolünün ebeveyn çocuk sayısı değişkeninden etkilendiği söylenebilir. Aktif destekleyici ve kısıtlayıcı destekleyici aracılık boyutları benzer sonucu vermiştir. Tek çocuğu olan ebeveynler iki çocuğu olan ebeveynlere göre; iki çocuğu olan ebeveynler de üç ve daha fazla çocuk sahibi ebeveynlere göre bu aracılık rolünü daha fazla benimsemiştir. Ebeveynlerin çocuk sayısı arttıkça aktif destekleyici ve kısıtlayıcı destekleyici aracılık davranışları gösterme eğilimi azalmaktadır. Aktif yorumlayıcı aracılık ile aktif sınırlayıcı aracılık da benzer sonuçlar göstermektedir. Buna göre, iki çocuğu olan ebeveynler üç veya daha fazla çocuğu olan ebeveynlere göre bu aracılık davranışlarına daha fazla başvurmaktadır. Kısıtlayıcı engelleyici aracılıkta ise iki çocuğu olan ebeveynler, tek çocuğu olan ebeveynlerden daha fazla kısıtlayıcı engelleyici aracılık davranışları sergilemektedir.

Ebeveynin sahip olduğu çocuk sayısının, çocukların medya aracı kullanım süreleri üzerindeki etkisini inceleyen araştırmalar bulunmaktadır (Davies ve Gentile, 2012;

Merdivin, 2017). Bu araştırmalar, birden fazla çocuğu olan ailelerin tek çocuklu ailelere göre daha sağlıklı medya alışkanlıkları olduğunu bildirmiştir. Kardeş olan çocukların birbirleriyle geçirdikleri vakit, medya cihazlarına daha az zaman vakit ayırmalarına neden olmaktadır. Buna göre kardeşi olan çocuklar medya araçlarında daha az video izlemekte ve daha az oyun oynamaktadır. Kardeşi olan çocuklar, medya kullanım süresi açısından avantajlı sayılırken, ebeveynlerinden gördükleri aracılık konusunda ise dezavantajlı konumda sayılabilirler.

Medya aracılığı ve ebeveynin sahip olduğu ocuk sayısı hakkında yapılan araştırmalar, bir çocuğu olan ebeveynlerin, genellikle aktif aracılık ile çocuklarının dijital etkinliklerine daha sık dahil olduklarını (Zaman vd., 2016) ve ocuk sayısı fazla olan ailelerde, anne babanın çocukları ile geçirdikleri zaman ve diğer olanakların, ocuk sayısı az olan ailelere göre kısıtlı olduğunu bildirmektedir (Black, Devereux ve Salvanes, 2005). Bu durumun ebeveynlerin, aktif aracılık göstermesinin önünde engel oluşturduğu düşünülebilir. Aktif aracılık ebeveynin çocuğun medya sürecine aktif olarak dâhil olmasını gerektirmektedir. Başaran (2004), az sayıda çocuğu olan anne babaların çocuklarıyla iletişimlerinin, çok sayıda çocuğa sahip olan ailelere göre daha fazla olduğunu bildirmektedir. Bu durumla ilişkili olarak bulgulara bakıldığında; ocuk sayısı azaldıkça ebeveynlerin medya içeriği hakkında soru sorma, konuşma, eleştirel düşünme için yönlendirme gibi aktif aracılığa işaret eden davranışlarında artış görülmüştür. Bununla birlikte, anne-baba tutumları incelendiğinde; tek çocukların, kardeşli çocuklara göre anne ve babalarından daha çok kabul ilgi gösterici tutum ile desteklendiği ve daha yüksek benlik saygısı algıladıkları bilinmektedir (Kocatürk, 2018). Tek ocukların daha fazla ilgi gördüklerini bildirmesi, ebeveynlerin onlara daha çok vakit ayırmasıyla ilişkili gözükmektedir. Medya paylaşım süreci için de, ebeveynlerin benzer tutuma sahip olduğu düşünülmektedir. Ebeveynlerin ocuk sayısı arttıkça çocukları ile etkinlikleri süre ve nitelik açısından azalma gösterebilir.

Kısıtlayıcı engelleyici aracılık için sonuçlar, diğer aracılık türlerinden farklı gözükmektedir. İki çocuğu olan ebeveynlerin, tek çocuğu olan ebeveynlerden daha fazla kısıtlayıcı engelleyici role ilişkin davranışları sergilediği bulunmuştur. Cezalandırma davranışının, en fazla kırsal şehirde yaşayan düşük eğitim düzeyindeki anneler tarafından kullanıldığı bilinmektedir (Nacak vd., 2011). ocuk sayısının, bu grup arasında metropolde yaşayan yüksek eğitimli annelere göre daha fazla olduğu düşünülebilir. Kırsalda yaşayan ve çok ocuk sahibi olan bu ebeveynlerin çocuğun gelişimi hakkında yeterince bilgi sahibi olmadıkları tahmin edilmektedir. Diğer yandan, ev ortamında ocuk

sayısı arttıkça erişilebilir medya sayısının azalacağı, dolayısıyla hangi çocuğun medya aracına erişeceğini belirlemek için ödül-ceza mekanizmasının devreye girdiği düşünülebilir. Çocuk sayısı fazla olan ebeveynlerin kısıtlayıcı engelleyici aracılık davranışlarına daha fazla başvurması, bu durumlar ile açıklanabilir.

Çocuğa İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Bu kısımda çocuğa ilişkin cinsiyet ve doğum sırası değişkenlerinin erken çocukluk ebeveyn medya aracılık rolü ile ilişkisi incelenecektir.

Çocuk Cinsiyeti

Birinci araştırma sorusunun çocuk cinsiyeti değişkenini yanıtlamak için öncelikle çalışmaya katılan ebeveynlerin çocuklarının (kız veya oğlan), ebeveyn medya aracılık ölçeğine ilişkin verilerinin dağılım normalliğine bakılmıştır. Değerler normalliğe işaret ettiğinden, bu soruyu yanıtlamak için parametrik testlerden biri olan bağımsız örneklem t-testi yapılmıştır. Bulgulara Tablo 11’de yer verilmiştir.

Tablo 11

Ebeveyn Medya Aracılık Ölçek Puanı Çocuk Cinsiyet Değişkenine İlişkin T-testi Sonuçları

Aracılık Boyutu	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	ss	sd	t	p	η^2
Aktif	Kız	284	46.26	10.08	594	-1.35	0.17	
Destekleyici	Oğlan	312	47.41	10.46				
Aracılık								
Kısıtlayıcı	Kız	284	43.32	6.53	594	-0.92	0.35	
Destekleyici	Oğlan	312	43.84	7.41				
Aracılık								
Kısıtlayıcı	Kız	284	26.76	3.25	594	-1.12	0.26	
Sınırlayıcı	Oğlan	312	27.05	3.12				
Aracılık								
Aktif	Kız	284	16.17	3.11	594	-1.64	0.10	
Yorumlayıcı	Oğlan	312	16.58	2.94				
Aracılık								
Kısıtlayıcı	Kız	284	13.09	2.47	594	0.88	0.10	
Engelleyici	Oğlan	312	12.90	2.67				
Aracılık								

(Devam ediyor)

Tablo 11 (Devam)

Ebeveyn Medya Aracılık Ölçek Puanı Çocuk Cinsiyet Değişkenine İlişkin T-testi Sonuçları

Aracılık Boyutu	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	ss	sd	t	p	η^2
Aktif	Kız	284	13.17	2.97	594	-2.88	0.00*	-0.23
Sınırlayıcı Aracılık	Oğlan	312	13.89	3.09				
Toplam puan	Kız	284	158.7	19.9	594	-1.72	0.08	
	Oğlan	312	161.6	20.9				

* $p < 0.05$

Tablo 11’de görüldüğü üzere çocuk cinsiyet değişkenine göre, aktif sınırlayıcı aracılık alt boyutu açısından anlamlı bir fark bulunmuştur ($t_{(594)} = -2.88, p < 0.05$). Bu farkın oğlan çocuk lehine olduğu görülmektedir. Hesaplanan etki büyüklüğü değerine ($\eta^2 = 0.23$) baktığımızda ise, cinsiyet değişkeninin aktif destekleyici aracılık üzerinde “düşük” düzeyde bir etki büyüklüğüne sahip olduğu söylenebilir. Ebeveyn medya aracılık ölçeği, aktif destekleyici aracılık alt boyutu ($t_{(594)} = -1.35, p > 0.05$), kısıtlayıcı destekleyici aracılık alt boyutu ($t_{(594)} = -0.92, p > 0.05$), kısıtlayıcı sınırlayıcı aracılık alt boyutu ($t_{(594)} = -1.12, p > 0.05$), aktif yorumlayıcı aracılık alt boyutu ($t_{(594)} = -1.64, p > 0.05$) ve kısıtlayıcı engelleyici aracılık alt boyutu ($t_{(594)} = 0.88, p > 0.05$) açısından çocuk cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır. Çocuk cinsiyet değişkeni ile ebeveyn medya aracılığı toplam puanı arasında da anlamlı bir fark ($t_{(594)} = -1.72, p > 0.05$) görülmemiştir. Bu bulgulara göre ebeveyn medya aracılığı rolünün çocuk cinsiyet değişkeninden etkilendiği söylenebilir. Ebeveynler oğlan çocuklara aktif sınırlayıcı alt boyuta ilişkin davranışları daha çok gösterme eğilimindedirler.

Aktif sınırlayıcı aracılık, çocuğun ekran süresini ve içeriği birlikte belirleme, akıllı işaretleri takip etme gibi aracılık davranışları ile eşleşmektedir. Aktif sınırlayıcı aracılığın, aktif aracılığın diğer alt boyutları ile arasındaki temel fark, ebeveyn ve çocuğun ortak karar almasıdır. Cinsiyet değişkeni, küçük çocukların medya kullanımı için bir belirleyici faktör olarak ortaya çıkmaktadır. İngiltere’de yapılan bir araştırmada, üç ve dört yaşlarındaki oğlan çocukların tablet, akıllı telefon gibi taşınabilir medya araçlarını kız çocuklardan daha fazla kullandıkları bulunmuştur (Ofcom, 2014). Bununla birlikte oğlan çocukların medya araçları ile oyun oynamak için kızlardan daha fazla zaman harcadığı bilinmektedir (İnanlı, 2015). Ebeveynlerin çocukları ile en fazla vakit geçirdiği

medya araçları da çocuğun cinsiyetine göre farklılaşmaktadır. Buna göre, ebeveynler oğlan çocukları ile kitap okuma ve bilgisayar kullanmayı, kızlarla ise televizyon izlemeyi daha tercih etmektedir (Connell vd., 2015). Ebeveynlerin çocukların medya aracı kullanımına eşlik etmesi veya sınırlarını çizmesi çocuğun bazı avantajlara erişmesine ve risklerden korunmasına fayda sağlayacaktır.

Çocukların medya kullanımında cinsiyet durumlarının ebeveynleri üzerindeki etkisini inceleyen bir çalışmaya göre, ebeveynler oğlan çocukları için medya kullanımının sağlıkları üzerindeki zararlarından dolayı daha fazla endişe bildirmiştir (Kucirkova vd., 2018). Bu çalışmanın bulguları, oğlan çocukların medya süreçlerini düzenleme için, kız çocuklardan daha fazla desteğe ihtiyaç duyduğunu gösterir niteliktedir. Bununla birlikte, araştırmalar kız çocukların öz düzenleme becerilerinin oğlan çocuklardan daha gelişmiş olduğu göstermektedir (Kochanska, Murray ve Coy, 1997; Yaralı ve Aytar, 2017). Öz düzenleme ‘Bireyin içsel ve dışsal taleplere yerinde tepkiler verebilmesi için davranışın düzenlenmesi’ şeklinde tanımlanmaktadır (Raffaelli, Crockett ve Shen, 2005). Öz düzenleme erken çocukluk döneminde çocuğun hem ne yapmaması gerektiğini hem de ne yapması gerektiğini kapsamaktadır. Bu çalışmada ebeveynlerin kız çocuklarına oğlan çocuklarına göre daha az aktif sınırlayıcı aracılık alt boyutuna dair davranışlar sergilediğini ortaya konulmuştur. Bu durumda ekran süresi gibi öz düzenleme gerektiren konuları yönetmede kız çocukların oğlan çocuklardan daha yeterli olduğu düşünülmektedir.

Bilgin Ülken’in (2011) altı yaş grubundaki dokuz çocuk ile gerçekleştirdiği çalışmanın sonuçları, televizyon içeriğindeki saldırgan davranışları oğlan çocukların oyunlarına yansıttığını ve taklit ettiğini, kız çocukların ise daha çok kahramanların görünüş ve davranış biçimlerinden etkilendiğini ortaya koymaktadır. Nevski ve Siibak (2016), Estonyalı ebeveynlerin zaman ve içerik kısıtlamalarını kız çocukları için daha fazla kullandığını bildirirken, Nikken ve Jansz (2014), Hollandalı ebeveynlerin çocuklarının medya kullanımını düzenlemek için, oğlan çocuklarına kız çocuklardan daha fazla kural koyma eğiliminde olduklarını bulmuşlardır. Bu durumun kültürel farklılıktan kaynaklandığı düşünülmektedir. Türkiye’de okul öncesi ve ilköğretim çocuklarının anne baba tutumlarını inceleyen bir tez çalışması ise ebeveynlerin kız çocuklarına daha demokratik, oğlan çocuklarına daha kontrolcü ve disiplinli davrandıklarını göstermektedir (Erşahin, 2019). Çalışma bulgularının ortaya koyduğu, ebeveynlerin oğlan çocuklarına daha fazla aktif sınırlayıcı aracılık ile eşlik etmeleri bu durum ile uyumlu gözükmektedir. Bu durumda oğlan çocukları, kız çocukları kadar öz-düzenleme

becerisine sahip olmadıkları için, ebeveynlerin onları desteklediği düşünülmektedir. Benzer şekilde, medya ile ilgili durumlarda da ebeveynlerin oğlan çocuklarına, kız çocukların daha fazla destek verme gereksinimi olarak yorumlanabilir.

Çocuk Doğum Sırası

Birinci araştırma sorusunun doğum sırası değişkenini yanıtlamak için öncelikle doğum sırasına göre ebeveynlerin, ebeveyn medya aracılık ölçeğine ilişkin verilerinin dağılım normalliğine bakılmıştır. Değerler normalliğe işaret ettiğinden bu soruyu yanıtlamak için parametrik testlerden biri olan ANOVA Testi yapılmıştır. ANOVA Testi ile ilgili bulgulara ise Tablo 12’de yer verilmiştir.

Tablo 12

Ebeveyn Medya Aracılık Ölçek Puanı Çocuk Doğum Sırası Değişkenine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Aracılık Boyutu	Doğum Sırası	N	$\bar{X}$	ss	sd	F	p	fark
Aktif	İlk doğan	247	48.06	10.43	2-593	9.47	0.00*	1>3
Destekleyici	İkinci doğan	193	47.77	9.98				2>3
Aracılık	Üçüncü ve +	156	43.83	9.88				
Kısıtlayıcı	İlk doğan	247	44.03	6.88	2-593	6.47	0.02*	1>3
Destekleyici	İkinci doğan	193	44.40	6.69				2>3
Aracılık	Üçüncü ve +	156	41.89	7.34				
Kısıtlayıcı	İlk doğan	247	27.10	3.06	2-593	2.43	0.08	
Sınırlayıcı	İkinci doğan	193	27.06	3.11				
Aracılık	Üçüncü ve +	156	26.43	3.43				
Aktif	İlk doğan	247	16.38	3.02	2-593	2.61	0.07	
Yorumlayıcı	İkinci doğan	193	16.73	2.68				
Aracılık	Üçüncü ve +	156	15.98	3.39				
Kısıtlayıcı	İlk doğan	247	12.79	2.62	2-593	1.41	0.24	
Engelleyici	İkinci doğan	193	13.19	2.50				
Aracılık	Üçüncü ve +	156	13.07	2.59				
Aktif	İlk doğan	247	13.61	3.14	2-593	0.52	0.59	
Sınırlayıcı	İkinci doğan	193	12.63	2.91				
Aracılık	Üçüncü ve +	156	13.33	3.08				
Toplam	İlk doğan	247	162.00	20.29	2-593	8.60	0.00*	1>3
	İkinci doğan	193	162.81	19.14				2>3
	Üçüncü ve +	156	154.55	21.59				

Tablo 12’ye göre, çocuk doğum sırası değişkenine ilişkin; ebeveyn medya aracılık ölçeği aktif destekleyici aracılık ($F_{(2-593)}=9.47$, $p<0.05$) ve kısıtlayıcı destekleyici ($F_{(2-593)}=6.47$, $p<0.05$) olarak yorumlanabilir.

$_{593})=6.47, p<0.05)$ alt boyutları açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu farkın aktif destekleyici aracılık açısından hangi doğum sırası durumu arasında olduğunu belirlemek için uygulanan LSD testinin sonuçlarına göre, ilk fark çocuğu ilk doğan olan ebeveynler ($\bar{X}=48.06$) ve çocuğu üçüncü ve sonra doğan ebeveynler ($\bar{X}=43.83$) arasındadır. Bu fark çocuğu ilk doğan olan ebeveynler lehinedir. Diğer fark ise çocuğu ikinci doğan olan ebeveynler ($\bar{X}=47.77$) ve çocuğu üçüncü ve sonra doğan ebeveynler ($\bar{X}=43.83$) arasındadır. Bu fark ise çocuğu ikinci doğan olan ebeveynler lehinedir.

Kısıtlayıcı destekleyici aracılık için ilk fark çocuğu ilk doğan olan ebeveynler ($\bar{X}=44.03$) ve çocuğu üçüncü ve sonra doğan ebeveynler ($\bar{X}=41.89$) arasındadır. Bu fark çocuğu ilk doğan olan ebeveynler lehinedir. Diğer fark çocuğu ikinci doğan olan ebeveynler ($\bar{X}=44.40$) ve çocuğu üçüncü ve sonra doğan ebeveynler ($\bar{X}=41.89$) arasındadır. Bu fark ise çocuğu ikinci doğan olan ebeveynler lehinedir. Çocuk doğum sırası değişkeni ile ebeveyn medya aracılığı toplam puanı arasında da anlamlı bir fark ($F_{(2-593)}=8.60, p<0.05$) bulunmuştur. Yapılan LSD testinin sonuçlarına göre ebeveyn medya aracılığı toplam puanı için ilk fark çocuğu ilk doğan olan ebeveynler ($\bar{X}=162.00$) ve çocuğu üçüncü ve sonra doğan ebeveynler ($\bar{X}=154.55$) arasındadır. Bu fark çocuğu ilk doğan olan ebeveynler lehinedir. Diğer fark çocuğu ikinci doğan olan ebeveynler ($\bar{X}=162.81$) ve çocuğu üçüncü ve sonra doğan ebeveynler ($\bar{X}=154.55$) arasındadır. Bu fark ise çocuğu ikinci doğan olan ebeveynler lehinedir.

Çocuk doğum sırası değişkenine göre; kısıtlayıcı sınırlayıcı aracılık alt boyutu ($F_{(2-593)}=2.43, p>0.05$), aktif yorumlayıcı aracılık alt boyutu ($F_{(2-593)}=2.61, p>0.05$), kısıtlayıcı engelleyici aracılık alt boyutu ($F_{(2-593)}=1.41, p>0.05$) ve aktif sınırlayıcı aracılık alt boyutu ($F_{(2-593)}=0.52, p>0.05$) açısından ebeveynler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu bulgulara göre, ebeveyn medya aracılık rolünün çocuk doğum sırası değişkeninden etkilendiği söylenebilir. Aktif destekleyici ve kısıtlayıcı destekleyici aracılık alt boyutları için benzer sonuçlar bulunmuştur. Ebeveynler ilk doğan çocuklarına, ikinci doğan çocuklarından; ikinci doğan çocuklarına ise üçüncü ve sonra doğan çocuklarından daha fazla aktif destekleyici ve kısıtlayıcı destekleyici aracılık davranışları sergilemektedirler.

Doğum sırası çocukların medya kullanım alışkanlıklarının belirlenmesinde önemli bir faktördür (Pinon, Huston ve Wright, 1989). Büyük kardeşlerin varlığının televizyon izlemeyi azalttığı, küçük kardeşlerin varlığının ise arttırdığı bulunmuştur.

Buna göre, ilk doğanların, ikinci ve sonra doğanlara göre daha fazla televizyon izlediği söylenebilir. Sıfır ila sekiz yaş arası çocuklar karşılaştırıldığında, büyük çocukların medya araçlarını küçük çocuklardan daha fazla kullandıkları (İnanlı, 2015) bildirilmiştir.

Çalışmanın bulguları, önce doğan çocuğa daha fazla aktif destekleyici ve kısıtlayıcı destekleyici aracılık uygulandığını göstermektedir. Aktif destekleyici aracılık; ebeveynlerin çocuklarının medya ile etkileşimlerinde içerik hakkında konuşması, tartışması, medya içeriğinin çocuk gelişimine uygun olup olmadığını değerlendirmesi gibi, ebeveynin süreçte aktif olmasını gerektiren davranışlara işaret etmektedir. Kısıtlayıcı destekleyici aracılık ise ebeveynin çocuğun gelişimini ve yararını gözeterek kural koyduğu aracılık davranışlarını içermektedir. Çalışmada ilk doğan olarak bildirilen çocukların ya tek çocuk ya da büyük kardeş olduğu düşünülmektedir. Kocatürk (2018), tek çocukların, kardeşli çocuklara göre anne ve babalarından daha çok kabul edici/ilgi gösterici tutumlar algıladıkları bildirilmektedir İlk çocukların da benzer şekilde, ebeveynlerinden daha fazla ilgi gördüğü bilinmektedir (Alisinaoğlu ve Ulutaş, 2000). Bu durumda önce doğan çocuklar tek çocuk olsalar da, büyük çocuk da olsalar ebeveynlerinden gördükleri ilgi benzerdir. Bu ilgi medya aracılığı açısından, ebeveynlerin daha fazla aktif destekleyici ve kısıtlayıcı destekleyici aracılık yapmasına işaret etmektedir.

Nikken ve de Haan (2015), ebeveynlerin sıfır-yedi yaş aralığındaki çocukları için, yaşları büyüdükçe aracılık etmekte daha fazla sorunla karşılaştıklarını vurgulamıştır. Araştırmacılar medya aracılık tutumları hakkında, Amerikada 2-11 yaşındaki 1831 çocuğun ebeveynleri ile yürüttükleri çalışmada, iki-beş yaş grubunda çocuğu olan ebeveynlerin, 6-11 yaş grupları arasında çocuğu olan ebeveynlere göre medya konusunda daha öğretici bir tutuma sahip olduklarını bulmuştur (Barkin vd., 2006). Connell ve diğerlerinin (2015) çalışmasına göre, sıfır-sekiz yaş aralığında çocuğun yaşı azaldıkça, bütün medya araçlarına ebeveynlerin eşlik etme oranı artmaktadır. Bu çalışmalar ebeveynlerin küçük çocuklarına daha fazla aracılık davranışı gösterme eğilimi olduğunu göstermektedir. Ebeveynlerin çocuklarının medya sürecinde öğretici bir tutumda olmaları ve eşlik etmeleri çocukların medya deneyimlerini ve gelişimlerini destekleyecek adımlardır. Nikken ve Jansz (2014) ise bu durumla çelişen şekilde, 2-12 yaş aralığındaki çocuklar için ebeveynlerin, çocukların yaşı büyüdükçe daha fazla aktif aracılık yaptığını, küçük çocuklara ise çeşitli yollarla kontrol teknikleri uyguladıklarını ortaya koymuştur. Ebeveynler yaşı daha büyük çocuklarının (ilk doğan), medya ile etkileşimlerine, gelişimlerini de gözeterek, daha fazla kural koyarak, kısıtlayıcı aracılık yapmaktadır

(Livingstone ve Helsper, 2008). Bunun nedeni, çocuğun yaşı büyüdükçe, daha fazla risk ile karşı karşıya kalacağına dair olan tutum olarak görülmektedir.

Ebeveynlerin üçüncü ve sonra doğan çocuk olarak bildirdiği çocuklar, en az üç kardeşlerdir. Ebeveynlik stillerine bakıldığında, ilk çocuktan sonra doğan kardeşlerin daha az kontrolcü ana baba davranışıyla yetiştirildiği bilinmektedir ((McHale, Crouter ve Whiteman, 2003). Ólafsson, Green ve Staksrud (2018) tarafından yapılan çalışmada çocukların internet kullanımında kardeşlik durumu incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, büyük kardeşlerin varlığında günlük internet süresi artmakta; büyük kardeş internet etkinliklerinde bulunduğunda küçük kardeş de istemektedir. Bu araştırmanın sonuçları, ikinci ve sonra doğanların büyük kardeşten etkilenecek daha fazla internet kullanmak istemesi olarak yorumlanmaktadır. Bununla bağlantılı olarak, çocuk sayısının fazla olduğu evlerde; küçük çocukların, büyük kardeşlerini örnek alabilirler. Çocuk sayısı arttıkça ebeveynin, zamanı ve ilgisi azalması, destekleyici aracılık davranışlarını daha az sergilemesinin bir nedeni olarak görülmektedir.

İkinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmada yer alan ikinci araştırma sorusu ‘60-72 aylık çocuğu olan ebeveynlerin medya ve teknoloji tutumu ile dijital ebeveynlik tutumu ölçeklerinin alt boyutları, ebeveyn medya aracılık ölçeğinin aktif destekleyici, kısıtlayıcı destekleyici, kısıtlayıcı sınırlayıcı, aktif yorumlayıcı, kısıtlayıcı engelleyici ve aktif sınırlayıcı alt boyutlarını yordamakta mıdır?’ şeklinde araştırmanın amaçları kısmında belirtilmiştir. Bu soruyu cevaplandırmak için analizden önce Pearson Korelasyon sonuçlarına bakılmıştır. Normallik varsayımları kontrol edilmiş ve sağlandığı görülmüştür. Bu sorunun yanıtlanması için çoklu regresyon analizi yapılmıştır.

Alt boyutlara ilişkin regresyon analizi yapılmadan önce, medya ve teknoloji tutum ve dijital ebeveynlik tutumu ölçekleri toplam puanlarının, ebeveyn medya aracılık ölçeği toplam puanını ne kadar yordadığı ortaya konulmuştur. Pearson Korelasyon sonuçları, ebeveyn medya aracılık ölçeği toplam puanının, dijital ebeveynlik tutum ölçeği toplam puanı ile pozitif yönde düşük düzeyde ilişkiye ($r=0.152$, $p<0.05$), medya ve teknoloji tutumu ölçeği toplam puanı ile negatif yönde düşük düzeyde ilişkiye ($r=-0.043$, $p<0.05$) sahip olduğu sonucunu ortaya koymuştur. Dijital ebeveynlik tutumu ölçeği toplam puanı ile medya ve teknoloji tutumu ölçeği toplam puanı arasında ise pozitif yönde düşük

düzeyde anlamlı bir ilişki ($r=0.246$, $p<0.01$) vardır. Normallik varsayımlarını sağladığı görülerek çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Bulgulara Tablo 13’te yer verilmiştir.

Tablo 13

Ebeveyn Medya Aracılık Ölçeğinin Yordayıcı Değişkenlere (Dijital Ebeveynlik ve Medya ve Teknoloji Tutumu) İlişkin Çoklu Regresyon Analizi

Yordayıcı Değişkenler	B	SH	β	t	p
Sabit	142.27	7.74	-	18.36	0.00*
Dijital Ebeveynlik	0.61	0.14	0.17	4.14	0.00*
Medya ve Teknoloji Tutumu	-0.276	0.13	-0.08	-2.04	0.04*
N=596	R=0.17	R ² =0.03			
F ₍₂₋₅₉₃₎ =9.164	p=0.00*	p< 0.05*			

Ebeveyn medya aracılık ölçeği toplam puanı üzerinde etkisi olduğu düşünülen, dijital ebeveynlik tutumu ölçeği toplam puanı ve medya ve teknoloji tutumu ölçeği toplam puanı değişkenlerin, medya aracılık ölçeğini ne şekilde yordadığını ortaya koymaya yönelik olarak yapılan çoklu regresyon analizi sonucunda, dijital ebeveynlik tutumu toplam puanı ve medya ve teknoloji tutumu toplam puanı değişkenlerinin birlikte, medya aracılık ölçeği ile anlamlı bir ilişki ($R=0.17$, $R^2=0.03$) bulunmuştur ($F_{(3,592)}=9.164$, $p<0.05$). Bu değişkenler birlikte, ebeveyn medya aracılığı ölçeği toplam puanının %3’ünü açıklamaktadır. Standartlaştırılmış regresyon katsayılarına göre, yordayıcı değişkenlerin, ebeveyn medya aracılığı üzerindeki göreceli önem sırası; dijital ebeveynlik ($\beta:0.17$), medya ve teknoloji tutumu ($\beta:-0.08$) şeklindedir.

Bulgular ebeveyn medya ve teknoloji tutumu toplam puanı ile dijital ebeveynlik tutumu toplam puanının ebeveyn medya aracılık ölçeği toplam puanını yordadığını göstermektedir. Dijital ebeveynlik tutumu toplam puanı, ebeveyn medya aracılık ölçeği toplam puanının %17’sini açıklamaktadır. Aralarında pozitif ilişki olduğu görülmektedir. Medya ve teknoloji tutumu toplam puanı ise ebeveyn medya aracılık ölçeği toplam puanının %8’ini negatif ilişki ile açıklamaktadır. Ebeveynlerin medya ve teknoloji tutumunda üç boyut bulunmaktadır: Teknolojiye yönelik olumlu tutum, teknolojisiz kalma kaygısı/teknoloji bağımlılığı, teknolojiye karşı olumsuz tutum. Dijital ebeveynlik tutumu ise dijital medyanın etkili kullanımını onaylama ve dijital medya risklerinden koruma boyutlarından oluşmaktadır. Dijital ebeveynlik tutumunun ebeveyn medya aracılık ölçeğini daha yüksek oranda açıklamasının, iki ölçeğin sorularının da çocuklar

hakkında olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Medya ve teknoloji tutum soruları ise ebeveynin kişisel kullanımı hakkındadır.

Ebeveynler, hızla gelişen teknolojiye uyum sağlayarak çocuklarını olası olumsuzluklardan korumak ve yararı arttırmak için medya araçlarına karşı yeni yaklaşımlar geliştirmişlerdir (Livingstone vd., 2015). Ebeveynlerin çocuklarının kullandığı medyanın içerik ve zamanı bakımından düzenleme yapmak amacıyla çocuklarının medya kullanımını izlemek, kontrol etmek, yönetmek ve yönlendirmek için geliştirdikleri stratejiler ebeveyn medya aracılık rollerini oluşturmaktadır (Nevski ve Siibak, 2016; Padilla-Walker ve Coyne, 2011). Ebeveyn medya aracılık rolü ebeveyn ve çocuk kaynaklı birçok faktörden etkilenmektedir (Shin ve Li, 2017). Önceki çalışmalar, ebeveynlerin çocuklarının medya kullanımıyla ilgili rehberliklerinin çeşitli değişkenlerle ilişkili olduğunu göstermiştir. Bu çalışmada ise ebeveyn medya aracılık rollerinin, demografik özelliklerden hangi yönde etkilendiği önceki sorularda açıklanmıştır. Bununla birlikte bu çalışmada; dijital ebeveynlik tutumunun ve medya ve teknoloji tutumunun ebeveyn medya aracılık ölçeği üzerinde birer yordayıcı olduğu sonucu ortaya konulmuştur.

Araştırmanın ikinci araştırma sorusunda ebeveynlerin medya ve teknoloji tutumları ile dijital ebeveynlik tutumlarının alt boyutlarının, ebeveyn medya aracılık ölçeğinin aktif destekleyici, kısıtlayıcı destekleyici, kısıtlayıcı sınırlayıcı, aktif yorumlayıcı, kısıtlayıcı engelleyici ve aktif sınırlayıcı alt boyutlarının yordayıcısı olup olmadığı incelenmektedir.

Aktif Destekleyici Alt Boyut

Ebeveynlerin medya ve teknoloji tutumları ile dijital ebeveynlik tutumlarının alt boyutları ile, ebeveyn medya aracılık ölçeğinin alt boyutu olan aktif destekleyici aracılık arasındaki Pearson korelasyon sonucuna göre aktif destekleyici aracılık puanı, dijital ebeveynlik tutumu alt boyutu olan dijital medyanın etkili kullanımını onaylama ile pozitif yönde düşük düzeyde ilişkili ($r=0.09$, $p<0.05$) ve dijital medya risklerinden koruma ile pozitif yönde düşük düzeyde ilişkili ($r=0.07$, $p<0.05$) olduğu bulunmuştur. Aktif destekleyici aracılık puanı, medya ve teknoloji tutumu alt boyutu olan teknolojiye yönelik olumlu tutum ile pozitif yönde düşük düzeyde ilişkili ($r=0.02$, $p<0.05$), teknolojisiz kalma kaygısı/teknoloji bağımlılığı alt boyutu ile negatif yönde düşük düzeyde ilişkili

($r=-0.09$, $p<0.05$) ve teknolojiye yönelik olumsuz tutum ile pozitif yönde düşük düzeyde ilişkili ($r=0.01$, $p<0.05$) bulunmuştur. Yapılan çoklu regresyon analizinin bulgularına ise Tablo 14’te yer verilmiştir.

Tablo 14

Ebeveyn Medya Aracılık Ölçeği Aktif Destekleyici Alt Boyutu Yordayıcı Değişkenlerine (Dijital Ebeveynlik ve Medya ve Teknoloji Tutumu Ölçeği Alt Boyutları) İlişkin Çoklu Regresyon Analizi

Yordayıcı Değişkenler		B	SH	β	T	p
Sabit		38.09	4.19		9.47	0.00*
Dijital Ebeveynlik	Dijital medyanın etkili kullanımını onaylama	0.26	0.12	0.10	2.23	0.02*
	Dijital medya risklerinden koruma	0.14	0.10	0.05	1.37	0.17
Medya ve Teknoloji Tutumu	Teknolojiye yönelik olumlu tutum	0.12	0.11	0.04	1.02	0.30
	Teknolojisiz kalma kaygısı/teknoloji bağımlılığı	-0.51	0.17	-0.13	-2.95	0.00*
	Teknolojiye yönelik olumsuz tutum	0.06	0.15	0.01	0.37	0.70
N=596		R=0.16	R ² =0.02			
F _(5,590) =3.30		p=0.00*	*p<0.05			

Dijital ebeveynlik alt boyutu olan dijital medyanın etkili kullanımını onaylama ve dijital medya risklerinden korunma ile medya ve teknoloji tutumu alt boyutu olan teknolojiye yönelik olumlu tutum, teknolojisiz kalma kaygısı/teknoloji bağımlılığı ve teknolojiye yönelik olumsuz tutum bağımsız değişkenlerinin, ebeveyn medya aracılık ölçeğinin alt boyutu olan aktif destekleyici boyutu yordayıp yormadığı sonucuna ulaşmak için uygulanan regresyon analizi sonucunda yukarıda belirtilen değişkenler ile aktif destekleyici alt boyut arasında anlamlı bir ilişki ($R=0.16$, $R^2=0.02$) bulunmuştur ($F_{(5,590)}=3.30$, $p<0.05$). Söz konusu değişkenler birlikte, aktif destekleyici alt boyuttaki değişimin %2’sini açıklamaktadır. Regresyon katsayılarının anlamlılık testleri göz önüne alındığında, yordayıcı değişkenlerden sadece teknolojisiz kalma kaygısı/teknoloji bağımlılığı ve dijital medyanın etkili kullanımını onaylama puanlarının, aktif destekleyici aracılık üzerinde anlamlı yordayıcılar olduğu görülmektedir. Standartlaştırılmış regresyon katsayılarına göre, yordayıcı değişkenlerin, aktif destekleyici alt boyut üzerindeki göreceli önem sırası; teknolojisiz kalma kaygısı/teknoloji bağımlılığı ($\beta:-0.13$) ve dijital medyanın etkili kullanımını onaylama ($\beta:0.10$) şeklindedir.

Buna göre ebeveyn medya aracılığı aktif destekleyici alt boyutuna ilişkin davranışları, teknoloji kaygısı/teknoloji bağımlılığı tutumunu az gösteren ebeveynlerin ve medyanın etkili kullanımını onaylayan ebeveynlerin başvurduğu bulunmuştur. Aktif destekleyici aracılık ile eşleşen davranışlar; içerik hakkında konuşmak, soru sormak, ebeveyn olarak çocuğun maruz kalacağı içerik için öncesinde hazırlamak, sonrasında ise içerik hakkında açıklama yapmak gibi çocuğun medya içeriğinden zarar görmesini engellemek, hatta yarara dönüştürmek için ebeveyn çabası içeren davranışlardır. Valkenburg ve diğerlerine göre (1999), aktif aracılık; ebeveynin ve çocuğun karşılıklı içerikle ilgili düşüncelerini paylaşarak ve tartışarak strateji oluşturmalarıdır. Ebeveynlerin çocuklarının etkinliklerine yönelik, düşünmeye teşvik eden ve merak uyandıran açık uçlu sorular sorması, çocukların yaratıcılık becerilerini arttırmak için tavsiye edilmektedir (Özer ve Polat Yıldırım, 2019). Aktif aracılığın, saldırgan davranışları üzerinde azaltıcı etkisi olduğunu (Collier vd., 2016; Desmond, Singer ve Singer, 1990; Nathanson, 1999; Bilgin Ülken, 2011) ve aktif aracılık sayesinde çocuklar eleştirel düşünme becerisinin desteklendiğini (Nathanson, 2001) araştırmalar ortaya koymaktadır.

Ebeveynlerin medya hakkındaki tutumlarının, aracılık davranışları üzerinde etkisi görülmektedir. Yedi ülkede sekiz yaşından küçük çocukların ebeveynleriyle yapılan bir araştırmada, ebeveynlerin dijital araçlara bakışı, beklentileri, yükledikleri anlam ve tutumlarının çocuklarının dijital medya alışkanlıklarını etkilediği sonucunu göstermektedir (Chaudron vd., 2015). Dijital medyanın etkili kullanımını onaylayan ebeveynler, çocuklarının teknoloji kullanma pratikliğine, yararlı kullanımına, geleceğine olacak katkısı için ve eğlence amaçlı kullanımına değer vermektedir. Bu durum onları medya araçlarına karşı aktif destekleyici aracılık uygulayarak; içerik hakkında konuşmaya, soru sormaya, öncesinde içerik için hazırlamaya, sonrasında ise açıklama yapmaya itmektedir.

Bulgulara göre, teknolojisiz kalma kaygısı/bağımlılığı bildiren ebeveynler ile aktif destekleyici alt boyut negatif ilişkidir. Buna göre, teknolojisiz kalma kaygısı/teknoloji bağımlılığı bildiren ebeveynlerin daha az aktif destekleyici aracılık davranışlarına başvurduğu söylenebilir. Medya ve teknoloji kaynaklı bağımlılık türleri gün geçtikçe artmaktadır (Küçükvardar, 2019). Google tarafından yapılan araştırma (2013), akıllı telefon kullanıcılarının %76'sının telefonlarını almadan evlerinden ayrılmak istemediklerini ortaya koymuştur. Ebeveynler tarafından aşırı kullanılan mobil cihazlar, ebeveyn çocuk arasında daha az sözlü iletişime neden olarak (Radesky vd., 2015), çocuğun gelişimi üzerinde olumsuz bir etkiye neden olabilmektedir. Hwang ve

diğerlerinin (2017), ortaokul öğrencilerinin ebeveynleri ile yürüttüğü çalışmanın bulguları, bu çalışmanın bulguları ile örtüşmektedir. Bu çalışmada, medya bağımlılığı bulunan ebeveynlerin, çocuklarının medya kullanımını diğer ebeveynler kadar dikkate almadığı ve aktif aracılık davranışları ile negatif ilişkili oldukları bulunmuştur. Bu çalışmayla, erken çocukluk döneminde de bu sonucun geçerli olduğu ortaya koyulmuştur.

Kısıtlayıcı Destekleyici Alt Boyut

Ebeveynlerin medya ve teknoloji tutumları ile dijital ebeveynlik tutumlarının alt boyutları ile, ebeveyn medya aracılık ölçeği alt boyutu olan kısıtlayıcı destekleyici aracılık arasındaki Pearson korelasyon sonucuna göre kısıtlayıcı destekleyici aracılık puanı, dijital ebeveynlik tutumu alt boyutu olan dijital medyanın etkili kullanımını onaylama ile pozitif yönde düşük düzeyde ilişkili ($r=0.06$, $p<0.05$) ve dijital medya risklerinden koruma ile pozitif yönde düşük düzeyde ilişkili ($r=0.12$, $p<0.05$) olduğu bulunmuştur. Kısıtlayıcı destekleyici aracılık puanı, medya ve teknoloji tutumu alt boyutu olan teknolojiye yönelik olumlu tutum ile negatif yönde düşük düzeyde ilişkili ($r=-0.03$, $p<0.05$), teknolojisiz kalma kaygısı/teknoloji bağımlılığı alt boyutu ile negatif yönde düşük düzeyde ilişkili ($r=-0.13$, $p<0.05$) ve teknolojiye yönelik olumsuz tutum ile pozitif yönde düşük düzeyde ilişkili ($r=0.01$, $p<0.05$) bulunmuştur. Yapılan çoklu regresyon analizinin bulgularına ise Tablo 15’te yer verilmiştir.

Tablo 15

Ebeveyn Medya Aracılık Ölçeği Kısıtlayıcı Destekleyici Alt Boyutu Yordayıcı Değişkenlerine (Dijital Ebeveynlik ve Medya ve Teknoloji Tutumu Ölçeği Alt Boyutları) İlişkin Çoklu Regresyon Analizi

Yordayıcı Değişkenler		B	SH	β	t	p
Sabit		38.35	2.71		14.10	0.00
Dijital Ebeveynlik	Dijital medyanın etkili kullanımını onaylama	0.16	0.08	0.08	1.99	0.04*
	Dijital medya risklerinden koruma	0.19	0.07	0.11	2.70	0.00*
Medya ve Teknoloji Tutumu	Teknolojiye yönelik olumlu tutum	-0.01	0.08	-0.01	-0.22	0.82
	Teknolojisiz kalma kaygısı/teknoloji bağımlılığı	-0.38	0.11	-0.14	-3.25	0.00*
	Teknolojiye yönelik olumsuz tutum	0.00	0.10	0.00	0.07	0.94
N=596		R=0.19	R ² =0.04			
F ₍₅₋₅₉₀₎ =4.87		p=0.00*	*p<0.05			

Dijital ebeveynlik alt boyutu olan dijital medyanın etkili kullanımını onaylama ve dijital medya risklerinden korunma ile medya ve teknoloji tutumu alt boyutu olan teknolojiye yönelik olumlu tutum, teknolojisiz kalma kaygısı/teknoloji bağımlılığı ve teknolojiye yönelik olumsuz tutum bağımsız değişkenlerinin, ebeveyn medya aracılık ölçeğinin alt boyutu olan kısıtlayıcı destekleyici boyutu yordayıp yordadığı sonucuna ulaşmak için uygulanan regresyon analizi sonucunda yukarıda belirtilen değişkenler ile kısıtlayıcı destekleyici alt boyut arasında anlamlı bir ilişki ($R=0.19$, $R^2=0.04$) bulunmuştur ($F_{(5,590)}=4.87$, $p<0.05$). Söz konusu değişkenler birlikte, kısıtlayıcı destekleyici alt boyuttaki değişimin %4'ünü açıklamaktadır. Regresyon katsayılarının anlamlılık testleri göz önüne alındığında, yordayıcı değişkenlerden teknolojisiz kalma kaygısı/teknoloji bağımlılığı, dijital medyanın etkili kullanımını onaylama ve dijital medya risklerinden koruma puanlarının, kısıtlayıcı destekleyici aracılık üzerinde anlamlı yordayıcılar olduğu görülmektedir. Standartlaştırılmış regresyon katsayılarına göre, yordayıcı değişkenlerin, kısıtlayıcı destekleyici alt boyut üzerindeki göreceli önem sırası; teknolojisiz kalma kaygısı/teknoloji bağımlılığı ($\beta:-0.14$), dijital medya risklerinden koruma ($\beta:0.11$) ve dijital medyanın etkili kullanımını onaylama ($\beta:0.08$) şeklindedir.

Buna göre ebeveyn medya aracılığı kısıtlayıcı destekleyici alt boyuta ilişkin davranışlara, teknolojisiz kalma kaygısı/teknoloji bağımlılığı tutumunu az gösteren ebeveynler ile medyanın etkili kullanımını onaylayan ve medyanın risklerin çocuklarını korumak isteyen ebeveynlerin daha fazla başvurduğu bulunmuştur. Valkenburg ve diğerlerine göre (1999), sınırlayıcı aracılık; ebeveynin kurallar koyarak çocuğun medya ile ilişkisi hakkında strateji oluşturmalarıdır. Kısıtlayıcı destekleyici aracılık; medya süresini belirlemek, bazı zaman dilimlerinde medya araçlarını kapatmak gibi, ebeveynlerin kısıtlama davranışlarını içermektedir. Kısıtlayıcı destekleyici aracılığın, kısıtlayıcı aracılığın diğer alt boyutları ile arasındaki fark, ebeveynin süreçte çocuğun temel gelişim gereksinimlerinin gözetilmesidir.

Avrupa'da, 18 ülkede ebeveyn medya aracılığı hakkında yürütülen çalışma, kısıtlayıcı aracılığın yaygın olarak kullanıldığını göstermektedir (Kirwil, 2009). Uluslararası yürütülen çalışmalar, ülkemizde kısıtlayıcı aracılık stratejilerinin baskın şekilde kullanıldığı sonucunu vermektedir (Helsper vd., 2013; Livingstone ve Duerager, 2012). Buna göre Türkiye'deki çocuklar çevrimiçi risklere karşı ebeveynlerinin kendilerine koyduğu kısıtlamalarla korunmaktadır. Yapılan çalışmada (Helsper vd., 2013) Türk çocukların yüzleştikleri çevrimiçi riskler ve çevrimiçi fırsatlar diğer çocuklara göre düşük bulunmuştur. Bunun sınırlı internet kullanımından kaynaklandığı

bilinmektedir. Sınırlı kullanım, çocukların karşılaşabileceği riskleri azaltsa da ulaşabilecekleri çocukların çevrimiçi fırsatları da kaçırmasına neden olmaktadır. Bu çalışmaya katılan ebeveynlerin çocuklarını korumak için kullandıklarını kısıtlayarak riski en aza indirmeye çalışmak istediği bilinmektedir.

Yapılan çalışmalar, ebeveynlerin medya araçlarına yönelik tutumlarının, kısıtlayıcı aracılık kullanımını önemli ölçüde etkilediği sonucunu göstermiştir (Warren, 2005). Medyanın çocukları üzerindeki riskleri için kaygılanan (Nikken ve Schols, 2015) ve televizyon kaynaklı saldırganlık davranışlarına neden olacağına dair endişe taşıyan (Valkenburg vd., 1999) ebeveynlerin, kısıtlayıcı aracılık stratejilerine başvurma eğiliminin daha fazla olduğu bilinmektedir. Ayrıca, Van Petegem ve diğerlerinin (2019) yaptıkları çalışmada, dijital oyun konusunda ebeveynin medyaya gösterdiği olumsuz tutum ile kısıtlayıcı aracılık davranışlarının pozitif yönde ilişkili olduğu belirlenmiştir. Bu çalışmanın bulguları, burada sunulan araştırmalarla uyumlu gözükmektedir. Medyanın potansiyel zararlarından çocuklarını korumak isteyen ebeveynler, kısıtlayıcı destekleyici aracılık davranışlarına daha fazla başvurmaktadır. Ebeveynlerin, medyanın risklerinden çocukları kural koyarak korumayı planladıkları düşünülmektedir.

Medyanın çocukları üzerindeki olumlu etkisini kabul eden ebeveynlerin medya aracılığı rollerini inceleyen çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalarda, çocuklarının medya kullanımını onaylayan ebeveynlerin, çocuklarının medyaya erişimine daha fazla müsaade ettiği (Lauricella vd., 2015) ve sık denetimle birlikte aktif aracılık stratejilerine daha fazla başvurduğu (Nikken ve Schols, 2015) ortaya koyulmuştur. Bu çalışmada, çocuklarının medya kullanımını onaylayan ebeveynler, kısıtlayıcı destekleyici alt boyut ile ilişkili bulunmuştur. Kısıtlayıcı destekleyici aracılık boyutu, kural koyma ve kullanımı kısıtlama davranışları ile eşleşmektedir.

Yapılan analiz sonuçları, teknolojisiz kalma kaygısı/teknoloji bağımlılığı tutumunu gösteren ebeveynlerin, ebeveyn medya aracılığının kısıtlayıcı destekleyici alt boyuta ilişkin davranışlara daha az başvurduğu bulunmuştur. Alanyazın incelendiğinde, çocuk medya kullanımının, ebeveyn medya kullanımı ile ilişkili görüldüğü çalışmalar dikkat çekmektedir. Buna göre, Lauricella ve meslektaşlarının (2015), Amerika’da sıfır sekiz yaş arası çocukların medya aracı kullanımı üzerine, 2.300’den fazla ebeveyn ile yürüttüğü çalışmasında televizyon, bilgisayar, akıllı telefon ve tabletlerde fazla zaman harcayan ebeveynlerin çocuklarının da bu cihazlarla çok vakit geçirdiği sonucu elde edilmiştir. Kendileri bağımlılık derecesinde medya ile vakit geçiren ebeveynlerin, çocuklarını korumak ve yarar sağlamak için medya aracılık davranışlarını önemsemediği

düşülmektedir. Nikken ve Schols (2015) medyaya daha fazla zaman ayıran ebeveynlerin, çocuklarının medya kullanımına aktif ve kısıtlayıcı aracılık uygulama konusunda daha az eğilimli olduğunu bulmuştur. Bu bulgular, mevcut çalışmanın bulguları ile benzerlik göstermektedir

Kısıtlayıcı Sınırlayıcı Alt Boyut

Ebeveynlerin medya ve teknoloji tutumları ile dijital ebeveynlik tutumlarının alt boyutları ile, ebeveyn medya aracılık ölçeğinin alt boyutu olan kısıtlayıcı sınırlayıcı aracılık arasındaki Pearson korelasyon sonucuna göre kısıtlayıcı sınırlayıcı aracılık puanı, dijital ebeveynlik tutumu alt boyutu olan dijital medyanın etkili kullanımını onaylama ile pozitif yönde düşük düzeyde ilişkili ($r=0.03$, $p<0.05$) ve dijital medya risklerinden koruma ile pozitif yönde düşük düzeyde ilişkili ($r=-0.16$, $p<0.05$) olduğu bulunmuştur. Kısıtlayıcı sınırlayıcı aracılık puanı, medya ve teknoloji tutumu alt boyutu olan teknolojiye yönelik olumlu tutum ile pozitif yönde düşük düzeyde ilişkili ($r=0.01$, $p<0.05$), teknolojisiz kalma kaygısı/teknoloji bağımlılığı alt boyutu ile negatif yönde düşük düzeyde ilişkili ($r=-0.04$, $p<0.05$) ve teknolojiye yönelik olumsuz tutum ile pozitif yönde düşük düzeyde ilişkili ($r=0.03$, $p<0.05$) bulunmuştur. Yapılan çoklu regresyon analizinin bulgularına ise Tablo 16'da yer verilmiştir.

Tablo 16

Ebeveyn Medya Aracılık Ölçeği Kısıtlayıcı Sınırlayıcı Alt Boyutu Yordayıcı Değişkenlerine (Dijital Ebeveynlik ve Medya ve Teknoloji Tutumu Alt Boyutları) İlişkin Çoklu Regresyon Analizi

Yordayıcı Değişkenler		B	SH	β	t	p
Sabit		23.39	1.24		18.81	0.00
Dijital Ebeveynlik	Dijital medyanın etkili kullanımını onaylama	0.02	0.03	0.02	0.52	0.59
	Dijital medya risklerinden koruma	0.12	0.03	0.15	3.78	0.00*
Medya ve Teknoloji Tutumu	Teknolojiye yönelik olumlu tutum	0.01	0.03	0.02	0.44	0.66
	Teknolojisiz kalma kaygısı/teknoloji bağımlılığı	-0.06	0.05	-0.05	-1.17	0.24
	Teknolojiye yönelik olumsuz tutum	0.00	0.04	0.00	0.12	0.90
N=596		R=0.17	R ² =0.03			
F ₍₅₋₅₉₀₎ =3.55		p=0.00	*p<0.05			

Dijital ebeveynlik alt boyutu olan dijital medyanın etkili kullanımını onaylama ve dijital medya risklerinden koruma ile medya ve teknoloji tutumu alt boyutu olan teknolojiye yönelik olumlu tutum, teknolojisiz kalma kaygısı/teknoloji bağımlılığı ve teknolojiye yönelik olumsuz tutum bağımsız değişkenlerinin, ebeveyn medya aracılık ölçeğinin alt boyutu olan kısıtlayıcı sınırlayıcı boyutu yordayıp yormadığı sonucuna ulaşmak için uygulanan regresyon analizi sonucunda yukarıda belirtilen değişkenler ile kısıtlayıcı sınırlayıcı alt boyut arasında anlamlı bir ilişki ($R=0.17$, $R^2=0.03$) bulunmuştur ($F_{(5,590)}=3.55$, $p<0.05$). Söz konusu değişkenler birlikte, kısıtlayıcı sınırlayıcı alt boyuttaki değişimin %3'ünü açıklamaktadır. Regresyon katsayılarının anlamlılık testleri göz önüne alındığında, yordayıcı değişkenlerden yalnızca dijital medya risklerinden koruma puanının ($\beta:0.15$), kısıtlayıcı sınırlayıcı aracılık üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmektedir.

Bulgular, ebeveyn medya aracılığı kısıtlayıcı sınırlayıcı alt boyuta ilişkin davranışlara, medyanın risklerinden çocuklarını korumak isteyen ebeveynlerin daha fazla başvurduğunu göstermektedir. Kısıtlayıcı sınırlayıcı aracılık stratejileri: Madde kullanımı, şiddet, küfür ve cinsel içerikte kanalı değiştirme ve televizyonu kapatma gibi davranışlarla eşleşmektedir. Bu aracılık rolünde ebeveynler, doğru ve yanlış davranış hakkında bilgilendirmeksizin, çocukların medya içeriğine erişimini kesmektedir. Bu çalışmada, ebeveynlerin 5'li puanlama üzerinden en fazla ($\bar{X}=4.48$) başvurduğu medya aracılığı davranışları kısıtlayıcı sınırlayıcı aracılığa aittir. Kısıtlayıcı sınırlayıcı aracılık rolünün (ebeveyn rolü, yaşı, eğitim durumu ve çocuk sayısı ile çocuk cinsiyet ve doğum sırası) değişkenlerden hiçbirinden etkilenmemesi dikkat çekici bir bulgudur. Bu aracılık alt boyutu ile yalnızca ebeveyn dijital medya risklerinden koruma tutumunun ilişkili olduğu ortaya koyulmuştur.

Ebeveynlerin medya aracılığına, çocuklarını aşırı dijital medya aracı kullanımından korumak için başvurduğu bilinmektedir (Van den Bulck ve Van den Bergh, 2000). Alanyazında, ebeveynlerin medya araçlarına karşı tutumlarının, aracılık stratejileri üzerinde etkiye sahip olduğuna dair çalışmalar bulunmaktadır. Bilgin Ülken (2011) televizyona karşı olumsuz tutum gösteren anne-babaların daha fazla aracılık uyguladıklarını ifade etmiştir. Valkenburg ve diğerleri (1999), televizyonun çocuklarının üzerinde saldırganlık davranışlarını arttıracığına dair hakkında endişe taşıyan ebeveynlerin kısıtlayıcı aracılık stratejilerine başvurma eğiliminin daha yüksek olduğunu, Warren ise (2005), ebeveynlerin televizyona yönelik olumsuz tutumlarının kısıtlayıcı aracılık kullanımını önemli ölçüde etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Güncel bir çalışmada,

Van Petegem ve diğerlerinin (2019), dijital oyun konusunda, ebeveynin gösterdiği olumsuz tutum ile kısıtlayıcı aracılık davranışlarının pozitif yönde ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Ebeveynlerin medya risklerinden çocuklarını koruma isteği; çocukların medya kullanımı sonucunda çevresi ile iletişiminin azalabileceği, akademik başarısı üzerinde azalma olacağı gibi endişelerden kaynaklanmaktadır. Ebeveynin bu tutumu göstermesi, medya araçlarının çocuğun gelişimine destek olacak şekilde kullanımı hakkında bilgi sahibi olmamaları ile ilgili gözükmetedir. Bu durumun, ebeveynlerin dijital yetkinlikleri ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Dijital yetkinlikleri az olan ebeveynler, teknolojiye karşı gösterdikleri olumsuz tutum ile ilişkilendirmiştir. Araştırmalar, dijital yetkinlikleri az olan ebeveynlerin bazılarının kısıtlayıcı aracılık stratejilerini daha fazla kullandığını, bazılarının ise bilgi eksikliğinden dolayı fazla müsamahakar tutuma sahip olduğunu göstermektedir (Brito vd., 2017).

Aktif Yorumlayıcı Alt Boyut

Ebeveynlerin medya ve teknoloji tutumları ile dijital ebeveynlik tutumlarının alt boyutları ile, ebeveyn medya aracılık ölçeği alt boyutu olan aktif yorumlayıcı aracılık arasındaki Pearson korelasyon sonucuna göre aktif yorumlayıcı aracılık puanı, dijital ebeveynlik tutumu alt boyutu olan dijital medyanın etkili kullanımını onaylama ile pozitif yönde düşük düzeyde ilişkili ($r=0.10$, $p<0.05$) ve dijital medya risklerinden koruma ile pozitif yönde düşük düzeyde ilişkili ($r=0.13$, $p<0.05$) olduğu bulunmuştur. Aktif yorumlayıcı aracılık puanı, medya ve teknoloji tutumu alt boyutu olan teknolojiye yönelik olumlu tutum ile pozitif yönde düşük düzeyde ilişkili ($r=0.02$, $p<0.05$), teknolojisiz kalma kaygısı/teknoloji bağımlılığı alt boyutu ile negatif yönde düşük düzeyde ilişkili ($r=-0.05$, $p<0.05$) ve teknolojiye yönelik olumsuz tutum ile pozitif yönde düşük düzeyde ilişkili ($r=0.01$, $p<0.05$) bulunmuştur. Yapılan çoklu regresyon analizinin bulgularına ise Tablo 17’de yer verilmiştir.

Tablo 17

Ebeveyn Medya Aracılık Ölçeği Aktif Yorumlayıcı Alt Boyutu Yordayıcı Değişkenlerine (Dijital Ebeveynlik ve Medya ve Teknoloji Tutumu Alt Boyutları) İlişkin Çoklu Regresyon Analizi

Yordayıcı Değişkenler		B	SH	β	t	p
Sabit		12.51	1.17		10.61	0.00
Dijital Ebeveynlik	Dijital medyanın etkili kullanımını onaylama	0.08	0.03	0.10	2.44	0.01*
	Dijital medya risklerinden koruma	0.09	0.03	0.12	2.91	0.00*
Medya ve Teknoloji Tutumu	Teknolojiye yönelik olumlu tutum	0.01	0.03	0.02	0.46	0.63
	Teknolojisiz kalma kaygısı/ teknoloji bağımlılığı	-0.09	0.05	-0.08	-1.88	0.06
	Teknolojiye yönelik olumsuz tutum	0.00	0.04	0.00	0.14	0.88
N=596		R=0.18	R ² =0.03			
F _(5,590) =4.11		p=0.00	*p<0.05			

Dijital ebeveynlik alt boyutu olan dijital medyanın etkili kullanımını onaylama ve dijital medya risklerinden korunma ile medya ve teknoloji tutumu alt boyutu olan teknolojiye yönelik olumlu tutum, teknolojisiz kalma kaygısı/teknoloji bağımlılığı ve teknolojiye yönelik olumsuz tutum bağımsız değişkenlerinin, ebeveyn medya aracılık ölçeğinin alt boyutu olan aktif destekleyici boyutu yordayıp yordadığı sonucuna ulaşmak için uygulanan regresyon analizi sonucunda yukarıda belirtilen değişkenler ile aktif yorumlayıcı alt boyut arasında anlamlı bir ilişki ($R=0.18$, $R^2=0.03$) bulunmuştur ($F_{(5,590)}=4.11$, $p<0.05$). Söz konusu değişkenler birlikte, aktif yorumlayıcı alt boyuttaki değişimin %3'ünü açıklamaktadır. Regresyon katsayılarının anlamlılık testleri göz önüne alındığında, yordayıcı değişkenlerden dijital medyanın etkili kullanımını onaylama ve dijital medya risklerinden koruma puanlarının, aktif yorumlayıcı aracılık üzerinde anlamlı yordayıcılar olduğu görülmektedir. Standartlaştırılmış regresyon katsayılarına göre, yordayıcı değişkenlerin, aktif yorumlayıcı alt boyut üzerindeki göreceli önem sırası; dijital medya risklerinden koruma ($\beta:0.12$) ve dijital medyanın etkili kullanımını onaylama ($\beta:0.10$) şeklindedir.

Bulgular, ebeveyn medya aracılığı aktif yorumlayıcı alt boyutuna ilişkin davranışlara, medyanın risklerinden çocuklarını korumak isteyen ve dijital medyanın etkili kullanımını onaylayan ebeveynlerin daha fazla başvurduğunu göstermektedir. Aktif yorumlayıcı aracılık ile eşleşen ebeveyn davranışları, ebeveynin gerçek hayat ile medya

içeriği hakkında karşılaştırma ve yorum yapmasını içermektedir. Ebeveynlerin televizyon içeriği ile ilgili yorum yapmasının, çocukların içerikle ilgili daha şüpheci yaklaşmasını (Austin, 1993) ve eleştirel düşünmesini (Beck ve Wood, 1993) sağladığı bilinmektedir. Bu yönüyle aktif yorumlayıcı aracılık, medya içeriğinin çocuk açısından yarara dönüştürülmesi için zengin bir ortam sağlamaktadır.

Rasmussen, White, King, Holiday ve Densley'in (2016), Amerika'da 4-11 yaş aralığındaki 177 çocuğun ebeveyni ile yürüttüğü çalışmada, ebeveynlerin kendilerinin medya ile ilgili eleştirel düşünceleri, çocuklarına karşı aktif ve kısıtlayıcı aracılık kullanmaları ile ilişkili bulunmuştur. Ebeveynlerin gösterdiği medya içeriğine karşı eleştirel düşünme tutumu, medya okuryazarlığı becerileri sayesinde oluşturdukları medya bilinci ile bağdaşmaktadır (Kurt ve Kürüm, 2010). Anneler babalara göre medya içeriğine daha fazla olumsuz tutum göstermektedir. Eğitim düzeyi yüksek olan anneler ise çocukların eleştirel düşünme ve özerkliğini daha fazla önemsemektedir. Çalışmalar, annelerin babalara göre (Bağlı, 2002), annelerin içinde de eğitim durumu daha yüksek olanların (Yağmurlu vd., 2009) aktif yorumlayıcı aracılık için uygun tutumlara sahip olduğunu göstermektedir. Buna göre, aktif yorumlayıcı aracılığı gösteren ebeveynlerin daha fazla eğitim almış, medya içeriği hakkında bilgi sahibi olacak kadar yetkinliği olan ebeveynler olduğu düşünülmektedir.

Çalışmadaki ebeveynlerin %51.2'si lisans ve üzeri eğitim durumuna sahip ve %80.7'si 40 yaşın altındadır. Daha genç yaştaki ebeveynlerin, teknoloji ile daha ilgili ve içiçe oldukları için teknoloji ve medya hakkında daha yetkin oldukları düşünülmektedir. Çalışmalar genç ebeveynlerin daha fazla dijital ebeveynlik öz yeterlilik algılarını ortaya koymuştur (Yaman, 2018). Bu durumda, çalışma grubunu oluşturan eğitim düzeyi yüksek ve genç ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları ve medya yetkinlikleri dolayısıyla, olası risklerin farkında oldukları için koruma duygusu ve aynı zamanda çocuklarının medyanın avantajlarından yararlanması isteği taşıdıkları düşünülmektedir. Bu durumdaki ebeveynlerin aktif yorumlayıcı aracılık davranışlarına daha fazla eğilim gösterdiği bulunmuştur.

Çocuğu korumak için koyulan kuralların, çocuğu gelişimini destekleyecek kaynaklardan mahrum etmeyecek şekilde dengelenmesi, ebeveynin sorumluluğundadır. Çocukların kişilikleri, anne baba tutumları ile şekillenmektedir. Aşırı koruyucu davranılan çocukların daha pasif, güvensiz, uyumsuz kişilik özellikleri ile; çocuğa sorumluluk veren, tutarlı aile ortamında yetişen çocukların ise kendine yeten öz düzenlemesi yüksek bireyler olarak yetişmesi beklenmektedir (Senemoğlu, 2002).

Medya karşısında en hassas grubu oluşturan çocukların, medya içeriklerine eleştirel olarak yaklaşmaları sağlamak onları tehlikeden korumanın bir yolu olarak görülmektedir. Bu nedenle çocuklara erken yaşlarda sorgulama, araştırma gibi becerilerin kazandırılmasının son derece önemli olduğu düşünülmektedir.

Kısıtlayıcı Engelleyici Alt Boyut

Ebeveynlerin medya ve teknoloji tutumları ile dijital ebeveynlik tutumlarının alt boyutları ile, ebeveyn medya aracılık ölçeği alt boyutu olan kısıtlayıcı engelleyici aracılık arasındaki Pearson korelasyon sonucuna göre kısıtlayıcı engelleyici aracılık puanı, dijital ebeveynlik tutumu alt boyutu olan dijital medyanın etkili kullanımını onaylama ile negatif yönde düşük düzeyde ilişkili ($r=-0.01$, $p<0.05$) ve dijital medya risklerinden koruma ile pozitif yönde düşük düzeyde ilişkili ($r=0.01$, $p<0.05$) olduğu bulunmuştur. Kısıtlayıcı engelleyici aracılık puanı, medya ve teknoloji tutumu alt boyutu olan teknolojiye yönelik olumlu ($r=0.00$, $p>0.05$) ve olumsuz tutum ($r=0.00$, $p>0.05$) ile ilişkili bulunmamıştır. Teknolojisiz kalma kaygısı/teknoloji bağımlılığı alt boyutu ile negatif yönde düşük düzeyde ilişkili ($r=-0.03$, $p<0.05$) bulunmuştur. Yapılan çoklu regresyon analizinin bulgularına ise Tablo 18’de yer verilmiştir.

Tablo 18

Ebeveyn Medya Aracılık Ölçeği Kısıtlayıcı Engelleyici Alt Boyutu Yordayıcı Değişkenlerine (Dijital Ebeveynlik ve Medya ve Teknoloji Tutumu Alt Boyutları) İlişkin Çoklu Regresyon Analizi

Yordayıcı Değişkenler		<i>B</i>	<i>SH</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>
Sabit		13.13	1.02		12.86	0.00
Dijital Ebeveynlik	Dijital medyanın etkili kullanımını onaylama	-0.01	0.03	-0.02	-0.49	0.61
	Dijital medya risklerinden koruma	0.01	0.02	0.02	0.48	0.63
Medya ve Teknoloji Tutumu	Teknolojiye yönelik olumlu tutum	0.01	0.03	0.02	0.40	0.68
	Teknolojisiz kalma kaygısı/teknoloji bağımlılığı	-0.03	0.04	-0.03	-0.71	0.47
	Teknolojiye yönelik olumsuz tutum	-0.01	0.04	-0.1	-0.30	0.76
<i>N</i> =596		<i>R</i> =0.04	<i>R</i> ² =0.00			
<i>F</i> ₍₅₋₅₉₀₎ =0.21		<i>p</i> =0.95				

Dijital ebeveynlik alt boyutu olan dijital medyanın etkili kullanımını onaylama ve dijital medya risklerinden korunma ile medya ve teknoloji tutumu alt boyutu olan teknolojiye yönelik olumlu tutum, teknolojisiz kalma kaygısı/teknoloji bağımlılığı ve teknolojiye yönelik olumsuz tutum bağımsız değişkenlerinin, ebeveyn medya aracılık ölçeğinin alt boyutu olan kısıtlayıcı engelleyici boyutu yordayıp yormadığı sonucuna ulaşmak için uygulanan çoklu regresyon analizi sonucunda yukarıda belirtilen değişkenler ile kısıtlayıcı engelleyici alt boyut arasında anlamlı bir ilişki ($R=0.04$, $R^2=0.00$) bulunmamıştır ($F_{(5,590)}=0.21$, $p>0.05$).

Bu çalışmada en az başvuru alan aracılık rolü ($\bar{X}=3.24$) kısıtlayıcı engelleyici aracılık rolü olmuştur. Kısıtlayıcı engelleyici aracılık davranışları, diğer aracılık rollerine göre çocuktan daha fazla itaat bekleyen, ebeveynin medya araçlarını ödül-ceza olarak kullandığı, medya içeriğindeki karakterler hakkında en katı tutumları içeren davranışlar ile eşleşmektedir. Bu roldeki ebeveynler, medya araçları ile oynamaktan alıkoymayı çocuk için ceza yöntemi olarak kullanmak gibi davranışlar sergilemektedir.

Kagitcibasi (1996) araştırmacıların ortaya koyduğu sonuçların, bağlamsal açıdan değerlendirilmesinin önemine dikkat çekmektedir. Ebeveynin çocuk yetiştirme ile ilgili tutumları kişiye ait özelliklerle (eğitim durumu gibi) ve bağlam özellikleriyle (yerleşim yeri gibi) ilişkili görülmektedir (Başaran, 2004). Kentte yaşayan ebeveynler, çocuklarına olan yaklaşımlarında, kırsalda yaşayan ebeveynlere göre demokratik tutumlarla daha fazla eşleşmektedir (Özyürek ve Tezel Şahin, 2005). Araştırılmanın yürütüldüğü il, büyükşehir olsa da, modern toplum özelliklerinden daha çok geleneksel toplum özelliklerini sergilemektedir. Kültürün ebeveynlerin çocuklarına bakım sürecinde ne kadar destekleyici ya da kısıtlayıcı olduğu üzerinde etkili olduğu bilinmektedir (Bornstein ve Güngör, 2013). Geleneksel toplumlarda, çocuk yetiştirmede ebeveynlerin baskın rolde olduğu ve bu rolün kısıtlayıcı, müdahaleci ve kontrolcü davranışlar ile eşleştiği ortaya koyulmuştur (Levenbach, 2004).

Çin’de 1,056 çocuk ile yapılan çalışmada (Sun, 2009) 9 farklı yerleşim alanında şehir-kırsal yaşamının medya aracılığı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışma, çocuklarının televizyon izleme sürecine, kentte yaşayan ebeveynlerin kırsalda yaşayan ebeveynlere göre daha fazla kısıtlayıcı aracılık yaptıklarını ortaya koymaktadır. Bu durum çalışmanın yürütüldüğü coğrafyaya göre değişiklik göstermektedir. Avrupa’da 18 ülkede, 1.949 ebeveyn ile medya aracılığı rolü üzerinde çocuk yetiştirme kültürünün etkisini ortaya koymak için yapılan bir çalışmada (Kirwil, 2009), bireysel tutumun öne çıktığı ülkelerdeki ebeveynlerin, daha fazla birlikte izleme ve kısıtlayıcı olmayan kurallar

ile teknik kontrol yöntemleri kullanırken, toplumsallığın öne çıktığı ülkelerdeki ebeveynlerin ise daha fazla zaman kısıtlamasına başvurduğu bulunmuştur.

Bu çalışmanın bulguları, daha az eğitim almış ebeveynlerin, daha fazla kısıtlayıcı engelleyici aracılık davranışlarına başvurduğunu göstermektedir. Bununla birlikte çalışmalar, ebeveynin eğitim durumu düştükçe, gösterdiği baskın koruyuculuk tutumlarının arttığını (Erşahin, 2019) ve medya yetkinliğinde azalma olduğunu (Nikken ve Oprea, 2018) göstermektedir. Dolayısıyla, eğitim durumu düşük, katı çocuk yetiştirme tutumları ile eşleşen ebeveynlerin, medya ve teknoloji tutumu alt boyutu olan teknolojiye karşı gösterilen olumsuz tutum ile açıklanabilmesi beklenmiştir ancak bulgular bu sonucu vermemektedir.

Aktif Sınırlayıcı Alt Boyut

Ebeveynlerin medya ve teknoloji tutumları ile dijital ebeveynlik tutumlarının alt boyutları ile, ebeveyn medya aracılık ölçeği alt boyutu olan aktif sınırlayıcı aracılık arasındaki Pearson korelasyon sonucuna göre aktif sınırlayıcı aracılık puanı, dijital ebeveynlik tutumu alt boyutu olan dijital medyanın etkili kullanımını onaylama ile pozitif yönde düşük düzeyde ilişkili ($r=0.07$, $p<0.05$) bulunmuştur. Dijital medya risklerinden koruma alt boyutu ile ilişkili ($r=0.00$, $p>0.05$) bulunmamıştır. Aktif sınırlayıcı aracılık puanı, medya ve teknoloji tutumu alt boyutu olan teknolojiye yönelik olumlu tutum ile negatif yönde düşük düzeyde ilişkili ($r=-0.03$, $p<0.05$), teknolojisiz kalma kaygısı/teknoloji bağımlılığı alt boyutu ile negatif yönde düşük düzeyde ilişkili ($r=-0.05$, $p<0.05$) ve teknolojiye yönelik olumsuz tutum ile negatif yönde düşük düzeyde ilişkili ($r=-0.01$, $p<0.05$) bulunmuştur. Yapılan çoklu regresyon analizinin bulgularına ise Tablo 19'da yer verilmiştir.

Tablo 19

Ebeveyn Medya Aracılık Ölçeği Aktif Sınırlayıcı Alt Boyutu Yordayıcı Değişkenlerine (Dijital Ebeveynlik ve Medya ve Teknoloji Tutumu Alt Boyutları) İlişkin Çoklu Regresyon Analizi

Yordayıcı Değişkenler		B	SH	β	t	p
Sabit		13.06	1.20		10.87	0.00
Dijital Ebeveynlik	Dijital medyanın etkili kullanımını onaylama	0.08	0.03	0.10	2.36	0.01*
	Dijital medya risklerinden koruma	0.00	0.03	-0.01	-0.25	0.79
Medya ve Teknoloji Tutumu	Teknolojiye yönelik olumlu tutum	-0.03	0.03	-0.04	-0.97	0.32
	Teknolojisiz kalma kaygısı/ teknoloji bağımlılığı	-0.06	0.05	-0.05	-1.21	0.22
	Teknolojiye yönelik olumsuz tutum	0.00	0.04	0.00	0.08	0.93
N=596		R=0.11	R ² =0.01			
F ₍₅₋₅₉₀₎ =1.47		p=0.19	*p<0.05			

Dijital ebeveynlik alt boyutu olan dijital medyanın etkili kullanımını onaylama ve dijital medya risklerinden korunma ile medya ve teknoloji tutumu alt boyutu olan teknolojiye yönelik olumlu tutum, teknolojisiz kalma kaygısı/teknoloji bağımlılığı ve teknolojiye yönelik olumsuz tutum bağımsız değişkenlerinin, ebeveyn medya aracılık ölçeği alt boyutu olan aktif sınırlayıcı boyutu yordayıp yormadığı sonucuna ulaşmak için uygulanan regresyon analizi sonucunda yukarıda belirtilen değişkenler ile aktif sınırlayıcı alt boyut arasında anlamlı bir ilişki ($R=0.11$, $R^2=0.01$) bulunmamıştır ($F_{(5,590)}=1.47$, $p>0.05$). Regresyon katsayılarının anlamlılık testleri göz önüne alındığında, yordayıcı değişkenlerden yalnızca dijital medyanın etkili kullanımını onaylama puanının, aktif sınırlayıcı aracılık üzerinde anlamlı bir yordayıcı ($\beta:0.10$) olduğu görülmektedir.

Bulgular, ebeveyn medya aracılığının aktif sınırlayıcı alt boyutuna ilişkin davranışlara, dijital medyanın etkili kullanımını onaylayan ebeveynlerin daha fazla başvurduğunu göstermektedir. Aktif sınırlayıcı aracılık; medya içeriği ve süresi hakkında birlikte belirleme, içerik hakkında akıllı işaretlerin verdiği uyarıları dikkate alma davranışlarını içeren bir aracılık rolüdür. Bu aracılık rolüne sahip ebeveynler, çocuğu da karar sürecine dâhil etmekte, üçüncü bir kaynak olarak, içerik uygunluğu hakkında akıllı işaretleri kontrol etmektedirler. Dijital ebeveynlik tutumu alt boyutu olan, medyanın etkin kullanımını onaylama tutumu ise, çocukların teknoloji kullanma pratikliğinin, yararlı kullanımın, geleceğine katkısı için ve eğlence amaçlı kullanımının ebeveynleri memnun

ettiği yönündedir. Nevski ve Siibak (2016), çocuklarının dokunmatik ekran sayesinde yeni beceriler ve bilgiler edindiğine inanan ebeveynlerin çocuklarına akıllı cihaz kullanımında daha fazla izin verdiğini ortaya koymuştur. Benzer şekilde, bilgisayarların eğitim değeri hakkında olumlu görüşleri olan ebeveynlerin çocuklarının, bu aracı daha sık kullandığı bildirilmiştir (Merdin, 2017). Ebeveynlerin çocuklarının medya ve teknolojinin olumlu yanlarından yararlanması amacıyla aktif sınırlayıcı aracılık davranışlarına başvurdıkları düşünülmektedir. Aktif sınırlayıcı aracılık davranışları ile eşleşen ebeveynin çocuk ile birlikte karar alma davranışının, çocukların düşünme gelişimi için önemli olduğu bilinmektedir (Akman ve Şahin, 2018). Oktay (2006), erken çocukluk döneminde verilen eğitimin bir amacının da kararlarını kendi başına alabilen ve kendini denetleyebilme becerisine sahip bireyler yetiştirmek olduğunu belirtmiştir. Kendi kararlarını alan çocukların, davranışlarını düzenleme, plan yapma ve derin düşünme becerilerinin gelişeceği öngörülmektedir (Akman ve Şahin, 2018). Bu nedenle, erken yaşlarda çocukları gerçek hayata hazırlamak için, karar verme becerilerinin son derece önemlidir.

Aktif sınırlayıcı aracılık ile çocuklarının medya içeriği ve süresi hakkında karar almasına fırsat tanıyan ebeveynler, öncelikle çocuklarına kendi istek ve ihtiyaçlarının farkında olma daha sonra bunları ifade etme olanağı vermektedir. Erken yaşlarda, yaşına ve gelişimsel özelliklerine uygun karar verme fırsatı bulan çocukların, ergen veya yetişkin olduğunda kendini tanıyan, isteklerinin ve ihtiyaçlarının farkında olan bireyler olma ihtimali yüksek görülmektedir. Bütün bu nedenlerden aktif sınırlayıcı ebeveynlik davranışlarının, çocuğun gelişimine katkısı olduğu söylenebilir.

Görsel uyaranların erken çocukluk döneminde etkili bir materyal olduğu bilinmektedir. Ülkemizde, çocukları yaş ve içerik olarak uygun programlarla buluşturmak amacıyla 2006'da Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) 'Akıllı Semboller' uygulamasını başlatmıştır (Belviranlı vd., 2008). Bu uygulama süre açısından, çocuklara kontrol mekanizması sunmaktadır. Öz düzenleme becerileri gelişmemiş erken çocukluk dönemi için bu uyarının yararlı olduğu düşünülmektedir. İngiltere'de, üç ile altı yaş arasında çocuğu olan 90 ebeveynin katıldığı çalışmanın sonuçları ebeveynlerin medya içeriği hakkında çocukları için uygun olup olmadığına karar vermek için çoğunlukla akıllı işaretleri kontrol ettiklerini ve otoriteler tarafından belirlenen işaretlere güvendiklerini ortaya koymuştur, ancak bütün ebeveynlerin akıllı işaretleri eşit düzeyde tanımadığını belirtmiştir (Kostyrka-Allchorne, Cooper ve Simpson, 2017).

Türkiye’de ise Belviranlı ve diğerlerinin (2008) annelerle yaptığı araştırma ile Bilgin Ülken’in (2011) yürüttüğü çalışma akıllı işaretlerin yeteri kadar bilinmediği ve bu işaretlerden yeterince yararlanılmadığı sonucunu gösterse de; Banko, İlhan ve Şallı’nın güncel çalışmasında (2017), okul öncesi dönemde çocukları bulunan annelerin çoğu sembolü tanıdığı ortaya konulmuştur. İki araştırma arasındaki farkın uygulandıkları tarihe bağlı olduğu düşünülmektedir. Buna göre, gün geçtikçe ebeveynlerin akıllı işaretlere olan farkındalığının arttığı düşünülmektedir.

BÖLÜM 5

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın bulgularından elde edilen sonuçlara ve bu sonuçlar doğrultusunda araştırmacılara, ebeveynlere, öğretmenlere ve politika belirleyicilere yönelik önerilere yer verilmiştir.

Sonuçlar

Bu araştırmanın amacı, 60-72 ay aralığında çocuğu olan ebeveynlerin medya ve teknolojiye yönelik tutumlarının ve ebeveynler ile çocuklarının demografik özelliklerinin ebeveyn medya aracılığı rolleri ile ilişkisinin belirlenmesidir. Araştırmanın amacı doğrultusunda elde edilen istatistiksel analiz sonucunda edinilen sonuçlar şöyledir:

- Erken çocukluk ebeveyn medya aracılık ölçeği aktif destekleyici, kısıtlayıcı destekleyici ve aktif yorumlayıcı alt boyutlarının; ebeveyn rolü değişkeni açısından, annelerin lehine farklılık gösterdiği bulunmuştur.
- Erken çocukluk ebeveyn medya aracılık ölçeği kısıtlayıcı destekleyici alt boyutunun; ebeveyn yaş değişkeni açısından, yaşı daha küçük ebeveynler lehine farklılık gösterdiği belirlenmiştir.
- Erken çocukluk ebeveyn medya aracılık ölçeği aktif destekleyici, kısıtlayıcı destekleyici alt boyutlarının; ebeveyn eğitim durumu değişkeni açısından, eğitim durumu yüksek ebeveynlerin lehine farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.
- Erken çocukluk ebeveyn medya aracılık ölçeği kısıtlayıcı engelleyici alt boyutun; ebeveyn eğitim durumu değişkeni açısından, eğitim durumu düşük ebeveynlerin lehine farklılık gösterdiği belirlenmiştir.
- Erken çocukluk ebeveyn medya aracılık ölçeği aktif sınırlayıcı alt boyutunun; çocuk cinsiyet değişkeni açısından, oğlan çocuklar lehine farklılık gösterdiği belirlenmiştir.
- Erken çocukluk ebeveyn medya aracılık ölçeği aktif destekleyici ve kısıtlayıcı destekleyici alt boyutlarının; ebeveyn çocuk sayısı değişkeni açısından, çocuk

sayısı az olan ebeveynler lehine farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Bir çocuğu olan ebeveynler, iki çocuğu olanlara göre; iki çocuğu olan ebeveynler ise üç ve daha fazla çocuğu olanlara göre aktif destekleyici ve kısıtlayıcı destekleyici aracılığı daha fazla benimsediği sonucuna ulaşmıştır.

- Erken çocukluk ebeveyn medya aracılık ölçeği aktif yorumlayıcı ve aktif sınırlayıcı alt boyutlarının; ebeveyn çocuk sayısı değişkeni açısından, iki çocuğu olan ebeveynlerin lehine farklılık gösterdiği belirlenmiştir. İki çocuğu olan ebeveynler, üç ve daha fazla çocuğu olan ebeveynlere göre aktif yorumlayıcı ve aktif sınırlayıcı aracılığı daha fazla benimsemektedir.
- Erken çocukluk ebeveyn medya aracılık ölçeği kısıtlayıcı engelleyici alt boyutun; ebeveyn çocuk sayısı değişkeni açısından, üç ve daha fazla çocuğu olan ebeveynlerin lehine farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Üç ve daha fazla çocuğu olan ebeveynler, iki çocuğu olan ebeveynlere göre kısıtlayıcı engelleyici aracılığı daha fazla benimsemektedir.
- Erken çocukluk ebeveyn medya aracılık ölçeği aktif destekleyici ve kısıtlayıcı destekleyici alt boyutun; çocuk doğum sırası değişkeni açısından, önce doğan çocuklar lehine farklılık gösterdiği bulunmuştur.
- Erken çocukluk ebeveyn medya aracılık ölçeği toplam puanı üzerinde yordayıcı etkisi sınanan; dijital ebeveynlik tutumu toplam puanı ve medya ve teknoloji tutumu toplam puanı değişkenlerin anlamlı bir ilişki gösterdiği bulunmuştur. Bu değişkenler birlikte, ebeveyn medya aracılık ölçeği toplam puanının %3'ünü açıklamıştır. Yordayıcı değişkenlerin, ebeveyn medya aracılığı üzerinde görece önem sırası; dijital ebeveynlik tutumu ve medya ve teknoloji tutumu şeklinde belirlenmiştir.
- Erken çocukluk ebeveyn medya aracılık ölçeği aktif destekleyici alt boyutu yordayıcı değişkenlerine (dijital ebeveynlik ve medya ve teknoloji tutumu ölçeği alt boyutları) ilişkin analizde, belirtilen değişkenler ile aktif destekleyici alt boyut arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Söz konusu değişkenler birlikte, aktif destekleyici boyuttaki değişimin %2'sini açıklamıştır. Aktif destekleyici boyut üzerinde anlamlı sonuç veren yordayıcı değişkenlerin görece önem sırası; teknolojisiz kalma kaygısı/teknoloji bağımlılığı ve dijital medyanın etkili kullanımını onaylama olarak bulunmuştur.

- Erken çocukluk ebeveyn medya aracılık ölçeği kısıtlayıcı destekleyici alt boyutu yordayıcı değişkenlerine (dijital ebeveynlik ve medya ve teknoloji tutumu ölçeği alt boyutları) ilişkin analizde, belirtilen değişkenler ile kısıtlayıcı destekleyici alt boyut arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Söz konusu değişkenler birlikte, kısıtlayıcı destekleyici alt boyuttaki değişimin %4'ünü açıklamıştır. Kısıtlayıcı destekleyici alt boyut üzerinde anlamlı sonuç veren yordayıcı değişkenlerin göreceli önem sırası; teknolojisiz kalma kaygısı/teknoloji bağımlılığı, dijital medya risklerinden koruma ve dijital medyanın etkili kullanımını onaylama olarak bulunmuştur.
- Erken çocukluk ebeveyn medya aracılık ölçeği kısıtlayıcı sınırlayıcı alt boyutu yordayıcı değişkenlerine (dijital ebeveynlik ve medya ve teknoloji tutumu ölçeği alt boyutları) ilişkin analizde, belirtilen değişkenler ile kısıtlayıcı sınırlayıcı alt boyut arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Söz konusu değişkenler birlikte, kısıtlayıcı sınırlayıcı alt boyuttaki değişimin %3'ünü açıklamıştır. Kısıtlayıcı sınırlayıcı alt boyut üzerinde anlamlı sonuç veren tek yordayıcı değişken, dijital medya risklerinden koruma puanını olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Erken çocukluk ebeveyn medya aracılık ölçeği aktif yorumlayıcı alt boyutu yordayıcı değişkenlerine (dijital ebeveynlik ve medya ve teknoloji tutumu ölçeği alt boyutları) ilişkin analizde, belirtilen değişkenler ile aktif yorumlayıcı alt boyut arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Söz konusu değişkenler birlikte, kısıtlayıcı sınırlayıcı alt boyuttaki değişimin %3'ünü açıklamıştır. Aktif yorumlayıcı alt boyut üzerinde anlamlı sonuç veren yordayıcı değişkenlerin göreceli önem sırası dijital medya risklerinden koruma ve dijital medyanın etkili kullanımını onaylama olarak bulunmuştur.
- Erken çocukluk ebeveyn medya aracılık ölçeği kısıtlayıcı engelleyici alt boyutu yordayıcı değişkenlerine (dijital ebeveynlik ve medya ve teknoloji tutumu ölçeği alt boyutları) ilişkin analizde, belirtilen değişkenler ile kısıtlayıcı engelleyici alt boyut arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.
- Erken çocukluk ebeveyn medya aracılık ölçeği aktif sınırlayıcı alt boyutu yordayıcı değişkenlerine (dijital ebeveynlik ve medya ve teknoloji tutumu ölçeği alt boyutları) ilişkin analizde, belirtilen değişkenler ile aktif sınırlayıcı alt boyut arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Aktif sınırlayıcı alt boyut üzerinde

anlamalı sonuç veren tek yordayıcı değişken, dijital medyanın etkili kullanımını onaylama olarak bulunmuştur.

Öneriler

Bu çalışmada, 60-72 ay aralığında çocuğu olan ebeveynlerin medya ve teknolojiye yönelik tutumlarının ve ebeveynler ile çocuklarının demografik özelliklerinin ebeveyn medya aracılık rolleri ile ilişkisi incelenmiştir. Çocukların medya rutinleri, alışkanlıkları ve beğenileri küçük yaşta şekillenmektedir. Medya kullanımı, aile kültürünün bir parçası haline geldiğinden (Lee, 2004), erken çocuklukta çocukların etkileşimde olduğu medyanın çoğu, ailelerinin medya ortamının ve medyaya yönelik görüşlerinin bir sonucu olarak görülmektedir. Bu çalışma, ebeveyn tutumlarının ebeveyn medya aracılığını nasıl şekillendirdiği ile ilgili bulgular sunmaktadır. Bu bulgular, medyanın olumlu yanlarından yararlanma ve risklerinden kaçınmak için çocuklara sunulması gereken medya aracılığında ebeveynlerin sahip olması gereken tutumlara işaret etmektedir. Bu nedenle, çalışma araştırmacılar ve ebeveynler ile ebeveynler üzerinde etki sahibi olabilecek öğretmenler ve ilgili devlet kurumları için bilgi sağlamaktadır.

Araştırmacılara Öneriler

- Erken çocukluk dönminde 60-72 aylık çocukların ebeveynlerine yönelik gerçekleştirilen bu çalışma daha küçük ve büyük çocukların ebeveynlerine uygun olarak tasarlanarak gerçekleştirilebilir. Böylece ebeveyn medya aracılık rolü üzerinde çocuğun yaş faktörü ortaya çıkacaktır.
- Bu çalışma Türkiye'nin bir ilinde yürütülmüştür. Farklı kültürlerin etkisi olduğu düşünüldüğünde benzer çalışmaların farklı şehirlerde de yürütülmesi, ülke profilini göstermeye katkı sunacaktır.

Ebeveynlere Öneriler

- Çocuklar medya kullanım alışkanlıklarını geliştirirken uygun rol modellerine ihtiyaç duymaktadırlar. Çalışmanın bulguları, ebeveynlerin medya alışkanlıklarının, çocuklarına karşı sergiledikleri medya aracılık rolleri üzerinde

etkisi olduğunu ortaya koyduğundan, ebeveynlerin kişisel medya ve teknoloji kullanım alışkanlıklarına dikkat etmesi önerilmektedir.

- Ebeveynler çocukların medya sürecinde kritik öneme sahip olduklarının farkına varmalı, aracılık yapmadıkları durumlarda çocukların karşılaşılabileceği riskler ile uygun aracılık sergilediklerinde çocukların sahip olacağı avantajları değerlendirmeli ve çocuklarına rehberlik etmelidirler.
- Ebeveynler medya aracılığı konusunda yetersiz kaldıklarında, destek alabilecekleri araştırma sonuçlarına ve kurumlara başvurmalıdırlar.

Öğretmenlere Öneriler

- Okula devam eden çocukları için okul öncesi kurumu ebeveynin kendini yetersiz hissettiğinde danışabileceği başlıca kurumdur. Medya kullanımının ilk yıllardaki önemini kavrayan ve bu konuda yeterli bilgiye sahip öğretmenler ebeveynlere, özellikle de medya aracılığı yapmada zorlandığı bilinen ve geride duran babalara tavsiyelerde ve bilgilendirmelerde bulunmalıdır.
- Okul öncesi öğretmenleri medya kullanımının çocuklar üzerinde oluşturabileceği olası olumsuz davranışlar konusunda dikkatli olmalı ve ebeveynle bilgi alışverişinde bulunmalıdırlar.

İlgili Devlet Kurumlarına Öneriler

- Genelde, Milli Eğitim ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlıkları ile Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, özelde erken çocukluk eğitim hizmeti sunan kurumlar kapsamında ebeveynlere, medya aracılığı konusunda bilgi ve beceri paylaşımında bulunabilmek için; ev merkezli, kurum merkezli, okul öncesi eğitimle bütünleştirilmiş, uzaktan öğretim yoluyla ve mobil hizmetlerle erişimde bulunulmalıdır.
- Milli Eğitim Bakanlığı ve erken çocukluk politika ve program yapıcıları medya okuryazarlığı içeriğini erken çocukluk eğitim programlarına dâhil etmelidirler.
- Okul öncesi dönem çocuklarına televizyon, bilgisayar gibi farklı medya içerikleri ve cihazları hakkında bilgi edinme fırsatı verilmelidir. Ayrıca okullarda erken çocukluk döneminden itibaren gördükleri ve duydukları hakkında eleştirel

düşünme becerisinin temeli atılmalıdır. Bu beceri ebeveynleri uygun aracılık davranışları göstermeyen çocukları, elektronik medyanın olumsuz etkilerinden koruyacaktır.

- Ulusal kampanyalar düzenlenerek medyanın küçük çocuklar üzerindeki etkileri ve ebeveyn medya aracılığının önemi hakkında farkındalık yaratılmalıdır. Bu kampanyalar sayesinde yetişkinler medyanın erken kullanımı ve çocuklarının dijital medya kullanımına aracılık etme gibi önemli konular hakkında bilgi edinebilirler.
- Ebeveynlere ulaşabilmek ve gerekli yönlendirmeleri yapabilmek için medya kullanımı ve ebeveyn aracılığının önemi hakkında okul öncesi öğretmenleri için hizmet içi eğitimler düzenlenmelidir.

KAYNAKÇA

- Abelman, R. (1990). Determinants of parental mediation of children's television viewing. J. Bryant (Eds.) *Television and the American Family* (pp. 311-326). New Jersey, NJ: Hillsdale.
- Akkuş, S., Yılmaz, Y., Şahinöz, A., ve Sucaklı, İ. (2015). 3-60 Ay Arası Çocukların Televizyon İzleme Alışkanlıklarının İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1, 351-60.
- Akman, B. ve Şahin, M. K. (2018). Erken Çocukluk Döneminde Düşünme Becerilerinin Gelişimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 47(218), 5-20.
- Alisinaoğlu, F. ve Ulutaş, İ. (2000). Çocuklarda Kaygı ve Bunu Etkileyen Faktörler. *Milli Eğitim Dergisi*, 145, 15-19.
- American Academy of Pediatrics Council on Communications and Media. (2010). Media education. *Pediatrics*, 126(5), 1012–1017. doi: 10.1542/peds.2010-1636
- American Academy of Pediatrics Council on Communications and Media. (2011). Media use by children younger than 2 years. *Pediatrics*, 128(5), 1040–1045. doi: 10.1542/peds.2011-1753
- American Academy of Pediatrics. (2016). Media and young minds. Council on Communications and Media. *Pediatrics*, 138(5), 1-6.
- American Psychiatric Association. (2015). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (DSM-5). USA: American Psychiatric Pub.
- Anderson, D. R., & Pempek, T.A. (2005). Television and very young children. *American Behavioral Scientist*, 48(5), 505-522.
- Arnett, J. J. (2007). *Encyclopedia of children, adolescents, and the media: Two-volume set*. London: Sage Publications.
- Austin, E. W. (1993). Exploring the effects of active parental mediation of television content. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 37(2), 147-158.
- Austin, E. W., Bolls, P., Fujioka, Y., & Engelbertson, J. (1999). How and why parents take on the tube. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 43(2), 175–192. Retrived from: <http://dx.doi.org/10.1080/08838159909364483>
- Bağlı, M. T. (2002). *Okulöncesi Çocukların ve Ailelerinin Televizyon İlintili Etkileşimleri*. (Yayımlanmamış Doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Balcı, A. (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Ankara: Pegem Akademi

- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood cliffs, New Jersey: PrenticeHall.
- Banko, Ç., İlhan, T., & Şallı, F. (2017). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Ebeveynlerinin Televizyonda Akıllı Sembol Kullanımı ve Çocuklarını Televizyondan Koruma Yöntemleri. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 45-59.
- Baran, G., ve Yurteri Tiriyaki, A. (2016). *Aile Yaşam Döngüsü*, Baran, G.(Editör) Aile Yaşam Dinamiği (ss. 1-24). Ankara: Pelikan Yayıncılık
- Barcus, F. E. (1969). Parental influence on children's television viewing. *Television Quarterly*, 8(3), 63-73.
- Barkin, S., Ip, E., Richardson, I., Klinepeter, S., Finch, S., & Krcmar, M. (2006). Parental media mediation styles for children aged 2 to 11 years. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 160, 395–401 Retrived from: <http://dx.doi.org/10.1001/archpedi.160.4.395>
- Bartau-Rojas, I., Aierbe-Barandiaran, A., & Oregui-González, E. (2018). Parental mediation of the internet use of primary students: Beliefs, strategies and difficulties. *Comunicar. Media Education Research Journal*, 26(1).
- Başaran, F. (2004). *Geçiş Döneminde Türkiye: Değişim, Gelişim, Tutumlar ve Değerler*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Baydar, N., Kağıtçıbaşı, Ç., Küntay, A. C., ve Gökşen, F. (2008). Effects of an educational television program on preschoolers: Variability in benefits. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 29(5), 349-360.
- Beck, R. J., & Wood, D. (1993). The dialogic socialization of aggression in a family's court of reason and inquiry. *Discourse Processes*, 16(3), 341–363.
- Belviranlı, S., Ceritoğlu, K., Bilgin, Ç., Bayraktar, F., Bulut, H., Vaizoğlu, S.A., ve Güler, Ç. (2008). Annelerin Televizyon İzleme Konusundaki Davranışları ve Akıllı İşaretler. *TAF Preventive Medicine Bulletin* 7(3), 191-198.
- Bentler, P.M. & Bonett, D.G. (1980). Significance tests and goodness of fit in the analysis of covariance structures. *Psychological Bulletin*, 88(3), 588–606.
- Beyens, I., & Beullens, K. (2017). Parent–child conflict about children's tablet use: The role of parental mediation. *New Media & Society*, 19(12), 2075-2093.
- Bickham, D. S., Vandewater, E. A., Huston, A. C., Lee, J. H., Caplovitz, A. G., & Wright, J. C. (2003). Predictors of children's electronic media use: An examination of three ethnic groups. *Media Psychology*, 5(2), 107-137. Retrived from: doi: 10.1207/S153278XMEP0502_
- Bilgin Ülken, F. (2011). Televizyon İzlemede Anne-Baba Aracılığı ile Çocukların Saldırgan Davranışları Arasındaki İlişki. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 195-216.

- Bittman, M., Rutherford, L., Brown, J., & Unsworth, L. (2011). Digital natives? New and old media and children's outcomes. *Australian Journal of Education*, 55(2), 161-175. doi: 10.1177/0004944111055000206
- Black, S. E., Devereux, P. J., & Salvanes, K. G. (2005). The more the merrier? The effect of family size and birth order on children's education. *The Quarterly Journal of Economics*, 120(2), 669-700.
- Blanchard, J., & Moore, T. (2010). *The digital world of young children: Impact on emergent literacy*. London, UK: Pearson Foundation
- Bodrova E., ve Leong, D. J. (2010). Vygotsky Sistemi: Kültürel, Tarihsel Gelişim Kuramı (A. Yılmaz, Çev.) G. Haktanır (Ed.), *Zihin Araçları, Erken Çocukluk Eğitiminde Vygotsky Yaklaşımı* (ss. 1-60). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bollen & J. S. Long (Eds.), *Testing structural equation models* (pp. 136-162). Newbury Park, CA: Sage Publications
- Bornstein, M. H. ve Güngör, D. (2013). Gelişim Biliminin Kültür ve Çocuk Bakımına Düzenleyici Prensipler Ve Süreçler Açısından Katkısı. S. Bekman, A. Aksu Koç ve A. Onacak (Editörler), *İnsan Gelişimi, Aile ve Kültür: Farklı Bakış Açıları*, (ss. 113-131). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları
- Brito, R., Francisco, R., Dias, P., & Chaudron, S. (2017). Family dynamics in digital homes: The role played by parental mediation in young children's digital practices around 14 European countries. *Contemporary Family Therapy*, 39(4), 271-280.
- Brooks-Gunn, J., & Donahue, E. H. (2008). Introducing the issue. *The future of children*, 18(1), 3.
- Browne, M. W., & Cudeck, R. (1992). Alternative ways of assessing model fit. *Sociological Methods & Research*, 21(2), 230-258.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi
- Can, A. (2018). *SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Chaudron, S., Beutel, M.E., Černikova, M., Donoso Navarette, V., Dreier, M., Fletcher-Watson, B., ...& Wölfling, K. (2015). Young children (0–8) and digital technology: A qualitative exploratory study across seven countries. JRC; ISPRA, Italy.
- Cingel, D. P., & Krcmar, M. (2013). Predicting media use in very young children: The role of demographics and parent attitudes. *Communication Studies*, 64(4), 374394. doi:10.1080/10510974.2013.770408
- Clark, L. S. (2011). Parental mediation theory for the digital age. *Communication Theory*, 21(4), 323-343.

- Collier, K. M., Coyne, S. M., Rasmussen, E. E., Hawkins, A. J., Padilla-Walker, L. M., Erickson, S. E., & Memmott-Elison, M. K. (2016). Does parental mediation of media influence child outcomes? A meta-analysis on media time, aggression, substance use, and sexual behavior. *Developmental Psychology*, 52(5), 798.
- Connell, S. L., Lauricella, A. R., & Wartella, E. (2015). Parental co-use of media technology with their young children in the USA. *Journal of Children and Media*, 9(1), 5-21. Retrived from: doi:10.1080/17482798.2015.997440
- Courage, M. L., & Troseth, G. L. (2016). *Infants, toddlers and learning from screen media*. Encyclopedia on Early Childhood Development: Technology in Early Childhood Education.
- Çelen, F. K., Çelik, A. ve Seferoğlu, S. S. (2011). *Çocukların İnternet Kullanımları ve Onları Bekleyen Çevrim İçi Riskler*. XIII. Akademik Bilişim Konferansı (AB11), 2-4 Şubat 2011:2-8, İnönü Üniversitesi, Malatya, Türkiye.
- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. (1989). Birleşmiş Milletler Genel Kurulu.
- d'Haenens, L., Vandonink, S. & Donoso, V. (2013). *How to cope and build resilience*. London: EU Kids Online, LSE
- Davies, J. J., & Gentile, D. A. (2012). Responses to children's media use in families with and without wiblings: A family development perspective. *Family Relations*, 61(3), 410–425. Retrived from : <https://doi.org/10.1111/j.17413729.2012.00703.x>
- Demir Kaymak, Z., Güngören, Ö. C. ve Horzum, M. B. (2017). Oyun bağımlılığı. T. Ayas ve M. B. Horzum (Editörler), *Teknolojinin Olumsuz Etkileri*. (ss. 87-102) (3. Baskı) Ankara: Vize Yayıncılık.
- Desmond, R. J., Hirsch, B., Singer, D., & Singer, J. (1987). Gender differences, mediation, and disciplinary styles in children's responses to television. *Sex Roles*, 16(7-8), 375-389.
- Desmond, R. J., Singer, J. L., & Singer, D. G. (1990). Family mediation: Parental communication patterns and the influences of television on children. *Television and the American Family*, 293-309.
- Dinçer, Ç. (2011). Okul Öncesi Dönemde Sosyal Beceri Eğitimi. *Eğitimci Dergisi*, 6-11.
- Dinleyici, M., Carman, K. B., Ozturk, E., & Sahin-Dagli, F. (2016). Media use by children, and parents' views on children's media usage. *Interactive Journal of Medical Research*, 5(2). Retrived from: doi: 10.2196/ijmr.566
- Dong, G., Hu, Y., & Lin, X. (2013). Reward/punishment sensitivities among internet addicts: Implications for their addictive behaviors. *Progress in Neuro-Psychopharmacology & Biological Psychiatry*, 46, 139–145.

- Donohue, C., & Paciga, K. A. (2017). *Technology and interactive media for young children: A whole child approach connecting the vision of Fred Rogers with research and practice*. Latrobe, PA: Fred Rogers Center for Early Learning and Children's Media at Saint Vincent College.
- Dönmez, O., Odabaşı, H. F., Yaman, F. ve Yurdakul, I. K. (2013). Dijital Ebeveynlik ve Değişen Roller. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(4), 883-896.
- Duman, İ., Hamutoğlu, N. B. ve Uysal, M. (2017). Sosyal Ağ Bağımlılığı. T. Ayas ve M. B. Horzum (Editörler), *Teknolojinin Olumsuz Etkileri*. (ss. 131-147) (3. Baskı) Ankara: Vize Yayıncılık.
- Erden, M. (2011). *Eğitim bilimlerine giriş*. Ankara: Arkadaş Yayınları
- Erşahin, K. (2019). *Anne Baba Tutumları ile 5-7 Yaş Çocukların Bilişsel İşlemler Performansı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Üniversitesi: İstanbul, Türkiye.
- EU Kids Online (AÇÇAP) II Türkiye (2010). Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Araştırma Projesi Türkiye Sonuçları. Erişim adresi: <http://eukidsonline.metu.edu.tr/>
- Evans, C. A., Jordan, A. B., & Horner, J. (2011). Only two hours? A qualitative study of the challenges parents perceive in restricting child television time. *Journal of Family Issues*, 32(9), 1223-1244.
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS* (3. baskı). NY: Sage Publications.
- Fraenkel, J. R. & Wallen, N. E. (2009). *How to design and evaluate research in education* (7.bs.). New York: McGraw-Hill.
- Genc, Z. (2014). Parents' perceptions about the mobile technology use of preschool aged children. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 146, 55-60. Retrived from: doi: 10.1016/j.sbspro.2014.08.086
- Gentile, D. A., Nathanson, A. I., Rasmussen, E. E., Reimer, R. A., & Walsh, D. A. (2012). Do you see what I see? Parent and child reports of parental monitoring of media. *Family Relations*, 61(3), 470-487.
- George, D., & Mallery, P. (2003). SPSS for Windows step by step: answers to selected exercises. *A Simple Guide and Reference*, 63, 1461-1470.
- Goodwin, K. (2018). *Dijital Dünyada Çocuk Büyütmek: Teknolojiyi Doğru Kullanmanın Yolları*. (T. Er, Çev.). İstanbul: Aganta Kitap Yayınevi.
- Green, S., & Salkind, N. (2005). *Using SPSS for Windows and Macintosh: Understanding and analysing data*. New Jersey: Pearson.
- Güler Yıldız, T. (2017). Ailenin Tanımı, Tarihsel Gelişimi ve Aile Çeşitleri. T. Güler Yıldız, (Editör), *Anne Baba Eğitimi*. (ss. 1-14) (4. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Haefner, M. J., & Wartella, E. A. (1987). Effects of sibling coviewing on children's interpretations of television programs. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 31(2), 153-168.
- Helsper, E. J., Kalmus, V., Hasebrink, U., Sagvari, B. & De Haan, J. (2013). *Country classification: Opportunities, risks, harm and parental mediation*. London: EU Kids Online, LSE
- Hjarvard, S. (2008). The mediatization of society. *Nordicom Review*, 29(2), 102-131.
- Hochschild, A. R. (1979). Emotion work, feeling rules, and social structure. *American Journal of Sociology*, 85(3), 551-575.
- Hochschild, A. R. (1989). *The second shift*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Hofferth, S. L. (2010). Home media and children's achievement and behavior. *Child Development*, 81, 1598-1619.
- Holloway, D., Green, L., & Livingstone, S. (2013). *Zero to eight: Young children and their internet use. Erişim adresi:*
<http://ro.ecu.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1930&context=ecuworks2013>
- Hortaçsu, N. (2003). *Çocuklukta İlişkiler: Ana Baba, Kardeş ve Arkadaşlar*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Howe, N., & Strauss, W. (2000). *Millennials rising: The next great generation*. New York, NY: Vintage.
- Hu, L. T. & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in converiance structure analysis: Conventional criteria versus new alternative. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*. 6(1), 1-55.
- Huber, B., Yeates, M., Meyer, D., Fleckhammer, L., & Kaufman, J. (2018). The effects of screen media content on young children's executive functioning. *Journal of Experimental Child Psychology*, 170, 72-85.
- Huston, A. C. H., Wright, J. C., Marquis, J., & Green, S. B. (1999). How young children spend their time: Television and other activities. *Developmental Psychology*, 35, 912-925.
- Hwang, Y., Choi, I., Yum, J. Y., & Jeong, S. H. (2017). Parental mediation regarding children's smartphone use: Role of protection motivation and parenting style. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 20(6), 362-368. Retrived from: doi:10.1089/cyber.2016.0555
- İnan Kaya, G., Mutlu Bayraktar, D. ve Yılmaz, Ö. (2018). Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 46, 149-173.

- İnanlı, S. (2015). *Preschool-aged Children's Media Use and its Relationship to Their Prosocial and Aggressive Behavior*. (Unpublished Master Thesis). Boğaziçi Üniversitesi: İstanbul, Türkiye.
- Jago, R., Stamatakis, E., Gama, A., Carvalhal, I. M., Nogueira, H., Rosado, V., & Padez, C. (2012). Parent and child screen-viewing time and home media environment. *American Journal of Preventive Medicine*, 43(2), 150-158.
- Jago, R., Wood, L., Zahra, J., Thompson, J. L., & Sebire, S. J. (2015). Parental control, nurturance, self-efficacy, and screen viewing among 5-to 6-year-old children: A cross-sectional mediation analysis to inform potential behavior change strategies. *Childhood Obesity*, 11(2), 139-147.
- Kabali, H. K., Irigoyen, M. M., Nunez-Davis, R., Budacki, J. G., Mohanty, S. H., Leister, K. P., & Bonner, R. L. (2015). Exposure and use of mobile media devices by young children. *Pediatrics*, 136(6), 1044-1050. Retrived from: doi: 10.1542/peds.2015-2151
- Kagitcibasi, Ç. (1996). *Family and human development across cultures*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Kagitcibasi, C., Sunar, D., Bekman, S., Baydar, N., & Cemalcilar, Z. (2009). Continuing effects of early enrichment in adult life: The Turkish early enrichment project 22 years later. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 30(6), 764-779.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2012). Kültür ve Ana Babalık: Kuram ve Uygulama Çıkarımları. N. Sümer (Editör), *Ana babalık: Kuram ve Araştırma*, (ss. 61-79). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç., Üskül, A. ve Uzun, E. (2007). *Kültürel Psikoloji: Kültür Bağlamında İnsan Ve Aile*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Karraker, K. H., & Coleman, P. K. (2006). *The effects of child characteristics on parenting*. *Parenting* (pp. 163-192). Routledge.
- Kayri, M. (2009). Araştırmalarda Gruplar Arası Farkın Belirlenmesine Yönelik Çoklu Karşılaştırma (Post-Hoc) Teknikleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 51-64.
- Kirkorian, H. L., Pempek, T. A., Murphy, L. A., Schmidt, M. E., & Anderson, D. R. (2009). The impact of background television on parent-child interaction. *Child Development*, 80(5), 1350-1359.
- Kirkorian, H. L., Wartella, A. E., & Anderson, D. L. (2008). Media and young children's learning. *The Future of Children*, 18, 39-61.

- Kirwil, L. (2009). Parental mediation of children's internet use in different European countries. *Journal of Children and Media*, 3(4), 394-409
- Kline, R.B. (2019). Yapısal Eşitlik Modellemesinin İlkeleri ve Uygulaması. S. Şen (Çev. Edt.). *Psinciples and practice of structural equation modeling*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Kocatürk, M. (2018). *Tek Çocuk Olma Deneyimi: Kişilik Özellikleri, Aile ve Akran İlişkileri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) İstanbul Üniversitesi: İstanbul, Türkiye.
- Kochanska, G., Murray, K. ve Coy, K. C. (1997). Inhibitory control as a contributor to conscience in childhood: From toddler to early school age. *Child Development*, 68(2), 263-277.
- Kostyrka-Allchorne, K., Cooper, N. R., & Simpson, A. (2017). Touchscreen generation: children's current media use, parental supervision methods and attitudes towards contemporary media. *Acta Paediatrica*, 106(4), 654-662.
- Kucirkova, N., Littleton, K., & Kyparissiadis, A. (2018). The influence of children's gender and age on children's use of digital media at home. *British Journal of Educational Technology*, 49(3), 545-559. Retrived from: doi:10.1111/bjet.12543
- Kurt, A. A. & Kürüm, D. (2010). Medya Okuryazarlığı ve Eleştirel Düşünme Arasındaki İlişki: Kavramsal Bir Bakış. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2), 20-34.
- Küçükturan, G. (2017). Teknoloji ve Çocuk. T. Ayas ve M. B. Horzum (Editörler), *Teknolojinin Olumsuz Etkileri*. (ss. 1-9) (3. Baskı) Ankara: Vize Yayıncılık.
- Küçükvardar, M. (2019). *Bilişim Çağında Teknoloji Bağımlılığı ve Dijital İstila Üzerine Bir Araştırma*. Marmara Üniversitesi. Erişim adresi: <http://dspace.marmara.edu.tr/handle/11424/53986>
- Lauricella, A. R., Gola, A. A. H., & Calvert, S. L. (2011). Toddlers' learning from socially meaningful video characters. *Media Psychology*, 14(2), 216-232.
- Lauricella, A. R., Wartella, E. & Rideout, V. J. (2015). Young children's screen time: The complex role of parent and child factors. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 36, 11-17.
- Lee, K. M. (2004). Why presence occurs: Evolutionary psychology, media equation, and presence. *Presence: Teleoperators & Virtual Environments*, 13(4), 494-505.
- Lee, S. J. (2013). Parental restrictive mediation of children's internet use: Effective for what and for whom?. *New Media & Society*, 15(4), 466-481.

- Lee, S. J., Bartolic, S., & Vandewater, E. A. (2009). Predicting children's media use in the USA: Differences in cross- sectional and longitudinal analysis. *British Journal of Developmental Psychology*, 27(1), 123-143. Retrived from: doi: 10.1348/026151008X401336
- Leung, L. (2006). Stressful life events, motives for internet use, and social support among digital kids. *CyberPsychology & Behavior*, 10(2), 204-214. Retrived from: doi: 10.1089/cpb.2006.9967
- Levenbach, J. (2004) *Mothers' parenting style and preschoolers' social behavior in Japan and Canada*. (Unpublished Dissertation Thesis) Department of Psychology, University of Windsor: Ontario, Canada.
- Liebeskind, K. M. (2013). *Parental mediation from Looney Tunes to Angry Birds: Examining how parents are dealing with the content-specific issues of old media and the unique challenges of new media*. (Unpublished Master's thesis). University of Pennsylvania.
- Livingstone, S., & Duerager, A (2012). *How can parents support children's internet safety?* London: EU Kids Online
- Livingstone, S., & Helsper, E. J. (2008). Parental mediation of children's internet use. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 52(4), 581-59
- Livingstone, S., Blum-Ross, A., Pavlick, J., & Ólafsson, K. (2018). *In the digital home, how do parents support their children and who supports them? Parenting for a digital future: Survey report 1 Parenting for a Digital Future*. London: London School of Economics.
- Livingstone, S., Haddon, L. (2009). Introduction. S. Livingstone, & L. Haddon (Eds.). *Eu Kids Online: Opportunities and risks for children*. Bristol: The Policy Press
- Livingstone, S., Mascheroni, G., Dreier, M., Chaudron, S., & Lagae, K. (2015). *How parents of young children manage digital devices at home: The role of income, education and parental style*. London: EU Kids Online, LSE
- Manganello, J. A. & Taylor, C. A. (2009). Television exposure as a risk factor for aggressive behavior among 3-year-old children. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 163, 1037–1045
- McHale, S. M., Crouter, A. C., & Whiteman, S. D. (2003). The family contexts of gender development in childhood and adolescence. *Social Development*, 12(1), 125-148.
- Mendoza, K. (2009). Surveying parental mediation: connections, challenges and questions for media literacy. *Journal of Media Literacy Education*, 1, 2841.
- Merdin, E. (2017). *Young children's electronic media use and parental mediation* (Unpublished Master's thesis): ODTU, Ankara.

- Morgan, G. A., Leech, N. L., Gloeckner, G. W., & Barrett, K. C. (2004). *SPSS for introductory statistics: Use and interpretation*. Psychology Press.
- Mustafaoğlu, R., Zirek, E., Yasacı, Z. ve Razak Özdiñler, A. (2018). Dijital teknoloji kullanımının çocukların gelişimi ve sağlığı üzerine olumsuz etkileri. *Addicta: The Turkish Journal on Addiction*, 5, 227–247. Erişim adresi: <http://dx.doi.org/10.15805/addicta.2018.5.2.0051>
- Nacak, M., Yağmurlu, B., Durgel, E. ve Van de Vijver, F. (2011). Metropol ve Anadolu'da ebeveynlik: Biliş ve davranışlarda şehrin ve eğitim düzeyinin rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 26(67).
- Nathanson, A. (1999). Identifying and explaining the relationship between parental mediation and children's aggression. *Communication Research*, 26, 124–143.
- Nathanson, A. I. (2001). Parent and child perspectives on the presence and meaning of parental television mediation. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 45(2), 201-220.
- Nathanson, A. I. (2013). Media and the family context. Lemish, D. (Ed.). *The Routledge international handbook of children, adolescents and media*. Routledge.
- National Association for the Education of Young Children. (2012). Technology and interactive media as tools in early childhood programs serving children from birth through age 8. *Spotlight on Young Children and Technology*, 61-70.
- Neuman, S.B. (1988). The displacement effect: Assessing the relation between television viewing and reading performance. *Reading Research Quarterly*, 23, 414–440
- Neumann, M. M. (2015). Young children and screen time: Creating a mindful approach to digital technology. *Australian Educational Computing*, 30(2).
- Nevski, E., & Siibak, A. (2016). The role of parents and parental mediation on 0–3-year olds' digital play with smart devices: Estonian parents' attitudes and practices. *Early Years*, 36(3), 227-241.
- Nikken, P., & de Haan, J. (2015). Guiding young children's internet use at home: Problems that parents experience in their parental mediation and the need for parenting support. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 9(1).
- Nikken, P., & Jansz, J. (2014). Developing scales to measure parental mediation of young children's internet use. *Learning, Media and Technology*, 39(2), 250-266.
- Nikken, P., & Oprea, S. J. (2018). Guiding young children's digital media use: SES differences in mediation concerns and competence. *Journal of Child and Family Studies*, 27(6), 1844-1857.
- Nikken, P., & Schols, M. (2015). How and why parents guide the media use of young children. *Journal of Child and Family Studies*, 24(11), 3423-3435.

- Ocak, M. A. (2013). *Aile ve İnternet: Aile Eğitim Programı*. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı: Ankara
- OECD (2016). *Beceriler Önemlidir: Yetişkin Becerileri Araştırmasının Kapsamlı Sonuçları-Türkiye Ülke Notu Raporu* (Çev., Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı).
- Ofcom, 2014. *Children and parents: Media use and attitudes report*. Retrieved from <https://www.ofcom.org.uk/research-and-data/media-literacyresearch/childrens/children-parents-oct-14>
- Oktay, A. (2000). *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem*. İstanbul: Epsilon Yayınları
- Oktay, A. (2006). Okul Öncesi Eğitim Neden Gereklidir? Nasıl Yapılmalıdır? *Çocuk Çocuk Dergisi*, 65, 31-32.
- Ólafsson, K., Green, L., & Staksrud, E. (2018). Is big brother more at risk than little sister? The sibling factor in online risk and opportunity. *New Media & Society*, 20(4), 1360-1379.
- Onur, B. (2012). Çocukluğun ve Çocuk Yetiştirme Tarihi. N. Sümer (Editör), *Ana Babalık: Kuram ve Araştırma*. (19-59).
- Özer, M. ve Polat Yıldırım, A. (2019). Aile ve İnternet: Aile Eğitim Programı. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi* 7(3), 1309-1327. Erişim adresi: doi: 10.14689/issn.2148- 624.1.7c.3s.17m
- Özgür, H. (2016). Adapting the media and technology usage and attitudes scale to Turkish. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 16, 1711–1735.
- Özsoy, D. ve Atılgan, S. S. (2018). Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki 0-8 Yaş Grubu Çocukların İnternet Kullanımı ve Bu Kapsamda Ebeveyn Arabuluculuğu: Nitel Bir Araştırma. *Selçuk İletişim*, 11(2), 96-125.
- Özyürek, A. ve Tezel Şahin, F. (2005). 5-6 Yaş Grubunda Çocuğu Olan Ebeveynlerin Tutumlarının İncelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 19-34.
- Özyürek, A. ve Tezel Şahin, F. (2010). *Anne Baba Eğitimi ve Okul Öncesinde Aile Katılımı*. İstanbul: Morpa Yayınevi.
- Özyürek, A. ve Tezel Şahin, F. (2017). *Anne-Baba Olmak ve Anne-Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları*. Pegem Yayınları, 41-57.
- Padır, M. A. (2017). Akıllı Telefon Bağımlılığı. T. Ayas ve M. B. Horzum (Editörler), *Teknolojinin Olumsuz Etkileri*. (ss. 107-128) (3. Baskı) Ankara: Vize Yayıncılık.
- Padilla-Walker, L. M., & Coyne, S. M. (2011). “Turn that thing off!” parent and adolescent predictors of proactive media monitoring. *Journal of Adolescence*, 34(4), 705-715. Retrived from: doi: 10.1016/j.adolescen.2010.09.002

- Pinderhughes, E. E., Nix, R., Foster, E. M., Jones, D., & Conduct Problems Prevention Research Group. (2001). Parenting in context: Impact of neighborhood poverty, residential stability, public services, social networks, and danger on parental behaviors. *Journal of Marriage and Family*, 63(4), 941-953.
- Pinon, M. F., Huston, A. C., & Wright, J. C. (1989). Family ecology and child characteristics that predict young children's educational television viewing. *Child Development*, 846-856.
- Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants part 1. *On The Horizon*, 9(5), 16. Retrived from: doi:10.1108/10748120111042481
- Radesky, J., Miller, A. L., Rosenblum, K. L., Appugliese, D., Kaciroti, N., & Lumeng, J. C. (2015). Maternal mobile device use during a structured parent–child interaction task. *Academic Pediatrics*, 15(2), 238-244.
- Rasmussen, E. C., White, S. R., King, A. J., Holiday, S., & Densley, R. L. (2016). Predicting Parental Mediation Behaviors: The direct and indirect influence of parents' critical thinking about media and attitudes about parent-child interactions. *Journal of Media Literacy Education*, 8(2), 1-21.
- Rideout, V. J. (2013). *Zero to eight: Children's media use in America 2013*. San Francisco, CA: Common Sense Media. www.commonsensemedia.org. Published October 28, 2013.
- Rideout, V. J. (2017). *The Common Sense census: Media use by kids age zero to eight*. San Francisco, CA: Common Sense Media, 263-283.
- Raffaelli, M., Crockett, L. S. ve Shen, Y. L. (2005). Developmental stability and change in selfregulation from childhood to adolescence. *The Journal of Genetic Psychology*, 166(1), 54-75.
- Rosen, L. D., Whaling, K., Carrier, L. M., Cheever, N. A., & Rokkum, J. (2013). The media and technology usage and attitudes scale: An empirical investigation. *Computers in Human Behavior*, 29(6), 2501-2511.
- Ruh Linder, J., & Werner, N. E. (2012). Relationally aggressive media exposure and children's normative beliefs: Does parental mediation matter?. *Family Relations*, 61(3), 488-500.
- Schmidt M.E., Pempek T.A., Kirkorian H.L., Lund A.F., & Anderson D.R. (2008). The effects of background television on the toy play behavior of very young children. *Child Development*, 79(4), 1137–1151
- Senemoğlu, N. (2002). *Learning and teaching development*. Ankara: Gazi Kitapevi
- Sergi, K., Gatewood Jr, R., Elder, A., & Xu, J. (2017). Parental perspectives on children's use of portable digital devices. *Behaviour & Information Technology*, 36(11), 1148-1161. Retrieved from: doi:10.1080/0144929X.2017.1360941

- Sharma, S., Mukherjee, S., Kumar, A., & Dillon, W.R. (2005), A simulation study to investigate the use of cut off values for assessing model fit in covariance structure models. *Journal of Business Research*, 58(1), 935-43.
- Shin, W., & Li, B. (2017). Parental mediation of children's digital technology use in Singapore. *Journal of Children and Media*, 11(1), 1-19.
- Sırakaya, M. ve Seferoğlu, S. S. (2018). Çocukların Çevrim-İçi Ortamlarda Karşılaştıkları Riskler ve Güvenli İnternet Kullanımı. B. Akkoyunlu, A. İşman ve H. F. Odabaşı (Editörler). *Eğitim teknolojileri okumaları 2018*, (ss. 185-202). TOJET ve Sakarya Üniversitesi, Adapazarı.
- Strader, T. J. (2011). *Digital technology in the 21st century. In Digital Product Management, Technology and Practice: Interdisciplinary Perspectives* (pp. 235-262). IGI Global.
- Şen, M. (2017). Ev ve Ev Dışındaki Ortamlarda Öğrenme Etkinlikleri. T. Güler Yıldız, (Editör), *Anne Baba Eğitimi*. (ss. 191-214) (4. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Şen, M., Demir, E., Teke, N. ve Yılmaz, A. (2020). Erken Çocukluk Ebeveyn Medya Aracılık Ölçeği Geliştirme Çalışması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (53), 228-265.
- Sun, T. (2009). Parental mediation of children's TV viewing in China: An urban-rural comparison. *Young Consumers*. 10(3)
- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S., & Ullman, J. B. (2007). *Using multivariate statistics* (Vol. 5). Boston, MA: Pearson.
- Tapscott, D., & Barry, B. (2008). *Grown up digital: How the net generation is changing your world*. New York: McGraw-Hill.
- TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1995). *Ailede Çocuk Eğitimi Araştırması: Aralık 1992-Aralık 1993* (Yayın No. 84, ISBN: 975-19-1230-X).
- Taş, İ. (2017). İnternet bağımlılığı. T. Ayas ve M. B. Horzum (Editörler), *Teknolojinin Olumsuz Etkileri*. (ss. 11-77) (3. Baskı) Ankara: Vize Yayıncılık.
- Tatar, B. H. (2018). *Why young children use electronic media? Maternal attitudes and competence*. (Master's thesis) METU: Ankara, Türkiye.
- Türk Dil Kurumu. (2019). Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>
- Timisi, N. (2011). Medyada Çocukları Koruyucu Önlemler. M. N. Şahin (Editör). *Çocuk Hakları ve Medya El Kitabı* (ss. 141-162). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Tomczyk, Ł. & Wasiński, A. (2017). Parents in the process of educational impact in the area of the use of new media by children and teenagers in the family environment. *Eğitim ve Bilim*, 42(190), 305-323.

- Trommsdorff, G. (2010). Teaching and learning guide for: Culture and development of self-regulation. *Social and Personality Psychology Compass*, 4(4), 282-294.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2013). *Bilişim Teknolojilerine Sahip Çocuklar*, Erişim adresi: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=207&locale=tr>
- Türkiye İstatistik Kurumu (2019). *Hanelerde bilişim teknolojileri bulunma oranı, 2004-2019*. Erişim adresi: http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1028
- Tüzün, Ü. (2002). Gelişen İletişim Araçlarının Çocuk ve Gençlerin Etkileşimi Üzerine Etkisi. *Düşünen Adam*, 15(1), 46-50.
- United Nations International Children's Emergency Fund (2017). *The State of the World's Children 2017: Children in a Digital World*. New York: UNICEF.
- Valkenburg, P. M., Krcmar, M., Peeters, A. L., & Marseille, N. M. (1999). Developing a scale to assess three styles of television mediation: "Instructive mediation", "restrictive mediation," and "social coviewing". *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 43(1), 52-66. Retrieved from: doi: 10.1080/08838159909364474
- Van den Bulck, J., & Van den Bergh, B. (2000). The influence of perceived parental guidance patterns on children's media use: Gender differences and media displacement. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 44(3), 329-348.
- Van Petegem, S., de Ferrer, E., Soenens, B., van Rooij, A. J., & Van Looy, J. (2019). Parents' degree and style of restrictive mediation of young children's digital gaming: Associations with parental attitudes and perceived child adjustment. *Journal of Child and Family Studies*, 28(5), 1379-1391.
- Vygotsky, L. S. (1978). Socio-cultural theory. *Mind in society*. Erişim adresi: <http://etec.cilt.ubc.ca/510wiki/Sociocultural-Constructivist>
- Waisman, I., Hidalgo, E., & Rossi, M. L. (2018). Screen use among young children in a city of Argentina. *Archivos Argentinos de Pediatría*, 116(2), 186-195. Retrieved from: doi: 10.5546/aap.2018.eng.e186
- Warren, R., Gerke, P., & Kelly, M. A. (2002). Is there enough time on the clock? Parental involvement and mediation of children's television viewing. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 46(1), 87-111.
- Wartella, E., Rideout, V., Lauricella, A. R., & Connell . (2013). *Parenting in the age of digital technology. Report for the Center on Media and Human Development School of Communication: Northwestern University*.
- Wood, J. T. (2007). *Interpersonal communication: Everyday encounters*. USA: Thomson Wadsworth Corporation.

- Wu, C. S. T., Fowler, C., Lam, W. Y. Y., Wong, H. T., Wong, C. H. M., & Loke, A. Y. (2014). Parenting approaches and digital technology use of preschool age children in a Chinese community. *Italian Journal of Pediatrics*, 40(1), 44.
- Yağmurlu, B., Çıtlak, B., Dost, A. ve Leyendecker, B. (2009). Türk Annelerin Çocuk Sosyalleştirme Hedeflerinde Eğitime Bağlı Olarak Gözlemlenen Farklılıklar. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(63), 1-15
- Yaman, F. (2018). *Türkiye'deki Ebeveynlerin Dijital Ebeveynlik Öz Yeterliklerinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi: Eskişehir, Türkiye.
- Yaralı, K. T. ve Aytar, F. A. G. (2017). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Davranışlarının Öz Düzenleme Becerileri Yönünden İncelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(3), 856-870.
- Yazgan, Y. (2009). Türkiye’de Çocuk Yetiştirme Üzerine Gözlemler (Panel). M. Atar (Yay. Haz.) *Türkiye’de Çocuk Yetiştirme İçinde* (107-132). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Yengil, E., Güner, P. D. ve Topakkaya, Ö. K. (2019). Okul Öncesi Çocuklarda Ve Ebeveynlerinde Teknolojik Cihaz Kullanımı. *Mustafa Kemal Üniversitesi Tıp Dergisi*, 10(36), 14-19.
- Yeşilay (2019) *Teknoloji Bağımlılığı Nedir?* Erişim adresi: <https://www.yesilay.org.tr/>
- Yılmaz, V. ve Varol, S. (2015). Hazır yazılımlar ile yapısal eşitlik modellemesi: AMOS, EQS, LISREL. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 44, 28-44.
- Zaman, B., Nouwen, M., Vanattenhoven, J., De Ferrer, E., & Looy, J. V. (2016). A qualitative inquiry into the contextualized parental mediation practices of young children’s digital media use at home. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 60(1), 1-22.
- Zimmerman, F. J., & Christakis, D. A. (2005). Children’s television viewing and cognitive outcomes. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 159, 619–62.

EK 1. Demografik Bilgi Formu

Sayın ebeveyn,

Bu araştırma okul öncesi dönemdeki çocukların dijital medya araçları kullanımına yönelik anne babaların görüşlerini incelemek amacıyla yürütülmektedir. Araştırmanın amacına ulaşabilmesi için sizlerin vereceği samimi cevaplar kritik önem taşımaktadır. Bu nedenle bütün soruları özenle yanıtlamanız çok önemlidir. Çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayalıdır. Sorulara vereceğiniz yanıtlar kesinlikle gizli tutulacak ve araştırmanın amacı dışında kullanılmayacaktır.

Çalışma hakkındaki sorularınız için aşağıdaki iletişim bilgilerinden araştırmacıya ulaşabilirsiniz. Bu araştırmaya katılarak bilimsel bir çalışmaya destek olduğunuz için teşekkür ederim.

Büşra VURAL ŞENEL
Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Okul Öncesi Eğitimi Bölümü
Tezli Yüksek Lisans
busravural91@gmail.com

Lütfen sizinle ilgili bilgileri doldurunuz:

Yaşınız	Mesleğiniz	En son bitirdiğiniz okul					
		Okula gitmedim	İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Lisansüstü

Çocuğunuz hakkında sorulan bilgileri doldurunuz:

Yakınlık dereceniz		Çocuğunuzun cinsiyeti		Çocuğunuzun doğum tarihi	Çocuğunuzun kendisi hariç kardeş sayısı	Çocuğunuzun doğum sırası
Anne	Baba	Kız	Erkek			

Evinizde internet erişimi bulunuyor mu? Hayır ☐ Evet ☐

Evinizde bulunan dijital medya araçlarını işaretleyiniz:

Akıllı telefon	Televizyon	Masaüstü bilgisayar	Laptop veya Notebook	Tablet	Oyun konsolu	Diğer(Lütfen belirtiniz)

Evinizde bulunan dijital medya araçlarının her birinin sayısını belirtiniz:

Akıllı telefon	Televizyon	Masaüstü bilgisayar	Laptop veya Notebook	Tablet	Oyun konsolu	Diğer (Lütfen belirtiniz)

Sadece çocuğunuza ait dijital medya aracı var mıdır? Cevabınız evet ise bu araçları aşağıdaki alana yazınız: Hayır ☐ Evet ☐ :.....

Cocuğunuzun günlük dijital medya araçları kullanım süresi için doğru olduğunu düşündüğünüz kutucuğu işaretleyiniz:

	Hiç kullanmaz	1 saatten az	2 saat	3 saat	4 saatten fazla
Televizyon					
Akıllı telefon					
Masaüstü bilgisayar					
Laptop veya notebook					
Tablet					

İş yeri de dahil olmak üzere kendinizin günlük dijital medya aracı kullanım süreniz için doğru olan kutucuğu işaretleyiniz:

	Hiç kullanmam	1 saatten az	2 saat	3 saat	4 saatten fazla
Televizyon					
Akıllı telefon					
Masaüstü bilgisayar					
Laptop veya notebook					
Tablet					

Ailenize uygun olduğunu düşündüğünüz durumu sıklık durumuna göre işaretleyiniz:

		Her zaman	Sık sık	Genelde	Nadiren	Hiç
1	Kimse izlemese bile televizyon açık kalır.					
2	Yapmam gereken bir iş olduğunda çocuğuma medya araçları (televizyon, tablet, bilgisayar, telefon) için izin veririm.					
3	Yemek yerken medya araçları (televizyon, tablet, bilgisayar, telefon) için izin veririm.					
4	Yolculuk sırasında medya araçları (televizyon, tablet, bilgisayar, telefon) için izin veririm.					
5	Misafir geldiğinde veya misafirlğe gittiğimizde medya araçları (televizyon, tablet, bilgisayar, telefon) için izin veririm.					
6	Çocuğum oyun oynarken medya araçları (televizyon, tablet, bilgisayar, telefon) açık bulunur.					

EK 2. Erken Çocukluk Ebeveyn Medya Aracılık Ölçeği

Bu kısımdaki ifadeleri **çocuğunuzun medya araçları ile etkileşimde bulunduğu süreci** dikkate alarak yanıtlayınız. Bu kısımdaki ifadeleri değerlendirirken, Hiç Katılmıyorum, Katılmıyorum, Kararsızım, Katılıyorum, Tamamen Katılıyorum kutucuklarından sizin için en uygun olanını (✓) ya da (X) işaretlerini kullanarak belirtiniz.

Lütfen her ifadeye TEK yanıt veriniz ve BOŞ bırakmayınız.

	Hiçbir zaman	Nadiren	Zaman zaman	Çoğunlukla	Her zaman
1. Çocuğumla bilgisayarda/tablette/akıllı telefonda oynadığı oyunlar üzerine konuşurum.					
2. Çocuğumla televizyonda program izlerken program hakkında konuşurum.					
3. Çocuğumun televizyon izlemeyi sonlandırmasında/uyku saatini hatırlatmada ekran uyarılarını (akıllı işaretleri) kullanırım.					
4. Çocuğumun bilgisayarla/tabletle/akıllı telefonla oynama süresini ben belirlerim.					
5. Bilgisayarla/tabletle/akıllı telefonla oynama süresini ve saatini çocuğumla birlikte önceden konuşarak belirlerim.					
6. Çocuğuma uygun olmayan bir programın ailenin diğer üyeleri tarafından izlenmesine izin vermem.					
7. Çocuğumun televizyon izleme saatlerini düzenlerim.					
8. Çocuğumun izlediği TV programında cinsel içerikli görüntüler çıktığında kanalı değiştiririm.					
9. Çocuğumla birlikte televizyon izlerken ona içerikle ilgili sorular yöneltirim.					
10. Çocuğumun TV izleme süresini çocuğumla birlikte belirleriz.					
11. Çocuğuma TV ekranında gördüğü bazı şeylerin gerçek olmadığını anlatırım.					
12. Çocuğumla televizyon izlerken içeriğin gerçek dünyayı yansıtıp yansıtmadığı hakkında paylaşımlarda bulunurum.					
13. Çocuğumla bilgisayarda/tablette/akıllı telefonda oyun oynarken içeriğin gerçek dünyayı yansıtıp yansıtmadığı hakkında paylaşımlarda bulunurum.					
14. Çocuğumla birlikte bilgisayarda/tablette/akıllı telefonda oyun oynarken ona içerikle ilgili sorular yöneltirim.					
15. Yemek saatinde bilgisayar/tableti/akıllı telefonu kapatırım.					
16. Çocuğumun televizyonda izleyeceği programları belirlemede akıllı işaretleri dikkate alırım.					
17. Çocuğuma bilgisayar/tablet/akıllı telefon oyunlardaki bazı şeylerin gerçek olmadığını anlatırım.					
18. Çocuğumun TV izleme süresini ben belirlerim.					
19. Çocuğumla televizyonda izlediği programlar üzerine konuşurum.					
20. Çocuğumun bilgisayarla/tabletle/akıllı telefonla oynayacağı zaman aralıklarını temel gereksinimlerini (uyku, beslenme vb.) etkilemeyecek şekilde düzenlerim.					

	Hiçbir zaman	Nadiren	Zaman zaman	Çoğunlukla	Her zaman
21. Çocuğumun izleyeceği TV programlarının uygunluğunu önceden araştırırım.					
22. Çocuğumun televizyon izleme süresine sınır koyarım.					
23. Çocuğumla televizyonda izlediği program öncesinde program hakkında konuşurum.					
24. Çocuğumla birlikte televizyon izlerken içerikle ilgili ek bilgiler veririm.					
25. Çocuğumun izlediği TV programında şiddet içerikli görüntüler çıktığında kanalı değiştiririm.					
26. Çocuğumla televizyonda izlediği program sonrasında program hakkında konuşurum.					
27. Çocuğumun izlediği TV programında madde vb. kullanımı içerikli görüntüler çıktığında kanalı değiştiririm.					
28. Çocuğumla birlikte bilgisayarda/tablette/akıllı telefonda oyun oynarken içerikle ilgili ek bilgiler veririm.					
29. Çocuğumla bilgisayarla/tabletle/akıllı telefonla oynadığı oyun sonrasında oyun hakkında konuşurum.					
30. Çocuğumla bilgisayarda/tablette/akıllı telefonda oynadığı oyun öncesinde oyun hakkında konuşurum.					
31. Çocuğumun bilgisayarla/tabletle/akıllı telefonla oynama saatlerini düzenlerim.					
32. Çocuğumun bilgisayarla/tabletle/akıllı telefonla oynama süresini çocuğumla birlikte belirleriz.					
33. Çocuğumun bilgisayarda/tablette/akıllı telefonda oynadığı oyunların uygunluğu hakkında onunla konuşurum.					
34. Çocuğumun televizyon izleyeceği zaman aralıklarını temel gereksinimlerini (uyku, beslenme vb.) etkilemeyecek şekilde düzenlerim.					
35. Çocuğumla birlikte izleyeceğimiz TV programının seçimini ben yaparım.					
36. Çocuğumun bilgisayarda/tablette/akıllı telefonda oynadığı oyunların uygunluğunu önceden araştırırım.					
37. Çocuğumun izlediği TV programında küfür içerikli görüntüler çıktığında kanalı değiştiririm.					
38. Çocuğuma uygun olmayan bir oyunun bilgisayarda/tablette/akıllı telefonda ailenin diğer üyeleri tarafından oynanmasına izin vermem.					
39. Çocuğumun bilgisayarla/tabletle/akıllı telefonla oynama süresine sınır koyarım.					
40. Bilgisayarla/tabletle/akıllı telefonla oynamaktan alıkoymayı çocuğum için bir ceza yöntemi olarak kullanmam.					
41. Çocuğumun bilgisayarda/tablette/akıllı telefonda oynadığı oyunların karakterleri gibi davranmasına izin vermem.					
42. Televizyon izlemekten alıkoymayı çocuğum için bir ceza yöntemi olarak kullanmam.					
43. Çocuğumun televizyonda izlediği programlardaki karakterler gibi davranmasına izin vermem.					

EK 3. Etik Kurul Onayı

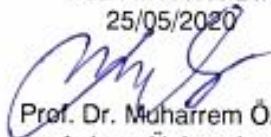
**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ALT ETİK KURULU
KARAR ÖRNEĞİ**

Karar Tarihi : 25/05/2020
Toplantı Sayısı : 4
Karar Sayısı : 81

81- Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi **Büşra Vural Şenel**'in "Erken Çocukluk Ebeveyn Medya Aracılığı Profili Üzerinde Ebeveyn Medya Tutumu ve Dijital Ebeveynlik Tutumunun Rolü" başlıklı tezi ile ilgili olarak yaptığı düzeltmeler Kurulumuzca incelendi.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi **Büşra Vural Şenel**'in "Erken Çocukluk Ebeveyn Medya Aracılığı Profili Üzerinde Ebeveyn Medya Tutumu ve Dijital Ebeveynlik Tutumunun Rolü" başlıklı tezinin, araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

ASLININ AYNIDIR
25/05/2020

Prof. Dr. Muharrem ÖZEN
Ankara Üniversitesi
Etik Kurulu Başkanı

EK 4. Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma İzni

T.C.
ŞANLIURFA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 47377298-44-E.3835479
Konu : Anket İzni(Büşra VURAL ŞENEL)

21.02.2020

DAĞITIM YERLERİNE

İlgi: 30/09/2019 tarih ve 18527511 sayılı Valilik Makam Onayı.

Ankara Üniversitesi yüksek lisans öğrencisi Büşra VURAL ŞENEL'in tutanakta belirtilen konu ile ilgili araştırma izni hakkındaki 14/01/2020 tarih ve E.190 sayılı yazısı, ilgi sayılı Valilik Makam Onayı ile oluşturulan komisyon tarafından incelenmiştir. İlgilinin çalışmasının Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 21/01/2020 tarih ve 2020/2 sayılı genelgede belirtilen hususlar çerçevesinde uygulanabileceği ekte gönderilen komisyon tutanağı ile onaylanmıştır. Denetimleri ilgili okul, ilçe millî eğitim müdürlükleri tarafından gerçekleştirilmek üzere derslerin aksatılmaması kaydıyla, araştırmanın ayrıca öğrenci, veli ve/veya öğretmenlerden alınacak izin ve gönüllük esasları çerçevesinde 2019-2020 eğitim öğretim yılı sonuna kadar ve tutanakta belirtilen ilimiz genelindeki Resmi ve Özel Anaokul Öğrencilerine yapılması hususunda ;

Bilgi ve gereğini rica ederim.

Abdulkерim YAVUZ
Vali a.
Millî Eğitim Müdürü V.

EK:

- 1- Komisyon Tutanağı
- 2- Anket

Gereği:

Tüm İlçe Kaymakamlıklarına (İlçe MEM)

Bilgi:
Ankara Üniversitesi Rektörlüğü
(Eğitim Bilimleri Enstitüsü)

Sayın: Büşra VURAL ŞENEL

BENZERLİK BİLDİRİMİ

‘Erken Çocukluk Döneminde Çocuğu Olan Ebeveynlerin Medya ve Teknolojiye Yönelik Tutumlarının Medya Aracılık Rollerine İlişkisi’ başlıklı tezimin ana bölümü (ön bölüm, kaynaklar ve ekler hariç) Turnitin İntihali Engelleme Programı aracılığıyla incelenmiş ve ilgili rapor danışmanım tarafından da kontrol edilmiştir. Kontrol sırasında (1) “Beş sözcükten daha az olan benzeşmeler” (2) “Kaynaklar” (3) “Doğrudan Alıntılar” dışarıda tutulmuştur. Benzerlik kontrolüne ilişkin rapordan elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Rapor Tarihi	:28.05.2020
Gönderim Numarası	:1333412745
Sayfa Sayısı	:97
Sözcük Sayısı	:25985
Karakter Sayısı	:184401
Benzerlik Oranı	:%9
Savunma Tarihi	:18.06.2020

Yukarıda belirtilen sonuçları gösteren Turnitin İntihali Engelleme Programı’na ilişkin orijinal raporu, sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmaksızın bu beyanım ekinde Enstitüye teslim ettiğimi, tezimin %10’dan fazla benzerlik oranı içerdiğinin belirlenmesi durumunda, bundan doğabilecek tüm yasal sorumluluğu kabul ettiğimi bildirir, saygılarımı sunarım.

Öğrencinin Adı Soyadı : Büşra VURAL ŞENEL
Tarih : 28.05.2020
İmza :

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı : Büşra VURAL ŞENEL
Doğum Tarihi : 19.12.1991
E-Posta Adresi : busravural91@gmail.com

İş Deneyimi:

Unvan	Görev Yeri	Yıl
Öğretmen	Özel Kocaeli Naipoğlu Anaokulu	2015-2016
Öğretmen	Özel Şanlıurfa İlgi Okulları Anaokulu	2016-2018
Öğretmen	Özel Şanlıurfa Bahçeşehir Koleji Anaokulu	2018-2019

Öğrenim Durumu:

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans 3.32/84.13	Temel Eğitim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Lisans Programı	Boğaziçi Üniversitesi	2010-2015
Yüksek Lisans 4.00/100.00	Temel Eğitim Bölümü Okul Öncesi Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı	Ankara Üniversitesi	2017-2020